

Marja Saarenh imo (toim.)

Neljän polven treffit

Ikäpolvitoiminnan opas



Neljän polven treffit

Ikäpolvitoiminnan opas

Tekijät:

Marja Saarenheimo, Minna Pietilä, Arto Tiihonen,
Pertti Pohjolainen, Sonja Maununaho, Sari Raitakari, Lydia Aarninsalo

Julkaisija:

Vanhustyön keskusliitto – Centraförbundet för de gamlas väl ry
Malmin kauppatie 26
00700 Helsinki
www.vtkl.fi

Graafinen suunnittelu ja kuvitus:
Kati-Marika Vihermäki

Vammalan Kirjapaino Oy 2013



Ikäpolvista ja ihmisytydestä

Puhutaan sukupolvien ketjusta. Onko sellaista ketjua? On solulinjojen viuhkoja, jotka aukeavat menneisyyden hämäärään. Ne leviävät yhä tiheneväksi ristikoksi, ne yhtyvät seittien verkostoksi. Jokaisella yksilöllä, sekä elävillä että kuolleilla, on siinä oma ainutlaatuinen solmu-kohtansa. Se on ihmiskunnan biologista arkkitehtuuria, joka haarautuu neliulotteisena kautta aikojen ja paikkojen.

Kukaan ei voi viedä siinä rakennuksessa toisen paikkaa. Jokainen on tienristeys, josta kuljetaan sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen, hyvään ja pahaan, onneen ja onnettomuuteen.

Kuka on se minä, joka syntyy, kasvaa, kypsyy, vanhenee ja kuolee? Huomiset kääntyvät eilisiksi, ja hän siirtyy ikäkaudesta toiseen aina samana, silti alituisesti muuttuen.

Siirrymme tuntemattomaan kaikki yhtä avuttomina, yhtä tietämättöminä. Vastasyntyneelle

tuotuntematon on elämä, sairaalle ja vanhuk-selle kuolema.

Ei ole inhimillistä kulttuurista ilman ikäpolvien vuorovaikutusta. Ei ihmiskuntaa ilman sukupolvien yhteyttä. Tieto ja ymmärrys, myötätunto ja oikeudenmukaisuuden taju siirtyvät vain sen yhteyden kautta. Sehän on itsestäänselvyys, miksi edes mainita? Siksi että juuri itsestäänselvyudet on niin helppo unohtaa.

Ilman vanhempien lajitovereidensa seuraa, puhetta ja rakkautta vastasyntynyt ihmislapsi ei koskaan kasva ihmiseksi. Jos hän ei oikeassa herkkyyksiässä opi puhumaan, hän ei opi koskaan. Hänellä ei olisi kieltä eikä symbolifunktiota. Hän ei puhuisi, ei lukisi, ei kirjoittaisi.

Susien kasvattamasta ihmislapsesta tulee susi, lampaiden kasvattamasta lammas. Sekä susilapsi että lammaslapsi kulkevat nelinkontin eivätkä tiedä, että käsillä voi tehdä ihmeellisiä

asioita: kylvää ja niittää, laskea ja piirtää, hyvällä, soittaa ja kirjoittaa.

Susilapsi ja lammaslapsi eivät kumpikaan jatka ihmiskunnan historiaa, heillä ei ole sen yhteistä muistia, ei sen omaatuntoa, ei uskoa huomiseen. He elävät kuin eläimet mutta ilman niiden erityiskykyjä, ulkopuolella jokaisen leirin.

Koko inhimillinen sivilisaatio voitaisiin tuhoata vain sukupolvessa eristämällä pienet lapset vanhemmasta sukupolvesta.

Maksamme velkamme edellisille sukupolville hoivaamalla uutta. Samalla ruokimme myös lasta sisimmässämme, sitä, mikä meissä on arinta ja haavoittuvaisinta, sitä itseä, joka on aina avoin, joka oppii, leikkii ja tutkii. Ilman yhteyttä pienokaiseen, myös omassa itsessämme, kadottaisimme uudistumisen kyvyn. Ilman yhteyttä nuoruuteen vanhuus kivettäisi tai mädättäisi meidät. Ilman yhteyttä vanhuuteen emme ymmärtäisi kokemusta emmekä katoavaisuutta.

Kukin vuorollaan. Aika vaihtaa sijamme. Jokainen on ollut ensimmäinen ja tulee olemaan viimeinen. Jokainen joutuu vuorollaan olemaan avuton lapsi ja voimaton vanhus. Ne, jotka elävät voimansa vuosia, joutuvat auttamaan sekä niitä, joilla ei vielä ole voimaa, että niitä, joilta se on jo kadonnut. Kuolema on vanhan viimeinen lahja uusille sukupolville. Hyvästellessämme hänet tervehdimme samalla tulevaa.

Vanhassa näemme tulevaisuutemme, katoavaisuuden. Lapsessa sen, mitä kerran olimme, mutta myös sen, mikä on katoamatonta.

Leena Krohn

kirjailija

Neljän polven treffit -kampanjan kummi

Neljän polven treffit – Ikäpolvitoiminnan opas

Ikäpolvista ja ihmisyydestä	5
Lukijalle	9
1 Miksi sukupolvien suhteet ovat tärkeitä	13
Toimintaesimerkki 1: Suunnistavat sukupolvet	19
2 Ikäpolvitoiminta – mitä se on	25
Toimintaesimerkki 2: Rikkautta elämään Mummilasta	31
3 Mikä toimii – kokemuksia Neljän polven treffeiltä	37
Toimintaesimerkki 3: Näin Lapissa	47
4 Mitä kaikkea eri-ikäiset voivat tehdä yhdessä?	53
Toimintaesimerkki 4: Virtalympialaisia ja perinnepäiviä	65
5 Sukupolvien välinen kuilu – onko sitä ja miten se ylitetään	69
Toimintaesimerkki 5: Ihmisenä kasvamisen vuoksi	77
6 Ikäpolvitoiminta – kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan uusi mahdollisuus	83
Toimintaesimerkki 6: Vähemmän rajoja, enemmän elämänlaatua	89
7 Miten tuunata omasta toiminnasta ikäpolviystävällistä?	95
Toimintaesimerkki 7: Säkätisäx – yhdessä kivaa!	101
8 Elämänkulku ja ikäpolvet -hankkeen tapahtumia	105
Toimintaesimerkki 8: ”Teidän tarinanne eivät unohdu” – Musikaali yhdisti vanhat ja nuoret	109
Lähdeluettelo	115
Viitteet	121

Lukijalle

Tämä opas on kaikenikäisten asialla. Ikäpolvitoiminta houkuttelee yhteen lapsia, nuoria, keski-ikäisiä, vanhoja ja kaikkia niitäkin, jotka eivät tunne kuuluvansa mihinkään näistä ikäryhmistä. Kyse on myönteisestä uteliaisuudesta toisenikäisiä kohtaan ja halusta rikastuttaa elämää. Mutta ikäpolvien välinen kanssakäyminen ja solidaarisuus ovat myös yhteiskunnallisesti isoja trendejä. Olkaamme siis rohkeasti ikäpolviolentoja.

Opaskirja on laadittu Vanhustyön keskusliiton *Elämänkulku ja ikäpolvet* -hankkeessa, joka toteutettiin Raha-automaattiyhdistyksen tuella vuosina 2011–2013. Vuosi 2012 oli *Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden*

eurooppalainen teemavuosi, ja Vanhustyön keskusliitto osallistui siihen yhteistyökumppanensa¹ kanssa valtakunnallisella *Neljän polven treffit* -haastekampanjalla. Kampanjassa nostettiin esiin eri-ikäisten ihmisten välisen kanssakäymisen tärkeyttä ja innostettiin ikäpolvitoimintaan.

Teemavuoden aikana hankkeen verkkosivuille ilmoitettiin eri puolilta Suomea noin 140 erilaista toimintamuotoa tai tapahtumaa, joissa monenikäiset ihmiset kohtasivat toisiaan ja tekivät asioita yhdessä. Kampanja itse järjesti kymmenkunta ikäpolvitapahtumaa, joihin osallistui satoja ihmisiä.

Oppaassa kerrotaan tarinoita ja esimerkkejä sekä perinteisistä että uusista kekseliäistä toimintamudoista, jotka luovat mahdollisuuksia kaikenikäisten tutustumiseen ja yhteiseen toimintaan. Esimerkkien

Sosiaalisen median yhteisöissä ja erilaisten harrastusten tai yhteiskunnallisten asioiden ympärille muotoutuneissa verkostoissa ikä ei välttämättä ole lainkaan ratkaiseva tekijä.

lisäksi kuvataan yleisemmällä tasolla ikäpolvitoiminnan edellytyksiä ja esteitä samoin kuin eri-ikäisten ihmisten keskinäisen kanssakäymisen myönteisiä merkityksiä yksittäisille ihmisille, yhteisöille ja koko yhteiskunnalle.

Monenikäisten yhteiskunta

Toisiaan seuraavilla ikäpolvilla on yhteisöissä ja yhteiskunnissa erilaisia, muun muassa jatkuvuuteen ja uudistamiseen liittyviä rooleja ja tehtäviä. Eri-ikäiset ihmiset ovat toisistaan riippuvaisia monin tavoin. Julkisessa keskustelussa nostetaan usein esiin ikäpolvien välisiä jännitteitä ja yksipuolisia riippuvuussuhteita. Yhdet moittivat toisia ”ahneeksi sukupolveksi”, toiset taas ensimmäisiä ”pullamössösukupolveksi”. Jotkut vaikerovat tulevaisuuden eläkkeiden kohtaloa, jotkut taas kantavat huolta siitä, että auttavia käsiä ei riitä yhä vain paisuvalle raihaisten ikäihmisten joukolle. Siinä missä jännitteet ja ristiriidat synnyttävät dramaattisia otsikoita, ikäpolvien välinen myönteinen keskinäinen riippuvuus ja vastavuoroisuus eivät

juuri pääse uutisiin tai lehtien palstoille.

Jännitteiden näkyvyydestä huolimatta yhteiskunnassa tapahtuu myös toisensuuntaista liikettä. Kalenteri-än merkitys on joissakin yhteyksissä vähentynyt, ja eri-ikäiset ihmiset kohtaavat toisiaan yhteisillä areenoilla korostamatta erityisemmin ikäeroja. Esimerkiksi rock-konserteissa istuvat luontevasti vierekkään eläkeikää lähentelevät tai sen jo saavuttaneet vanhemmat, heidän keski-ikäiset lapsensa ja näiden murrosikäiset lapset. Sosiaalisen median yhteisöissä ja erilaisten harrastusten tai yhteiskunnallisten asioiden ympärille muotoutuneissa verkostoissa ikä ei välttämättä ole lainkaan ratkaiseva tekijä. Muutosta on vauhdittanut keskimääräisen eliniän kasvu ja pitkäikäisyyden tavanomaisuutuminen, joka haastaa yhteiskunnat ja yksittäiset ihmiset etsimään tuoreita ja joustavia tapoja tarkastella elämäntapoa sekä ikään liittyviä velvoitteita, normeja ja oikeuksia.

Ikääntyvissä yhteiskunnissa ikäpolvien väliset suhteet ja eri-ikäisten ihmisten keskinäinen arvostus, välittäminen ja

solidaarisuus ovat merkityksellisiä hyvinvointi- ja elämänlaatutekijöitä. Tämä on vahvasti esillä myös uudessa Vanhuspalvelulaissa, jonka yhtenä tavoitteena on tukea ikääntyneiden osallisuutta ja voimavaroja. Nuorten osallisuutta on puolestaan lähdetty parantamaan nuorisotakuun avulla. Sosiaali- ja terveysministeriön tuoreessa ”Kaikenikäisille hyvä Suomi” -toimintaohjelmassa tavoitteena on suunnata sukupolvi politiikan avulla sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävään hyvinvointiyhteiskuntaan.

Mihin siis ollaan menossa? Kasvattaako taloudellinen epävarmuus ikäpolvien välisiä jännitteitä, ajautuvatko eri ikäpolvet yhä kauemmaksi toisistaan vai löytävätkö eri-ikäiset ihmiset yhä useammin toisensa yhteisiltä toimintakentiltä? Mitä annettavaa ikäpolvilla on yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen keskusteluun ja käytäntöihin? Syntykö yhteiskunnassa myönteistä keskinäistä riippuvuutta ja tukemista, joka tasoittaa kuilua keskiössä ja syrjässä olevien ihmisten välillä? Vai eriytyvätkö ikäpolvet tulevaisuudessa enenevästi omiin ryhmiinsä, joista käsin

muunikäiset näyttäytyvät yhä selvemmin ”toisina”? Nämä ovat osallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta tärkeitä tulevaisuuden kysymyksiä.

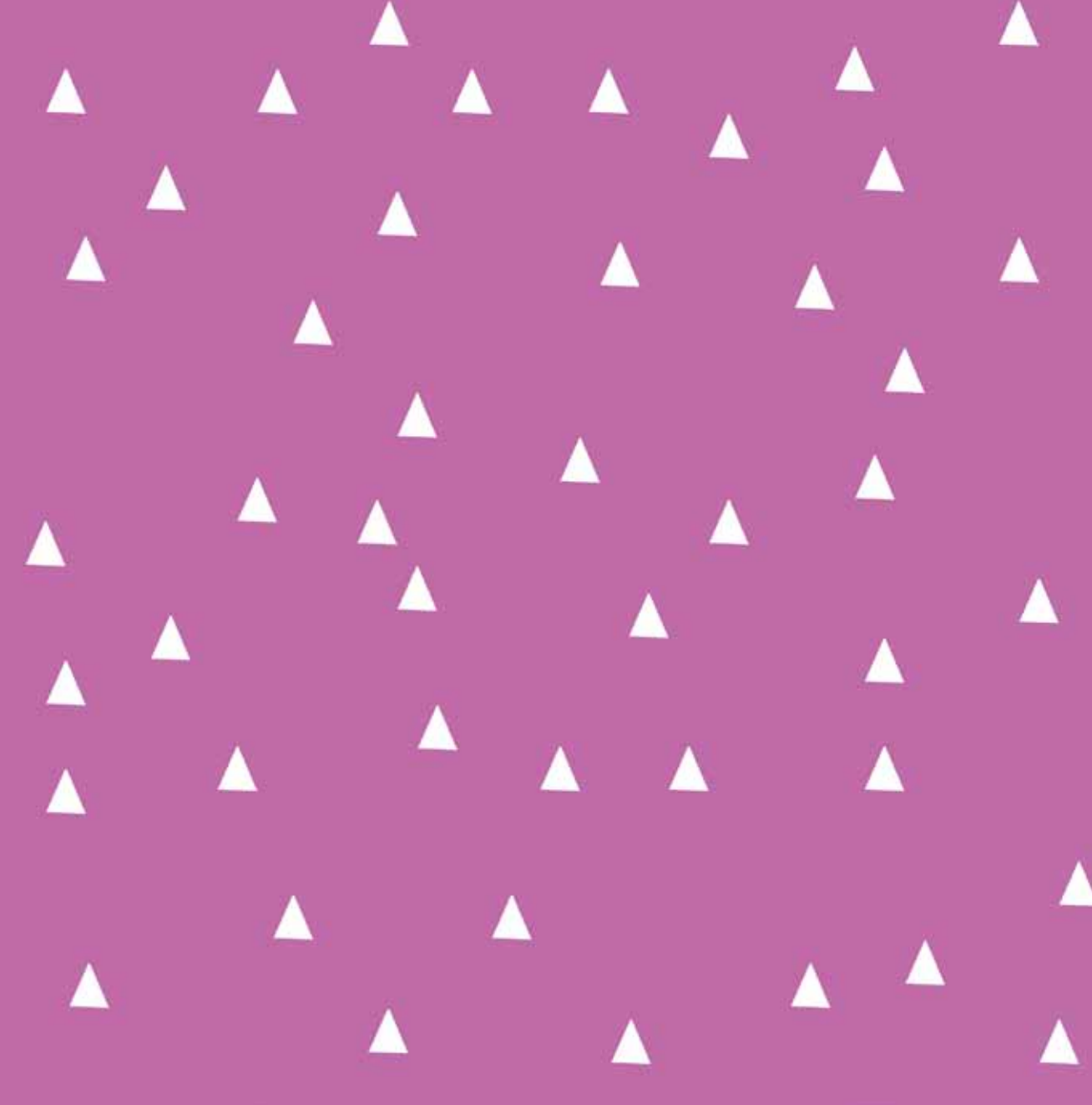
Eväitä ikäpolvien yhteistoimintaan – kuinka lukea opasta?

Voit lukea oppaan kannesta kanteen mutta myös valikoiden sellaisia osuuksia, jotka juuri nyt kiinnostavat sinua tai ovat muuten ajankohtaisia. Kirja koostuu kahdentyyppisistä teksteistä. **Ensinnäkin** on ikäpolvitoimintaan johdattelevia ja sen käytännön toteuttamista kuvaavia kirjoituksia. Niistä löydät vastauksia sellaisiin kysymyksiin kuin ”miksi ikäpolvien välinen vuorovaikutus on tärkeää”, ”mikä saa eri-ikäiset ihmiset tekemään ja kokemaan asioita yhdessä”, ”mistä onnistunut ikäpolvitoiminta syntyy” ja ”mitä kaikkea yhdessä voi tehdä”. Olemme koonneet näihin teksteihin sekä tutkimustietoa että käytännön osaamista ja kokemuksia.

Toiseksi kirjassa esitellään kahdeksan erilaista toimintaesimerkkiä eri puolilta Suomea ja erilaisilta elämänalueilta. Mukana on liikuntaa, musiik-

kiteatteria, perinteiden siirtämistä, oppimista, mummo- ja vaaritoimintaa ja ihan vaan mukavaa yhdessäoloa. Näistä tarinoista ammennat varmasti inspiraatiota, innostusta ja ideoita omaan toimintaan.

Neljän polven treffit -kampanja osoitti, että ikäpolvien välistä yhteistoimintaa on ja että sille on sosiaalista tilausta. Toisaalta on myös esteitä, kuten se, että yhteiskunta on monessa kohdin rakennettu ikäpolvia erottavasti – koulut, harrastukset ja palvelut ovat usein ikäsidonniaisia. Ikäjakoa käytetään myös kaupallisessa toiminnassa ja valtakun jakautuu eri elämänalueilla ikäpolville epätasaisesti. Ihmiset kaipaavat kuitenkin yhteyttä toisiinsa yli ikä- ja sukupolvirajojen. He haluaisivat olla mukana aktiivisina osallistujina, järjestäjinä tai mahdollistajina. Rohkaisu on tämän opaskirjan suuri tehtävä. Ryhtykää ikäpolvitoimintaan – siinä voittavat kaikki!



1

Miksi sukupolvien suhteet ovat tärkeitä

Ajattele hetken aikaa elämästä tästä hetkestä taaksepäin ja muistele, milloin ja missä tilanteissa olet ollut tekemisissä selvästi itseäsi vanhempien tai nuorempien henkilöiden kanssa. Ehkä mieleesi tulevat ensimmäisinä varhaislapsuuden ajat, jolloin tarvitsit lähes kaikessa aikuisten huolenpitoa, apua ja läsnäoloa. Kenties mietit nuoruusvuosia, jolloin aikuisten seura tuntui lähinnä tylsältä ja ikätoverien kanssa oleminen paljon kiinnostavammalta. Siitä huolimatta sekä aikuisilla roolimalleilla yleensä että läheisten aikuisten tuella tai sen puuttumisella on todennäköisesti ollut tärkeä merkitys sille, millainen ihminen sinusta on tullut.

Koska luultavasti olet aikuinen, sinulla on jo erilaisia kokemuksia myös itseäsi nuorem-

mista ihmisistä – vanhempana, isovanhempana, tätinä tai setänä, opettajana, naapurina, valmentajana tai jossain muussa roolissa. Tiedät kokemuksesta, että oppi ei siirry vain vanhemmalta nuoremmalle, vaan että samaan aikaan lapset ja nuoret kasvattavat aikuisia kantamaan vastuuta, säilyttämään kykynsä oppia ja leikkiä sekä usein jopa kyseenalaistamaan omia vakiintuneita ajatus- ja toimintamallejaan.

Kasvu ja kehittyminen ovat elinikäisiä tapahtumakulkuja, jotka kukin käy läpi omalla tavallaan. Varmaa on ainoastaan se, että ne eivät voi milloinkaan toteutua ilman toisia ihmisiä ja vuorovaikutusta heidän kanssaan. Yksilökehityksessä nimenomaan sukupolvien väliset suhteet ovat tärkeässä asemassa, vaikka tietenkin elämän eri vaiheissa sosiaaliset odotukset, roolit ja tehtävät samoin kuin ihmisten omat tarpeet vaihtelevat. Ihmissuhteet perheistä kansakuntiin saakka

Terveet ja toimintakykyiset eläkeläiset muodostavat sekä perhepiirissä että koko yhteiskunnassa valtavan voimavaran, jonka merkitys on vasta hiljattain alkanut avautua.

hyötyvät monella tavalla siitä, että niihin kuuluu eri-ikäisiä ihmisiä, jotka ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään.

Kaikki muutokset ihmisten arjessa ja kulttuurissa tapahtuvat aina suhteessa johonkin jo olemassa olevaan – mitään ei synny tyhjästä. Vanhempien ikäpolvien toimintatavat, tottumukset ja arvostukset voivat toimia nuoremmille joko positiivisina malleina tai kyseenalaistamisen kohteina ja jopa varoittavina esimerkkeinä. Nuorempien ikäpolvien erilaiset toimintatavat puolestaan haastavat myös vanhempia uudistumaan. Ikäpolvien yhteys luo sekä turvaa että turhautumista, ja molemmat ovat välttämättömiä inhimilliselle kasvulle.

Monet kehitysteoreetikot Erik H. Eriksonista² alkaen ovat korostaneet sukupolvien välisen suhteiden merkitystä elämänsä tärkeänä juonteena. Eri elämänvaiheissa korostuvat vaihtelevat teemat ja haasteet, mutta jotkut asiat kulkevat mukamme koko elämänsä ajan. Tällaisia ovat esimerkiksi pyrkimys antaa merkitystä kokemalleen sekä pyrkimys toteuttaa itseään ja

kukoistaa pelkän fyysisen elossa olemisen sijaan³.

Merkityksien syntyminen on sosiaalinen tapahtuma ja yksilöllisten merkitysten muodostumisella on aina historiallinen ja kulttuurinen pohja. Jokainen suku- ja ikäpolvi rakentaa kulttuuriin omat kerroksensa ja vaikuttaa siten tavalta tai toisella tulevien polvien elämään. Ikäpolvien välistä elävää dialogia tarvitaan, jotta merkitysten ketju ei katkeaisi, ja jotta ymmärtäisimme, mistä tulemme, keitä olemme ja mitä haluamme saavuttaa.

Sukupolvet, ikäpolvet, ikäryhmät

Sukupolvella on karkeasti ottaen kaksi merkitystä: biologinen ja sosiaalinen. Edellinen tarkoittaa henkilön asemaa perheenjäsenen ketjussa ja jälkimmäinen taas samana historiallisena ajankohtana syntyneiden ihmisten joukkoa. Jälkimmäisestä käytetään myös nimeä ikäryhmä, kohortti tai ikäpolvi. Kun elämänsä ja yksilökehityksen yhteydessä puhutaan sukupolvien vuorovaikutuksesta, tarkoitetaan usein perhesukupolvia. Vähemmän puhutaan siitä,

millaista merkitystä eri-ikäisten ihmisten kanssakäymisellä yleisemmin on yksittäisten ihmisten, yhteisöjen ja kulttuuri-elinvoimaisuudelle. Tässä oppaassa ikäpolvitoiminnalla tarkoitetaan kaikkea sellaista toimintaa, joka tuo yhteen eri-ikäisiä ihmisiä riippumatta siitä, kuuluvatko he samaan perheeseen vai eivät. Ikäpolvitoiminta on siten osa laajempaa yhteisöllisyyttä sekä kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman jakamista.

Sukupolvien välinen solidaarisuus on noussut yhdeksi väestö- ja sosiaalipolitiikan kärkiteemaksi viimeisten vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi YK:ssa ja sen kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestössä Unescossa sukupolvipolitiikka on ollut esillä pitkään⁴. Suomessa teema murtautui valtionhallinnossa ja politiikassa näkyvästi esiin äskettäin, kun sosiaali- ja terveysministeriö asetti asiantuntijaryhmän laatimaan toimintaohjelmaa kaikenikäisten Suomelle⁵. Ohjelmassa painottuvat sukupolvien välinen taloudellinen ja palvelujärjestelmää koskeva oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus, mutta sukupolvien väliseen so-

lidaarisuuteen kuuluu myös eri ikäpolviin kuuluvien ihmisten keskinäinen välittäminen ja yhteys sekä perheissä ja muissa yhteisöissä että koko yhteiskunnassa⁶.

Väestön vanheneminen on ollut tärkeä kimmoke sukupolvien välisen solidaarisuuden ja keskinäisen ymmärryksen esiin nostamiselle ja ikäpolvitoiminnan edistämiseksi. Pidentynyt elinikä ja ikäihmisten määrän kasvu muuttavat ikäpolvien tasapainoa ja luovat uusia mahdollisuuksia kanssakäymiselle. Esimerkiksi terveet ja toimintakykyiset eläkeläiset muodostavat sekä perhepiirissä että koko yhteiskunnassa valtavan voimavaran, jonka merkitys on vasta hiljattain alkanut avautua. Kun talouspuhe tuntuu hallitsevan kaikkea yhteiskunnallista keskustelua, ei ole ihme että tämäkin voimavara halutaan nähdä ensisijaisesti talouden vahvistajana: puhutaan tuottavasta vanhuudesta ja vanhuustaloudesta. Nämä eivät ole merkityksettömiä aiheita, mutta ehkä eläkeikäisten ihmisten merkittävin anti yhteisöissä liittyy sittenkin heidän elämäkokemuksiinsa, tietoihinsa ja

taitoihinsa, joita he voivat käyttää eri-ikäisten yhteisön jäsenten hyödyksi ja iloksi. YK:n kansainvälisenä perheiden päivänä vuonna 2002 tähdennettiin, että ikäihmiset vahvistavat perheiden yhtenäisyyttä⁷. Ehkä ikäihmiset vahvistavat myös yhteiskunnan ja kulttuurin yhtenäisyyttä.

Olemme kaikki ikäpolviolentoja

Ihmiset eivät suinkaan ole jatkuvasti tietoisia omasta iästään ja elämänvaiheestaan tai kuulumisestaan tiettyyn ikäryhmään saatikka johonkin yhteiskunnalliseen sukupolveen. Joissakin tilanteissa nämä asiat ovat enemmän etualalla kuin toisissa, mutta silti ne vaikuttavat aina taustalla: olemme monin tavoin ”ikäpolviolentoja”⁸. On usein helpompaa ymmärtää omien ikätovereiden ajattelu- ja toimintatapoja ja arvostuksia kuin itseä nuorempien tai vanhempien vastaavia. *Meidän nuoruudessamme* asiat olivat toisin kuin nykynuorten elämässä – vaikka omasta nuoruudestamme olisi tosiasiasa kulunut vasta muutama vuosi⁹. Tai *meistä ei koskaan tule vanhuksia* toisin kuin edeltävistä

sukupolvista. Ikäpolvierot voivat vaikeuttaa keskinäistä ymmärrystämme, mutta ilman niitä elämä olisi paljon mielenkiinnostomampaa. Ikä ja elämän rajallisuus luovat olemiseemme rytmiä, rakennetta ja merkitystä.

Samana ajankohtana elävien eri-ikäisten ihmisten väliset erot ja samankaltaisuudet liittyvät sekä ikään ja ikääntymiseen että sukupolvikokemuksiin ja nykyhetkeen. Ihmiset muuttavat koko elämänsä ajan, eivätkä esimerkiksi vanhat ihmiset ilman muuta tarraudu nuoruudessa omaksumiinsa arvostuksiin ja käyttäytymismalleihin. Toisaalta vanhenemiseen liittyy muita ikävaiheita useammin asioita, jotka pakottavat suunnittelemaan elämää uudelleen ja muuttamaan joitain tottumuksia. Silti iäkkäänäkin haluamme olla edelleen yhteisömme jäseniä. Yhteiskunnan muutosvauhti tuntuu vaativan ihmistä jatkuvasti tarkistamaan kurssia ja etsimään uusia rooleja. Olemme entistä vahvemmin yksilöitä ja arvostamme entistä enemmän valinnan vapautta. Samalla haluamme kuitenkin vaalia yhteisyyttä ja yhteisöllisyyttä ja näemme niis-

sä ratkaisun avaimet moniin ongelmiin kuten syrjäytymiseen tai mielenterveyspulmiin.

Elämänkulun tutkijat ovat tuoneet esiin ajatuksen, että nykypäivän nuoria ja vanhoja yhdistävät monet asiat, jotka liittyvät sosiaalisten rakenteiden murtumiseen ja arvojen hajaannukseen. Silti elämänkulun ääripäissä olevat ihmiset eivät välttämättä kohtaa toisiansa luontevasti edes perheen tai suvun piirissä. On väitetty, että tämän päivän nuoret elävät kaoottisessa, sirpaleisessa todellisuudessa, jossa heidän on vaikea löytää elämälleen merkitystä. Tutustuminen vanhoihin ihmisiin saattaa avata nuorille uusia näköaloja elämänkulun käänteisiin ja tuottaa merkityksellisyden kokemuksia. Nuorten elinvoimaisuus ja asema elämänkulun alkupäässä voivat puolestaan vahvistaa vanhojen ihmisten kokemusta elämän jatkuvuudesta ja yhteisestä halusta vaalia elämää. Ikäihmiset voivat myös hyödyntää elämän aikana kertynyttä inhimillistä pääomaansa jakamalla sitä nuorten kanssa.

Ikäpolvien välisessä vuorovaikutuksessa ja ymmärryksessä ei ole tietenkään kyse

vain vanhojen ja nuorten suhteista, vaikka ikäpolvitoiminta usein painottuu juuri elämänkulun ääripäiden yhdistämiseen. Kyse on pikemminkin siitä, miten eri-ikäiset ihmiset ylipäänsä ymmärtävät toistensa ajatelu- ja toimintatapoja ja miten valmiita yhteisöissä perheistä yhteiskuntiin ollaan neuvottelemaan ja sovittelemaan yhteen eri-ikäisten toiveita, tarpeita ja kiinnostuksen kohteita. Sukupolvien välinen taloudellinen oikeudenmukaisuus on tärkeä asia, mutta se ei välttämättä yksinään tuota hyvinvointia edistävää yhteisöllisyyttä ja yhteisyyttä. Ariela Lowenstein on ehdottanut, että oikeudenmukaisuuden sijaan puhuisimme sukupolvien keskinäisestä riippuvuudesta. Sen sijaan, että kiistelemme siitä, kuka hyötyy tai kuluttaa toisten kustannuksella, voisimme pohtia, mitä annettavaa eri-ikäisillä on toisilleen: hoivaa, käytännön apua, taloudellista tukea, psykologista tukea, seuraa, neuvoja ja niin edelleen.¹⁰

Sukupolvitaju

Sukupolvitutkijat Simon Biggs ja Ariela Lowenstein jäsentävät elämäntulkua ja ikäpolvien

välisiä suhteita tuoreella sukupolvitajun¹¹ käsitteellä. Sil- lä tarkoitetaan kykyä asettua toisen ikäisten asemaan ja nähdä asioita heidän näkö- kulmastaan¹². Sukupolvitajun pohjana on jokaisen ihmisen oma ikä- ja sukupolvitietoisuus, joka auttaa näkemään yhtä- läisyyksiä ja eroja suhteessa toisenikäisten, toisenlaisessa elämänvaiheessa ja toisenlai- sessa perheasemassa olevien ihmisten kokemuksiin. Toisen- ikäisten näkeminen yhdenver- taisina kanssaihmisinä, joilla on osittain samanlaisia ja osit- tain aivan erilaisia haluja, pel- koja, kiinnostuksen kohteita, toimintatapoja ja ajatuksia kuin havaitsijalla itsellään, voi par- haimmillaan auttaa vähentä- mään yksinkertaistavia ikäkäsi- tyksiä. Samalla ymmärretään, että erilaisuudet tasapainotta- vat maailmaa: hitaus nopeutta, paino keveyttä, paikallinen glo- baalia ja läheisyys etäisyyttä.

Biggsin ja Lowensteinin mukaan sukupolvitajun kehit- tyminen tapahtuu askel aske- leelta. Sen avain on tuleminen tietoiseksi omasta iästä ja ikä- polvesta sekä siitä, millä tavoin ne vaikuttavat valintoihimme ja elämäntapaamme. Seuraava

askel on ymmärryksen laajen- taminen toisenikäisiin ihmisiin. Kolmas askel on tuleminen tietoiseksi niistä olettamuksis- ta ja uskomuksista, joita huo- maamatta liitämme toisenikäi- siin ja ikääntymiseen. Lopuksi olemme valmiita asettumaan mielessämme myös toisen- ikäisten asemaan, toimimaan tietoisena iän ja ikäpolvien vaikutuksista elämäämme ja neuvottelemaan kaikki ikäpol- vet huomioon ottavia kestäviä ratkaisuja niin yksityiselämäs- sämme kuin yhteiskunnassa.

Eri-ikäisten keskinäinen ymmärrys ja yhteishenki eivät sulje pois ajoittaisia tai asiakoh- taisia ristiriitoja. Niitä syntyy yhtä hyvin perheissä kuin lä- hiyhteisöissä ja myös yhteis- kunnan eri tasoilla. Ne kuuluvat asiaan eivätkä estä ikäpolvia tulemasta toimeen keske- nään, auttamasta toisiaan ja oppimasta toinen toisiltaan. Ihmisten väliset tunnesuhteet ja keskinäinen kunnioitus sekä se, miten näemme toisemme, eivät ole säädeltävissä laeilla, säädöksillä tai politiikkaohjel- millä. Pikemminkin ne perus- tuvat inhimilliseen uteliaisuu- teen, kiinnostukseen ja haluun ymmärtää, oppia ja kokea

yhdessä. Yhteiskunta ei voi määrätä meitä kiinnostumaan eri-ikäisistä tai erilaisista ihmi- sistä, mutta se voi antaa tilaa tarinoille, kokemuksille ja koh- taamisille. Aktiiviset kansalai- set ja kansalaisten yhteisöt – sekä perinteiset järjestöt että erilaiset epäviralliset verkostot ja ryhmät – voivat näyttää esi- merkkiä, panna pystyyn kam- panjoita, ryhtyä ennakkoluu- lottomasti toteuttamaan uusia käytäntöjä ja synnyttää uusia perinteitä, joissa eri-ikäiset ih- miset saavat elämänsä merki- tystä, elämyksiä, osallisuuden kokemuksia ja hyvinvointia.



Toimintaesimerkki 1

Suunnistavat sukupolvet

”Suunnistus on kunnon ja järjen tasapainoiseen käyttöön perustuva seikkailu luonnossa, joka tarjoaa [...] haasteita ja elämyksiä kaikkina vuodenaikoina.” Näin houkuteltaan harrastajia Suomen Suunnistusliiton verkkosivuilla, ja lisätään vielä, että suunnistus sopii kaikenikäisille sukupuoleen tai kuntoon katsomatta. Suunnistusliitossa korostetaan, että fyysiset ominaisuudet eivät yksin ratkaise, vaan eteneminen maastossa kohteesta toiseen tarjoaa upeita elämyksiä myös hitaammin liikkuville.

Suunnistus on kilpa- ja kuntourheilua, mutta myös tapa olla luonnossa yhdessä muiden kanssa. Helsingin Suunnistajien Pauliina Lankisen mielestä lajin hienous on nimenomaan se, että se kokoaa yhteen kaikenikäisiä:

[...] kaikkia tarvitaan ja kaikkien panos on tärkeä [...] Tämä on laji, jossa kokemuksella on paljon merkitystä. Mitä enemmän sinulla on kokemuksia erilaisista maastoista, erilaisista tilanteista metsässä, erilaisista kartoista, niin sitä osaavampi olet.

Kuten liikkujilla yleensäkin, myös suunnistajilla voi olla iästä riippumatta monenlaisia vammoja ja vaivoja. Jos toiminta on tarpeeksi mielekäästä ja mielenkiintoista, ne kuitenkin hyväksytään ja niiden kanssa sinitellään. Sama pätee vanhemmiseen liittyviin rajoituksiin. Ja kun yhteisö on vahva, se pitää mukanaan ja tarjoaa erilaisia rooleja myös niille, joiden terveys tai liikuntakyky on heikentynyt. Pauliinan mukaan suunnistus on ”elinikäinen laji, josta ei pääse eroon”.



"Villen äitikin on uskaltanut metsään!"

Osa suunnistuksen harrastajista on kasvanut lajin pariin jo vauvaikäisenä kulkiessaan vanhempien, isovanhempien ja sisarusten mukana suunnistuskisoissa ja muissa tapahtumissa. Pauliina kertoo, että suunnistuskisoissa on yleensä aina muksula, jossa lasten hoito järjestyy vaivattomasti sillä aikaa, kun vanhemmat kilpailevat. Nuorimmat kilpailijat ovat 8- ja vanhimmat 90-vuotiaita. Sitäkin vanhemmille järjestetään sarjoja, jos osanottajia ilmaantuu.

Helsingin Suunnistajat kouluttaa myös kursseille osallistuvien lasten vanhemmat, jos näillä ei ole aikaisempaa kokemusta suunnistuksesta. On paljon pieniä ja suuria asioita, joita pitää tietää ja osata ottaa huomioon lajia harrastettaessa:

miten kisapaikalla käyttäytyään, mistä haetaan numerolaput, mitä itsellä pitää olla mukana ja niin edelleen. Suunnistuskoulu ei ole "paikka, jonne tuodaan lapsi ja lähdetään itse kauppaan", vaan vanhemmille annetaan oma kartta käteen ja kannustetaan lähtemään lapsen kanssa keväiseen metsään. Osa vanhemmista innostuukin yhteisestä liikuntaharrastuksesta. Pauliina kertoo hiljattain suunnistuskilpailuissa törmänneensä metsässä nuoren suunnistajan äitiin, joka totesi, että "eihän hän nyt tänne Villen kisoihin lähde kolmeksi tunniksi pellon laidalle kökkimään vaan lähtee itsekin metsään, saapahan liikuntaa".

Vapaaehtoistyötä ja ikäpolvikasvatusta

Suunnistamiseen liittyy paljon muutakin kuin liikuminen ja rastien etsiminen metsässä tai puistossa. Useimmat seurat järjestävät omia kisoja, kursseja ja iltarasteja harrastajille. Kaikki tämä vaatii paljon työtä, ja se tehdään vapaaehtoisvoimin. Tekemiseen osallistuu eri-ikäisiä kukin oman osaamisensa ja ehtimisensä mukaan:

[...] se vaatii sen, että on erilaisia osaajia, erilaisia kokemuksia ja ihmisiä, joilla on aikaa. Jos ajattelee ihmisen elämänpäätteen, niin koululaisella voi olla aikaa, mutta kaikkein hektisimmässä työelämässä olevilla ihmisillä ei välttämättä ole aikaa olla paljon mukana vapaaehtoistoiminnassa. Sitten kun alkaa vähän helpottaa, omat lapset kasvavat tai itse on jo eläkkeellä, niin taas on paremminkin aikaa. Tosin joskus tuntuu että eläkeläiset ovat kaikkein kiireisimpiä [...]

Tapahtumissa on yleensä aina pula toimi-joista. Tarvitaan esimerkiksi tulospalvelun tai ensiavun erityisosaajia mutta myös niitä, jotka ikään ja kokemukseen katsomatta hoitavat erilaisia käytännön töitä, kuten lastenhoitoa tai leikkittämistä. Muksulan täteinä on niin 12-vuotiaita kuin yli 70-vuotiaitakin. Pauliinan mielestä on tärkeää, että nuoret näkevät, kuinka luontevasti eri-ikäiset toimivat yhdessä. Yhtenä esimerkkinä ”ikäpolvikasvatuksesta” hän mainitsee suunnistuskisojen naisten ja miesten pesupaikat, jotka voivat rakentua vaikkapa pellolle levitetyistä pressusta ja vesiämpäreistä. Pesupaika on kuin yleinen sauna, jossa näkyvillä ovat ”naisvartalostakin kaikki mahdolliset variaatiot



yksirintaisista isoihin pulleisiin naisiin”. Esimerkiksi nuorelle voi olla hyvä kokemus huomata,

[...] että täällä ovat nämä kaikki, kaikenikäiset, kaikennäköiset ja kaikentasoiset suunnistajat. Suorituksia vertaillaan ja kommentoidaan ja kaikki ovat enemmän tai vähemmän tyytyväisiä, kun ovat selvittäneet oman reittinsä metsässä omalla tasollaan. Jokaiselle on tapahtunut jotain pieniä tai suurempia haksiksia, pummeja, tai joskus vain muutama asia on onnistunut mutta kisan jälkeen pesulla on etupäässä tyytyväistä joukkoa [...]

Huiput ja noviisit samassa maastossa

Suunnistus yhdistää paitsi perheenjäseniä ja ikäpolvia, myös harrastajia ja kilpasuunnistajia. Huiput ja harrastelijat pääsevät samoihin maastoihin ja samoihin kisatapahtumiin, kuten joka-vuotisiin Jukolan ja Venlojen viesteihin. Seurat matkustavat kisapaikoille usein yhteisellä bussilla ja majoittuvat samoihin telttayhteisöihin. Oman seuran värit näkyvät seura-asuissa. Helsingin Suunnistajissa jokainen 14 vuotta täyttänyt saa myös takkiinsa oman nimilapun, jolloin suuressakin joukossa opitaan tuntemaan toiset ja koetaan yhteenkuuluvuutta.

Pauliina itse on kulkenut suunnistuskisoissa 15-vuotiaasta saakka ja nykyään sekä hänen puolisonsa että kaikki kolme lastaan harrastavat kukin omalla tavallaan suunnistusta. Suurissa suunnistustapahtumissa voi olla monenlaisia joukkueita, joissa eri-ikäiset juoksevat vaihtelevissa kokoonpanoissa. Isoissa viestikisoissa nuorimmat kilpailijat eivät saa esimerkiksi juosta



pisimpiä ja raskaimpia osuuksia, ja niitä juoksemaan tulee sitten lasten vanhempia tai ”muita köppäukkoja”. Pauliina on itsekin juossut osuuksia Jukolan viestin nuorisoukkueissa.

Toisilta oppiminen

Liikunnan yleisten myönteisten vaikutusten lisäksi suunnistuksella voi yhteisöllisenä ja eri ikäpolvia yhdistävänä lajina olla monia muita merkittäviä hyötyjä. Tutkimustenkin mukaan ryhmässä liikkuminen kohentaa mielialaa yksilölajeja selkeämmin. Pauliinan mielestä suunnistus opettaa myös sietämään virheitä ja epätäydellisyyttä, koska maastossa omat virheet pitää nopeasti jättää taakseen ja keskittyä katsomaan eteenpäin. Toisaalta onnistumiset kasvattavat itseluottamusta, mikä heijastuu muillekin elämän alueille.

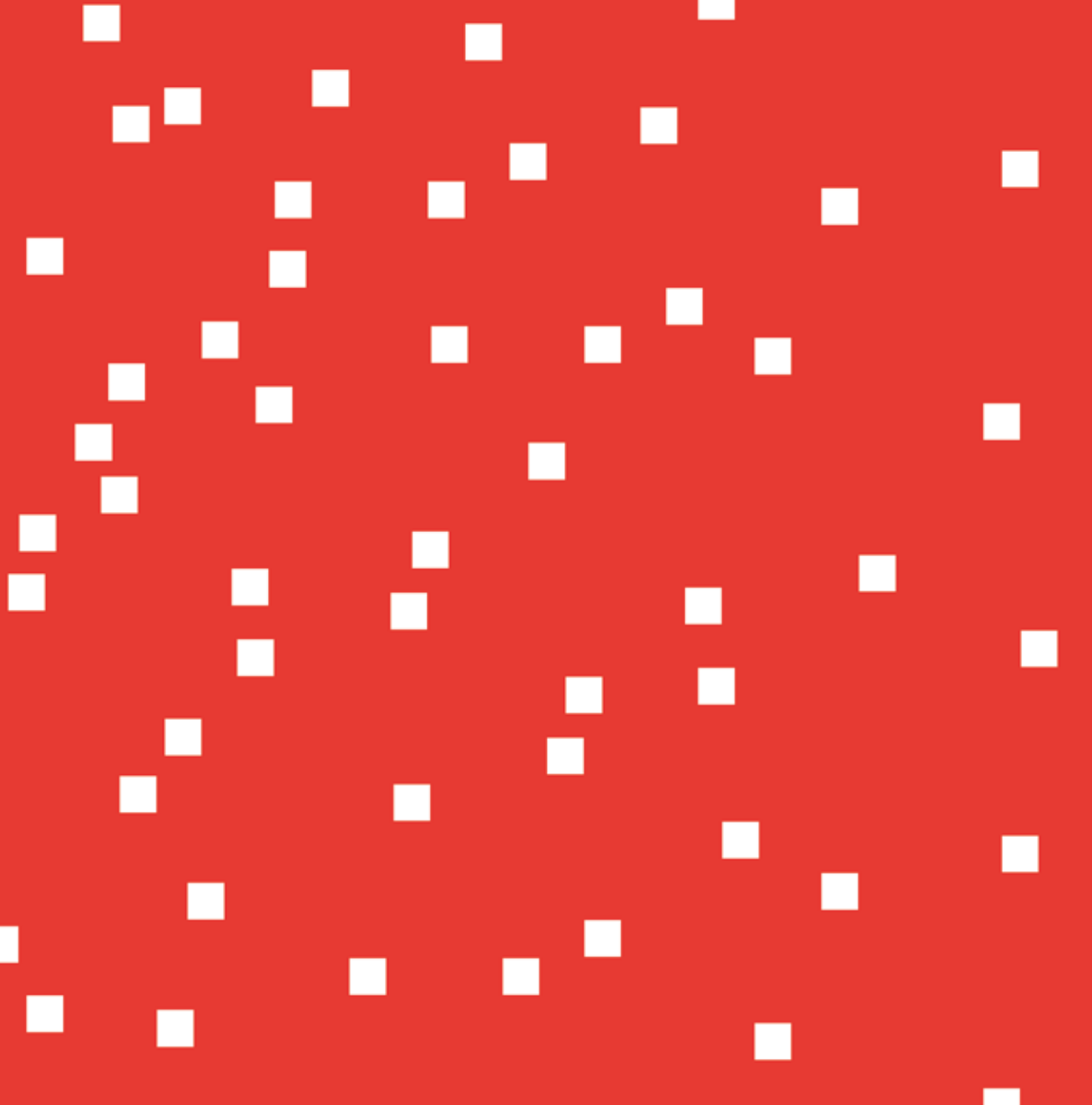
Suunnistus on sekä yksilö- että joukkuelaji. Joukkueena suunnistaminen opettaa hyväksymään paitsi omaa myös toisten epätäydellisyyttä. Vanhat siirtävät kokemuksiaan nuorille, mutta myös nuoret ja lapset voivat opettaa vanhempia. Teknologia on yksi osa-alue, jossa nuoret ovat usein ikääntyneempiä taitavampia ja rohkeampia. Toisaalta Pauliina kertoo myös esimerkkejä siitä, että lapset ovat opettaneet aikuisia suhtautumaan kilpailemiseen hieman vähemmän rypyytsaisesti.

Pauliinan vinkit ikäpolvitoimintaan

Rooleja ei kannata jakaa iän perusteella: eri-ikäiset voivat hyvin tehdä ja toimia yhdessä.

Pilko toiminta pieniin siivuihin, niin kiireinenkin ehtii tehdä osansa.

Kiinnitä huomiota yhteisöllisyyttä edistäviin asioihin: esimerkiksi omat tunnukset ja vaatteet sekä merkkipäivien muistaminen yhdistävät.



2

Ikäpolvitoiminta – mitä se on

Ikäpolvien yhteistoimintaa suunnitteleva miettii varmasti, mitkä asiat voisivat yhdistää eri-ikäisiä ihmisiä toisiinsa. Yhteiset kokemukset, kiinnostuksen kohteet, ajatukset ja asenteet helpottavat usein yhteistoimintaa. Tässä ei kuitenkaan ole mitään uutta – harrastus- ja vapaaehtoistoiminta on aina perustunut siihen, että se vetää yhteen samoista asioista kiinnostuneita. Ikäpolvitoiminnan toinen perusajatus onkin oikeastaan päinvastainen: olisi hyvä saada yhteen eri-ikäisiä ihmisiä, joilla on erilaisia kokemuksia, ajatuksia ja asenteita. Näin voimme oppia toistemme

kokemuksista ja elämän monenkirjavista tulkinnoista.

Hyvä tietää vapaaehtoistoiminnasta

Kun ryhtyy suunnittelemaan ikäpolvitoimintaa, on hyvä tietää, mitkä asiat jo nyt yhdistävät eri-ikäisiä ihmisiä ja mitä uusia asioita voisimme toisiltamme oppia. Ajatellaan aluksi toiminnan vapaaehtoisuutta. Ikäpolvitoiminta perustuu useimmiten vapaaehtoisuuteen, vaikka se tapahtuisikin päiväkodeissa, kouluissa, kirjastoissa tai palvelutaloissa. Hienoa tietysti olisi, jos toiminta olisi pysyvä osa näiden instituutioiden arkea, jollaiseksi se muutamissa tämän oppaan esimerkeissä on jo muodostunutkin.

Pitäisikö meidän oppia näkemään toisten tekemiset uudessa valossa vai voisimmeko ymmärtää, että haemme toiminnasta pohjimmiltaan samaa, vaikka teemmekin eri asioita?

Vapaaehtoistoiminta voidaan jakaa osallistujien perusmotiivien pohjalta kolmeen luokkaan eli ”vakavaan harrastamiseen”, ”vapaaehtoistyöhön” ja ”yhdessä tekemiseen”¹³. Urheilu- ja musiikkiharrastus ovat hyviä esimerkkejä vakavasta harrastamisesta, jossa pyritään tiedon kartuttamiseen ja taitojen kehittämiseen. Niiden ympärille syntyy usein sosiaalista kanssakäymistä, talkootyötä ja toisten tukemista. Perinteinen vapaaehtoistyö taas lähtee toisten auttamisesta ja tukemisesta, mutta se voi lisäksi sisältää liikuntaa, laulamista, retkeilyä ja niin edelleen. Monet järjestöt kouluttavat vapaaehtoistoimijoita eri-ikäisten apua tarvitsevien ihmisten tueksi. Esimerkkejä yhdessäoloa korostavasta toiminnasta, johon voi samalla liittyä omien taitojen kehittämistä ja osaamisen jakamista, ovat vaikkapa kokkaaminen, 4H-toiminta, postimerkkeily ja nikkarointi.

Kaikki edelliset vapaaehtoistoiminnan muodot sopivat erinomaisesti eri ikäpolvien yhteiseksi toiminnaksi. Esimerkiksi suunnistus vetää liikunnan ja urheilun pariin usein neljäkin

sukupolvea. Punaisen Ristin monimuotoisesta toiminnasta löytyy kaikenikäisille tehtäviä, ja mummo- tai vaaritoiminnassa autetaan lasten ja ikääntyneiden lisäksi myös eri-ikäisiä äitejä ja isiä. Marttaliiton, 4H-toiminnan tai vaikkapa mäkiautojen rakentelun pariin hakeutuu luontevasti monenikäisiä tyttöjä, poikia, naisia ja miehiä. Yhteinen toiminta silloittaa ikäpolvien välisiä polkuja toisiinsa. Täytyy vain löytää paikkaan, aikaan ja resursseihin sopiva toimintamuoto, joista tässä oppaassa on runsaasti onnistuneita esimerkkejä.

On kuitenkin selvää, että kaikki ikäihmisten harrastukset eivät puhuttele sen enempää keski-ikäisiä kuin nuoriakaan. Yhtä selvää on, että kaikki lasten ja nuorten harrastukset eivät aukene vanhemmille ikäpolville lainkaan. Jos yhteisen toiminnan muotoja ei löydy, mikä saisi ikäpolvet kohtaamaan toisensa? Pitäisikö meidän oppia näkemään toisten tekemiset uudessa valossa vai voisimmeko ymmärtää, että haemme toiminnasta pohjimmiltaan samaa, vaikka teemmekin eri asioita? Joskus on myös toisinpäin. Teemme

samoja asioita, mutta saamme tai haemme niistä aivan erilaisia kokemuksia. Mistä oikein on kysymys ja miten tätä ymmärrystä voisi soveltaa ikäpolvitoimintaan?

Hyvä tietää kokemuksista

Toiminnasta haetaan nykyään entistä enemmän erilaisia kokemuksia. Erityisen paljon korostetaan sitä, että kaikesta pitää nauttia ja saada hyviä elämyksiä. Harvoin pohditaan, mitä noiden sanojen taakse kätkeytyy – kaikkihan eivät nauti samanlaisista asioista. Jotkut haastavat itsensä kilpailuun, toiset nauttivat muiden auttamisesta ja kolmannet siitä, että saavat jotakin valmiiksi. Ja eri aikoina samakin ihminen nauttii eri asioista. Kokemukset ja kokemuksellisuus tulisiikin ymmärtää paremmin, jotta tietoa voisi käyttää myös ikäpolvitoiminnan edistämisessä. Seuraavassa toiminnasta saatavat kokemukset ryhmitellään neljään alalajiin: elämyksiin, identiteettikokemuksiin, osallisuuden kokemuksiin ja toimijakokemuksiin¹⁴.

Ikäpolvia yhteistoimintaan innostaneen *Neljän polven*

treffit -kampanjan monissa tapahtumissa mukana olleet saivat runsaasti **elämyksiä** – osa esiintyjinä ja osa yleisönä, joka saattoi vaikkapa laulaa esiintyjien mukana. Osa nautti jo pelkästään tilaisuuden tunnelmasta ja hyvästä filiksestä. Ikäpolvitoiminnassa on tarjolla monenlaisia hyviä elämyksiä eri-ikäisille. Kilpailu ”elämysmarkkinoilla” on tänä päivänä kovaa – lapsia ja nuoria kuttavat varsinkin tietokonepelit ja vanhempiakin erilaiset sosiaalisen median yhteisöt, kuten Facebook ja Twitter. Miten käyttää näitä medioita hyväksi ikäpolvitoiminnassa? Sosiaalinen media on synnyttänyt jo paljon uudenlaista yhteisöllisyyttä kuten vaikkapa ravintolapäivän, pihapelipäivän tai siivouspäivänä tunnetun kirpputoritapahtuman, jotka vetävät yhteen monenikäisiä ihmisiä.

Neljän polven treffeillä esiintyminen tai oman toiminnan julkinen esittely saattoi muodostua monelle myös merkitykselliseksi **identiteettikokemukseksi**. Osallistuja tunsikin tekevänsä jotain tärkeää, mikä saattoi tietysti kovasti jännittääkin. On hyvä, että ikäpolvi-

toiminnassakin syntyy mahdollisuuksia oman identiteetin vahvistamiseen. Lapsille ja nuorille se voi merkitä eri asioita kuin keski-ikäisille tai vanhoille. Tärkeää on kannustava ilmapiiri ja erityisesti se, että eri-ikäisten kohdatessa oman tekemisen merkitys vahvistuu. Käsin kosketeltavaa oli vaikkapa se, miten Vantaan Kultainen nuoruus -musikaalissa nuoret ja vanhat oppivat yhdessä tekemällä ymmärtämään ja arvostamaan toisiaan (ks. toimintaesimerkki ”Teidän tarinanne eivät unohdu”).

Neljän polven treffeillä rakennettiin tietoisesti ympäri maan **osallisuutta ja yhteisöllisyyttä** eri ikäpolvien välille, ja lämmintä henkeä saattoi aistia kaikissa tapahtumissa. Monet lähtivät mukaan jopa suvuittain – oli lapsia, vanhempia ja isovanhempia. Syntyi myös uusia ystävyksiä ja välittämistä joskus hyvinkin epätodennäköisten osapuolten kesken. Vaikka kohtaamiset olisivat jääneet kertaluontoisiksi, saattoi kuitenkin herätä kiinnostus toisenikäistä kohtaan. Ja vaikka ei aina olisi löytynyt yhteistä säveltä, päästiin osallisiksi monenlaisuuden rikkaudesta.

Yksilöllistyneeksi tai yksityistyneeksi väitetty nykykulttuurimme on oikeastaan hyvin yhteisöllistä, sillä kukapa voisi olla yksilöllistynyt ilman vertailukohtaa.

Osallisuus- ja yhteisöllisyyskokeusten merkitystä ei varmasti tarvitse nykypäivänä korostaa, mutta on hyvä miettiä, miten näitä kokemuksia aidosti syntyy. Pelkkä yhteistilaisuus ei useinkaan riitä, vaan erikäisten pitää oikeasti tehdä jotakin yhdessä.

Osallisuus ja yhteisöllisyys luovat pohjaa sille, että ihminen voi kokea olevansa elämässään aktiivinen toimija, jolle asiat eivät vain tapahdu vaan joka ohjaa elämäänsä, tekee valintoja ja ottaa vastuuta. Toimijuus on laaja käsite, joka voi tarkoittaa eri ihmisille hyvin erilaisia asioita¹⁵. Toimijuus ei aina välttämättä näy ulospäin käytännön puuhakkuutena, vaan tärkeintä on **kokemus toimijuudesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa asioihin**. Toisaalta vapaaehtoistoiminnan piirissä on runsaasti väkeä, jolle juuri käytännön tekeminen on tärkeä osa toimijuutta. He järjestävät, organisoivat, rakentavat puitteita, tiedottavat ja siivoavat eli toimivat talkoolaisina ja luotamushenkilöinä. He nauttivat siitä, että saavat auttaa, tukea ja mahdollistaa muiden toimintaa ja osallisuutta. He eivät

välttämättä halua astua estradille tai edes osallistua yhteisiin kisailuihin vaan pikemminkin mahdollistaa sen muille. Usein toimijuus lisääntyy kokemuksen myötä. Ensimmäinen tuntuu tulla mukaan katsomaan ja ihmettelemään, sitten on tutustuttu ihmisiin ja vähitellen osallistuttu toimintaan. Lopulta on tietoisesti päätetty toimia yhteiseksi hyväksi omien kykyjen mukaisesti. Tämä ryhmä unohtetaan liian usein, vaikka ilman heitä vapaaehtoistoimintaa olisi paljon vähemmän. Ikäpolvitoiminnassa on hyvä muistaa, että myös nuorimmissa ja vanhimmista ikäluokissa on ihmisiä, jotka haluavat ja tarvitsevat käytännön toimijuuskokemuksia. Toisin sanoen vastuuta kannattaa jakaa eri-ikäisille, koska vastuun kantaminen voimaannuttaa kantajaansa.

Ikäpolvitoiminnan suunnittelijoiden ja tekijöiden kannattaa siis ottaa huomioon erilaisten ihmisten erilaiset kokemukset ja niiden tarve. Vaikka jotkut hakevat toiminnasta pääasiallisesti elämyksiä, toiset identiteettiään vahvistavia kokemuksia, kolmannet osallisuutta ja neljännet toimijuutta,

ihmisiä olisi hyvä innostaa myös ylittämään itsensä. Monta kertaa on nähty, miten ujo ihminen on aivan kuin syntynyt uudestaan uskaltautessaan estradille esiintymään, tai miten muuttuu ihminen, jolle on annettu vastuuta asioiden hoitamisesta ja joka on tehtävänsä kunnialla hoitanut. Puhumattakaan niistä, jotka ovat ensimmäistä kertaa elämässään saaneet olla mukana ryhmässä tai joukkueessa kokemassa riemua yhteisestä tekemisestä ja onnistumisesta. Ja mikä kaikinpuolinen elämys onkaan syntynyt, kun keskiikäiset tai vanhat on saatu houkuteltua mukaan lasten leikkiin!

Hyvä tietää kokemusten merkityksistä ja hyödyntämisestä

Kokemukset ovat meille tuttuja ja samalla tuntemattomia. Vaikka meillä on paljon niin sanottua elämysteollisuutta, kokemuksista voi olla vaikea saada otetta, koska niiden ajatellaan olevan niin yksityisiä, ettei niitä voi tarkoituksellisesti tuottaa. Toisaalta yksittäisten ihmisten kokemukset ovat aina myös yhteisöllisiä tai

kulttuurisia ja saavat merkityksensä suhteessa ympäristöönsä. Yksilöllistyneeksi tai yksityistyneeksi väitetty nykykulttuurimme on sekin oikeastaan hyvin yhteisöllistä, sillä kukapa voisi olla yksilöllistynyt ilman vertailukohtaa? Tarvitaan muita, jotta yksilöllisiä kokemuksia voi jakaa ja merkityksellistää. Näin jokainen voi tutkia, mikä omissa kokemuksissa on muiden kanssa yhteistä ja mikä ainutkertaista ja erityisesti minun omaani. Samalla voimme oppia jotain yksilöllisten kokemusten kirjosta.

Kokemuksia ei välttämättä osata kovin hyvin hyödyntää vapaaehtoistoiminnassa. Kaupalliset yritykset sen sijaan käyttävät taitavasti – joidenkin mielestä ehkä liiankin taitavasti – erilaisia kokemuksia ja niihin liittyviä tunnemieliä tuotteidensa markkinoinnissa. Voisiko ikäpolvitoimintaa ja ikäpolvien välistä vuorovaikutusta edistää myönteisten mielikuvien ja kokemuksellisten tarinoiden avulla? Kokemusten avulla ihmiset saadaan houkuteltua mukaan, niiden avulla toiminta näyttäytyy mielekkäänä, ja kokemukset myös vaikuttavat siihen, millaiseksi osallistujat

arvioivat toiminnan jälkikäteen.

Tämän oppaan toimintaesimerkkejä lukiessa kannattaa miettiä, mitä ihmiset erilaisissa tapahtumissa ja toiminnassa kokevat ja haluaisivat kokea. Oman ikäpolvitoiminnan suunnittelussa kannattaa myös käyttää hetki sen pohtimiseen, miten kokemuksia voidaan käytännössä synnyttää tai auttaa syntymään. Ei ehkä riitä, että toiminta on vain ”kivaa” tai että ”tästä tulee varmasti makea elämys”, jos ihmiset kaipaavat myös osallisuuden ja toimijuuden kokemuksia.



Toimintaesimerkki 2

Rikkautta elämään Mummilasta

Helsingin Vuosaaressa sijaitseva Mummila on Pienperheyhdistyksen ylläpitämä kolmen polven toimintakeskus, joka on ollut olemassa jo kymmenen vuotta. Mummilan ensisijainen tarkoitus oli yhdistää perheitä ja ikäihmisiä, jotka toimivat kummimummeina ja -vaareina. Myöhemmin toiminta on monipuolistunut, ja nykyään mukana voi olla myös esimerkiksi koulu- tai päiväkotisovanhempiana tai vaikka ohjaamalla erilaisia kerhoja. Näin vapaaehtoiseksi voi lähteä myös hieman kevyemmällä sitoutumisella.

Apua ja tukea yksinhuoltajaperheiden arkeen

Mummilan ohjaaja Mari Kahri kertoo, että Pienperheyhdistys on yksinhuoltajaperheiden asiaa ajava kansalaisjärjestö, ja toive ikäpolvitoiminnasta tuli juuri yhdistyksen jäseniltä. Monissa perheissä lapsilla ei välttämättä ole yhteyttä omaan isovanhempiinsa tai nämä saattavat asua kaukana. Tällöin perheeseen usein toivotaan

sekä konkreettista apua lastenhoidossa että isovanhempi-ikäisiä ystäviä rikastuttamaan perheen elämää erilaisella elämänkokemuksellaan. Lisäksi vanhemmat toivovat, että lapsella olisi oman vanhemman lisäksi joku aikuinen, jolle lapsi olisi erityisen tärkeä ja joka seuraisi lapsen kehitystä:

He toivovat että olisi joku joka seuraisi lapsen kasvua ja kehitystä ja jolle se lapsi olisi hyvin erityinen ja tärkeä. He sanovat, että heillä voi olla lastenhoitajia, jotka käyvät säännöllisesti ja jotka ovat jo tuttuja ja näin, mutta että se on eri asia. Että tämä isovanhempi voisi olla juuri se, jolle voi soittaa ja kertoa: Arvaa mitä? Nyt se on oppinut sitä ja tätä! Ja että tämä isovanhempi olisi ihan yhtä kiinnostunut kuin vanhempikin siitä lapsesta.

Mummilan ohjaajana Marin tehtävä on etsiä ja yhdistää toisilleen sopivia kummi-isovanhempia ja perheitä. Mari myös kouluttaa



vapaaehtoisia ja järjestää vertaisryhmätoimintaa sekä yhteistä tekemistä kummeille ja perheille. Mummilassa järjestetään useita kertoja vuodessa monen polven toimintaa ja Marin mukaan siitä yritetään aina tehdä yhteisöllistä ja osallistavaa. Mummilassa on esimerkiksi pidetty lapsille ja isovanhemmille satusununtapäiviä. Niissä lähdetään liikkeelle sadusta, jota sitten muokataan ja näytellään yhdessä. Lisäksi on ollut esimerkiksi leikkilauantapäiviä ja erilaisia juhlia. Kummeille ja perheille on järjestetty myös paljon retkiä ja leirejä.

Iloa ja elämyksiä myös kummimummeille ja -vaareille

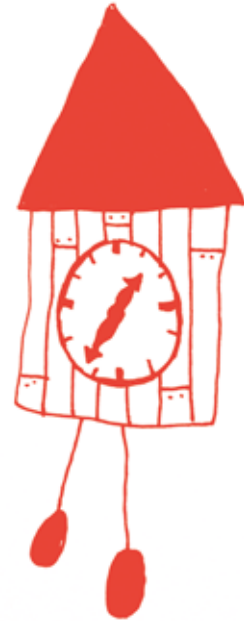
Mummilan vapaaehtoistoiminnan ajatuksena on ollut, että sen tulisi hyödyttää kaikkia osapuolia. Kummimummit ja -vaarit saavat toiminnasta merkityksellisiä kokemuksia, iloa ja tärkeitä ihmissuhteita. Marin toivomus on, että suhde voisi myöhemmin toimia toisinkin päin, jolloin perhe voisi auttaa vanhenevaa kummi-isovanhempaa, kun lapset ovat jo isompia. Marin mukaan tämä ei ole pelkkää haaveilua, vaan näin on myös useasti tapahtunut, mikäli kummi-isovanhempi

on vaikkapa sairastellut. Tulevaisuudessa tätä asiaa tullaan miettimään Mummilassa vielä tarkemmin, sillä Marin mielestä on selvää, ettei vuosia vapaaehtoistoiminnassa mukana olleita voi vain unohtaa, jos he eivät iän myötä pysty enää olemaan mukana yhtä aktiivisesti.

Kummeille järjestetään myös vertaisryhmätoimintaa, joka on saanut paljon kiitosta. Isovanhempien välille on syntynyt syviä ystävyys-suhteita ja kummit ovat itse erittäin aktiivisia toiminnan kehittämisessä. Heillä on oma Mummila-toimikunta, joka kehittää erilaisia tapahtumia lapsille ja perheille. Kummeilla on myös kulttuuriklubi, joka järjestää isovanhemmille omatoimisesti vertaistoimintaa, kuten esimerkiksi teatteri- ja museokäyntejä. Mari on todella onnellinen siitä, miten hienoja ihmisiä kummitoimintaan on saatu mukaan:

Kauhean viisaita ovat nämä isovanhemmat, ketä meillä on. Hyvin semmoisia, että aina ymmärtävät, missä kehitysvaiheessa lapsi on milloinkin. Kyllä mä aina ajattelen että kyllähän mä enemmän opin heiltä. Jotenkin heistä huokuu se semmoinen mieletön lämpö ja ihana välittäminen. He ovat hauskoja ja tosi ihania, persoonallisia ihmisiä.

Perheiden ja isovanhempien yhteensopi-
vuutta pyritään miettimään mahdollisimman tarkkaan etukäteen, mutta toimivaa ystävyys-suhdetta ei tietenkään voida taata. Useimmiten perheiden ja isovanhempien välille on kuitenkin syntynyt luonteva suhde ja perheet saattavat esimerkiksi mökkeillä yhdessä kummi-isovanhempien kanssa.



Rohkeasti mukaan

Perheet tulevat mukaan Mummilan toimintaan yleensä Pienperheyhdistyksen kautta, mutta yhdistykseen kuulumisen ei ole välttämätöntä. Ehtona on kuitenkin, että perheessä on ainoastaan yksi huoltaja, vaikka kahden vanhemman perheiltäkin tulee paljon kyselyjä. Tiedusteluja tulee viikoittain ja varsinaisia hakemuksia vuosittain useita kymmeniä. Mummilan kaltaiselle toiminnalle olisi siis selvästi enemmänkin tila-
usta, ja samantyyppistä toimintaa ollaankin jo aloittelemassa useissa kunnissa.

Mummilan tavoitteena on ollut myös lasten kasvattaminen vanhempien ihmisten



arvostamiseen ja kohtaamiseen. Marin mielestä eri-ikäisten vuorovaikutus on helppoa, jos siihen vain lähtee avoimin mielin.

On luontevaa, että on erilaisia ja monenlaisia käsityksiä elämästä, ja saakin olla eri sukupolvilla vähän erilaisia näkemyksiä. Mutta että jollakin tasolla, että ihmisen kanssa pystyy keskustelemaan ja jollakin lailla ymmärtämään että mitä hän tarkoittaa, niin se olisi kuitenkin tärkeää.

Mummilan toiminta tähtää luontevien vuorovaikutussuhteiden luomiseen ja Marin mielestä tässä on onnistuttu jopa yli odotusten:

Perheetkin välillä kokevat, että he eivät ole voineet kuvitella, että tällaista voisi tapahtua. Että oikeasti vieras ihminen tulee, ja hänestä tulee niin läheinen, ja hän ihan pyyteettömästi sanoo, että hän voisi tulla ja olla tämän lapsen kaverina. Ja sitten ollaan oltu esimerkiksi kymmenen vuotta jo yhteydessä, ja vieraasta on tullut tosi läheinen ystävä lapselle ja perheelle. Jotenkin perheet hämmästyvät siitä, että oikeasti semmoista välittämistä voi olla.

Marin vinkit ikäpolvitoimintaan



**Panosta
vapaaehtoisten
sitouttamiseen.**



**Kehitä toimintaa niin,
että myös kevyemmällä
sitoutumisella voi lähteä
mukaan.**



**Satsaa
tiedottamiseen.**

3

Mikä toimii – kokemuksia Neljän polven treffeiltä¹⁶

Mikä on ominaista onnistuneelle ikäpolvitoiminnalle? Pitäisikö olla jokin koeteltu ja hyväksi havaittu malli, jonka mukaan edetään vai olisiko parempi improvisoida tilanteen mukaan? Voiko teoreettisista pohdintoista olla todellista hyötyä toiminnan suunnittelussa?

Ei varmastikaan ole yhtä oikeaa tapaa onnistua, mutta uskomme, että **aikaisempiin ja muualla toteutettuihin hankkeisiin tutustuminen** ei ainakaan vähennä onnistumisen mahdollisuuksia. **Teoreettisetkin pohdinnat** ovat usein tarpeen, sillä kuten usein toistettu sosiaalipsykologi Kurt Lewinin kiteytys kuuluu, mikään ei ole niin käytännöllistä kuin

hyvä teoria. Kolmanneksi tarvitaan **oman toiminnan kriittistä tarkastelua** eli eräänlaista tutkivaa otetta omaan tekemiseen¹⁷. Tässä luvussa käydään ensin läpi joitakin tutkimuskirjallisuudessa esitetyjä malleja ikäpolvitoiminnan edellytyksistä ja seikoista, joita on hyvä ottaa huomioon. Sen jälkeen käsitellään *Neljän polven treffit* -haastekampanjaan ilmoitettujen toimijoiden arvioita siitä, mikä meni hyvin ja mitä jäi mieleen tulevaa silmälläpitäen.

Tutkimuksissa todettua

YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön UNESCO:n sukupolviohjelmia koskevassa raportissa¹⁸ todetaan, että onnistuakseen ohjelmien tulee koskea mieluiten useita eri ikäryhmiä, hyödyttää kaikkia osallistujia, luoda uusia sosiaa-

Erääksi ikäpolvitoiminnan keskeisimmistä haasteista on huomattu se, että yhteisen tekemisen tulisi olla eri ikäryhmille mielekästä ja hyödyllistä.

lisia rooleja sekä nuorille että iäkkäämmille ja edistää ymmärrystä eri-ikäisten välillä. Ei riitä, että yhdet ovat aktiivisia toimijoita ja toiset passiivisia vastaanottajia, vaan kaikkien on voitava antaa ja saada.

Erääksi ikäpolvitoiminnan keskeisimmistä haasteista on huomattu se, että yhteisen tekemisen tulisi olla eri ikäryhmille mielekästä ja hyödyllistä. Useat tutkijat ovat nähneet ongelmalliseksi, että eri-ikäisten kohtaamisen perustaksi ei ole muodostettu yhtenäistä ”ikäpolvien kanssakäymisen teoriaa”¹⁹. Ilman tällaista etukäteen mietittyä lähtökohtaa toteutettu toiminta voi olla esimerkiksi ikääntyneiden näkökulmasta liian lapsellista ja vuorovaikutussuhteiltaan vähäistä.²⁰

Myös kestolla on merkitys: esimerkiksi vuorovaikutuksen, läheisyyden ja empatian on huomattu lisääntyvän lasten ja ikääntyneiden välillä vasta vähintään kolmen tapaamiskerran jälkeen²¹. Kun eri etnisten ryhmien suhteiden edistämiseen kehitettyä kontaktiteoriaa on sovellettu ”jaetun tilan ikäpolvitoimintaan”²², on havaittu, että yhteiset tilat ja niissä tapahtuva toiminta luovat eri-ikäisten ihmis-

ten välille ymmärrystä, yhdenvertaisuutta ja solidaarisuutta, kun mukana on seuraavia elementtejä²³:

- johdon tuki toiminnalle (muun muassa henkilökunnan koulutuksesta ja osaamisesta huolehtiminen)
- osallistujien yhteinen tavoite ja yhteistyö
- osallistujien yhdenvertaisuus ja keskinäinen arvostus
- riittävät resurssit kanssakäymiseen, riittävä aika suunnittelulle ja mahdollisuuksia toiminnan arvioinnille (osallistujat ovat itse mukana suunnittelussa, jossa otetaan huomioon kaikkien ikäryhmien tarpeet)
- mahdollisuus (oma-aloitteisiin) ystävyys-suhteisiin

Tutkimusten mukaan näillä periaatteilla toteutetussa toiminnassa tavoitteellinen vuorovaikutus edesauttaa myönteisten asenteiden syntyistä ja vähentää ennakkoluuloja eri-ikäisten ihmisten kesken.²⁴ Asenteiden muutos on seurausta neljästä toisiinsa kietoutuvasta seikasta. Ensimmäinen näistä on, että yhteisessä toiminnassa osallistujat saavat toisenikäisistä ihmisistä uutta tietoa, joka korjaa vanhoja

kielteisiä käsityksiä ja murtaa ennakkoluuloja. Toiseksi käytäytymisen muutos (eli yhdes- sä tekeminen) usein edeltää asennemuutosta, eli toiminta edistää muutosta käsityksis- sä pikemmin kuin toisinpäin. Kolmanneksi osallistujat voivat alkaa nähdä uudella tavalla myös oman ikäryhmänsä ta- poineen ja normeineen, mikä kehittää suhteellisuudentajua ja ymmärrystä siitä, että maa- ilmaa voi jäsentää monella ta- valla. Neljäs asenteiden muut- tumista edesauttava seikka on tunnesiteiden syntyminen, joka yleensä helpottaa ryh- missä aluksi usein koettua ahdistusta. Jos myönteisistä asennemuutoksista halutaan laajoja ja kestäviä, niiden tuli- si yleistyä myös kulloisenkin tilanteen ulkopuolelle²⁵. Ylei- stymistä voi tapahtua kolmella tasolla: tilanteesta toiseen, yksittäisestä ihmisestä ryh- mään ja ryhmästä ulkopuolisiin.

Kasvatustieteilijä Tuulikki Ukkonen-Mikkola²⁶ tutki suku- polvien välistä vuorovaikutusta lasten ja ikäihmisten yhteises- sä palvelukeskuksessa, jossa eri-ikäisiä yhdistävien toiminta- käytäntöjen keskeisiä teemoja olivat toiminnan suunnittelu ja

organisointi, yhteiseen toimin- taan osallistuminen sekä aika ja tila toiminnan määrittäjinä. Ikäpolvien yhteinen toiminta edisti osallistujien yhteisöl- lisyyttä sekä tuki erityisesti lasten itsetuntoa ja sosiaalista kehitystä ja ikäihmisten pys- tyvyyden kokemusta. Lisäksi toiminnassa siirtyi tietoa ja kulttuuria lapsille samalla kun ikäihmiset saivat elämään- sä lisää virikkeitä ja sisältöä. Lasten ja ikäihmisten välille kehittyi keskinäisiä suhteita, ja heidän välillään oli sanalli- sen vuorovaikutuksen lisäksi runsaasti sanatonta vuoro- vaikutusta. Henkilökunta koki työskentelyn sekä rikkautena että haasteena, ja lasten van- hemmat suhtautuivat toimin- taan myönteisesti. Ikäpolvi- työskentely koettiin haasteena todennäköisesti siksi, että kehitys- ja sukupolvierot voivat hyvästä yrityksestä huolimatta hankaloittaa eri-ikäisistä ihmisistä koostuvien ryhmien toimintaa. Eri tavoin koulutetut ammattilaiset eivät aina osaa toimia luontevasti kaikenikäis- ten kanssa, jos koulutukseen ei sisälly erityisiä ikäpolvitoi- minnan taitoja.

Neljän polven treffit -kyselyn tuloksia

Ikäpolvien dialogia ja yhteistoi- mintaa tarvitaan ikääntyvässä yhteiskunnissa ihmisten sosi- aalisen yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden edistämiseksi. Useissa Euroopan maissa on jo selkeästi tunnistettu ikäpol- vien välisen vuorovaikutuksen ajankohtaisuus: ikäpolvien vä- lisen toiminta on valtavirtaa. Erityisesti Saksassa ja Iso-Bri- tanniassa ikäpolvitoiminta on politiikassakin tärkeällä sijalla ja sukupolvien väliset käytän- nöt ovat hyvin kehittyneitä.²⁷ Espanjassa on meneillään ikä- polvien suhteisiin liittyvä ”he- rääminen”²⁸ ja Belgiassa King Baudouin -säätii on jo vuosien ajan ollut aktiivinen ikääntymi- sen ja sukupolvien väliseen solidaarisuuteen liittyvissä ky- symyksissä²⁹.

Suomessa sukupolvipoli- tiikkaa on nostettu valtakun- nallisesti esiin vastikään so- siaali- ja terveysministeriön toimenpideohjelmassa, joka kattaa tematiikasta kuitenkin vain osan. *Neljän polven tref- fit* -kampanjassa eri suunnilta kuullut kokemukset viestivät siitä, että ikäpolvitoimintaan on ryhdytty eri puolilla maata ja

erilaisista lähtökohdista, vaikkei toiminta olisikaan kovin järjestäytyntä tai vakiintunutta.

Neljän polven treffit -kampanjan päätteeksi tehtiin laaja kysely tahoille, jotka ilmoittivat ikäpolvitoimintaansa kampanjan verkkosivuille vuonna 2012, ja lisäksi joitakin näistä toimijoista haastateltiin. Haastattelujen antiin voi tutustua oppaan toimintaesimerkeissä. Kyselyssä kävi ilmi, että monissa yhteisöissä ikäpolvitoimintaa on järjestetty jo pitkään. Koska yli kolmannes vastaajista kertoi idean kuitenkin tulleen juuri kampanjasta, voi päätellä, että ikäpolvitoiminnalle tarvitaan aika ajoin erityistä nostetta. Näin se voidaan "löytää" epätodennäköisissäkin yhteisöissä ja siitä voi tulla luonteva tapa koota ihmisiä yhteen. Nosteen ansiosta eri tahot saattavat oivaltaa jo käytännössä toteuttavansa ikäpolvitoimintaa, vaikka eivät ole siihen tietoisesti tähdänneet.

Kiitos, kampanja avasi silmät oman toimintamme sellaiselle hyväälle puolelle, jota emme ole itse osanneet erikseen korostaa.

Neljän polven treffit toteutettiin RAY:n rahoittamana

järjestöjen hanketoimintana. Suuri osa kampanjaan ilmoitetusta ikäpolvitoiminnasta oli myös järjestöjen tai hankkeiden järjestämää. Tietoa kampanjasta levitettiin kuitenkin laajasti eri tahoille, ja muita aktiivisia ikäpolvitoimijoita olivat oppilaitokset, päiväkodit sekä kunnalliset ja yksityiset vanhustalvet.

Kyselyn mukaan lähes kaikessa ikäpolvitoiminnassa ja -tapahtumissa oli ollut mukana ikäihmisiä. Lapsia oli ollut mukana 75 prosentissa toiminnasta, työikäisiä lähes yhtä monessa ja nuoriakin noin 65 prosentissa toiminnasta. Yleisimpiä (42 %) olivat toiminnat ja tapahtumat, joissa oli mukana kaikkia mainittuja ikäryhmiä ja toiseksi yleisimpiä (18 %) sellaiset, joissa oli mukana lapsia, työikäisiä ja ikäihmisiä.

Tapahtumiin ja toimintoihin osallistui vaihteleva määrä väkeä. Mukana oli sekä pienryhmätoimintaa ja perhetapahtumia että suuria yleisötapahtumia. Vähäisillään osallistujamäärillä voidaan tehdä paikallisesti merkittävää toimintaa, eikä osallistujien lukumäärästä muutenkaan voi suoraan päätellä toiminnan vaikutta-

vuutta. Pienessä paikallisyhteisössä parikymmentä osallistujaa voi tarkoittaa jopa lähes kaikkia yhteisön jäseniä (ks. toimintaesimerkki "Näin Lapis-sa").

Noin puolet vastanneista järjestäjätahoista ilmoitti ikäpolvitoimintansa olevan jatkuvaa. Jatkuvuus nostaa kokonaisosallistujamääriä, mutta kertoo myös toiminnan onnistumisesta. Onnistumisesta ja innosta kertoo toki myös se, että monesti projektiluontoluontoiselle toiminnalle tai yksittäiselle tapahtumalle suunniteltiin jatkoa. Vain 7 prosenttia vastaajista ei uskonut tai ei osannut ennakoida tapahtuman tai toiminnan toistuvan.

Eri puolilla Suomea järjestettyjä *Neljän polven treffejä* arvioitiin usein onnistuneiksi. Kampanjaan ilmoitettujen tapahtumien ilmapiiriä arvioitiin myönteiseksi ja osallistujia tyytyväisiksi. Lisäksi tapahtumilla nähtiin olleen hyviä vaikutuksia osallistujiin. Vaikutusten arviointia helpotti osallistujilta saatu palaute. Useimmiten palaute oli spontaania ja suullista, eikä sitä kerätty systemaattisesti. "Mummi itse on kiitellyt moneen kertaan, että tapahtu-

Monet vastaajat toivoivat toiminnan vakiintuvan omassa yhteisössään toistuvaksi, säännölliseksi tai jatkuvaksi.

mien miettiminen ja suunnittelu ja etenkin osallistuminen on antanut hänelle paljon myönteistä mietittävää terveys- ym. huolien tilalle”, eräs kyselyyn vastanneista kuvaili tyypillistä palautetta.

Kehittämistoiveita ja menestystarinoita

Neljän polven treffit -kyselyn perusteella onnistuneeseen ikäpolvia yhdistävään toimintaan kuuluu olennaisesti halu kehittää sitä edelleen. Monet vastaajat toivoivat toiminnan vakiintuvan omassa yhteisössään toistuvaksi, säännölliseksi tai jatkuvaksi. Samoin toivottiin yhteistyön lisäämistä, laajentamista ja parantamista.

Yleisimmät kehittämistoiveet liittyivät toiminnan muotoihin ja sisältöihin: toimintaa haluttiin monipuolistaa luomalla uusia ideoita ja toimintamalleja eri osallistujaryhmille. Näin haluttiin vastata paremmin eri-ikäisten kävijöiden tarpeisiin. Suunnitteluun haluttiin panostaa enemmän, samoin kuin osallistujien saamiseen mukaan suunnitteluun ja toteutukseen. Ikäpolvia yhdistäviä tapahtumia ja toimintaa toteuttavista ihmisistä piirtyi siten

hyvin omistautunut, ihmisläheinen ja uudistushaluinen kuva.

Ikäpolvitoiminnan haasteet olivat monille vastaajille alan kirjallisuudesta tuttuja ja tarve toiminnan sisäiselle arvioinnille tunnistettiin hyvin. Eräs kyselyyn vastanneista totesi, että

tällaisessa toiminnassa on valtava potentiaali ennaltaehkäisevänä ”palveluna” mutta se mielletään vielä monessa kunnassa erilliseksi, yhdistyksen ”puuhasteluksi.”

Toiminnan jatkuvuudella oli kyselyn perusteella selviä myönteisiä vaikutuksia osallistujiin. Johdon tuelle ja osavalle henkilökunnalle annettiin ikäpolvitoiminnassa suurta arvoa. Myös tilat mainittiin monta kertaa. Sekä Kannelmäen Säkätisäx- että Roihuvuoren monta polvea -toiminnoissa (toimintaesimerkit ”Vähemmän rajoja, enemmän elämänlaatua” ja ”Säkätisäx – yhdessä kivaa”) oli havaittu tilojen käytötavoilla ja sopivan tilan löytymisellä olevan suuri merkitys. Sodankylässä toiminta oli paljon välimatkojen sanelemaa ja juuri siksi sopivien tilojen löytymisen varassa. Oikeanlaiset eli toiminnan kannalta taroituksenmukaiset tilat tekivät

Oikeanlaiset eli toiminnan kannalta tarkoituksenmukaiset tilat tekivät parhaimmillaan mahdolliseksi oma-aloitteisen kanssakäymisen, siihen perustuvan kohtaamisen sekä ystävyysuhteiden syntymisen.

parhaimmillaan mahdolliseksi oma-aloitteisen kanssakäymisen, siihen perustuvan kohtaamisen sekä ystävyysuhteiden syntymisen:

- Luontevia kohtaamisen paikkoja enemmän.
- Kotona asuvien vanhusten luona vierailut.
- Vanhainkodeissa vähällä käytöllä hyviä tiloja, joita voisi käyttää vaikka joka päivä erilaiseen korttelitoimintaan.

Koska ikäpolvitoiminnan hyviä vaikutuksia pidettiin merkittävänä, osallistujia kaivattiin lisää. Tiedottamiseen haluttiin panostaa ja myönteinen näkyvyys sekä suuri osallistujamäärä koettiin onnistuneen tapahtuman tunnusmerkeiksi. Paitsi osallistujia yleensä, lisää kaivattiin myös juuri tietynikäisiä osallistujia – yleensä nuoria. Ikäpolvitoiminta mielletään vieläkin usein ihmisen elämänkulun ääripäiden väliseksi, ja siksi valtaosa siitä järjestetään lapsille ja ikääntyneille. Yleisimpiä esimerkkejä tästä ovat koulu- tai kylämummit tai -vaarit sekä päiväkotien ja vanhustenkeskusten yhteistyö. Näitä hyviksi koettuja toimintoja löytyy jo ympäri maata (toimin-

noista enemmän luvussa ”Mitä kaikkea eri-ikäiset voivat tehdä yhdessä?”). Erityisesti työikäisten houkuttelu mukaan koettiin hankalaksi, sillä he ovat yleensä töissä siihen aikaan kun toimintaa järjestetään lapsille, nuorille tai ikäihmisille.

Neljän polven treffejä järjestäneiden haastatteluissa kerrottiin nuorten aktivoiminnin yhteiskunnallisista motiiveista sekä onnistuneista menetelmistä (toimintaesimerkit ”Näin Lapissa” ja ”Vähemmän rajoja, enemmän elämänlaatua”). Esimerkiksi Roihuvuodessa lähiöprojekti lähti liikkeelle tavoitteinaan ikäpolvien kohtaamisen, yhteisöllisyyden ja tasa-arvoisuuden lisääminen. Tavoitteiden taustalla oli ajatuksia kaupunginosan turvallisuuden lisäämisestä sekä nuorten tutustuttamisesta vanhustyöhön tulevaisuuden työvoimapulan helpottamiseksi.

Alkuvaiheessa eri-ikäisille järjestetty yhteinen toiminta haki muotoaan eikä suosio ollut suurta. Myös ikääntyneiden ja nuorten samanaikainen vapaa-muotoinen oleskelu nuorisotalon tiloissa osoittautui hankalaksi. Nuorista lähti liikaa ääntä ja sen vuoksi esimerkiksi heidän

pelaamistaan rajoitettiin. Ikäpolvitoiminta siten enemmänkin rajoitti nuorten toimintaa kuin toi siihen jotakin lisää.

Epäonnistuneiksi koettujen yritysten jälkeen päätettiin kokeilla tapahtumien järjestämistä. Tapahtumilla ikäpolvitoiminta sai myönteistä näkyvyyttä alueella ja osallistumiskynnys madaltui. Myöhemmin projektissa on löytynyt myös onnistuneita nuorten ja ikäihmisten yhteisen tekemisen muotoja, kuten parveke- ja puutarhakaveritoimintaa. Siinä nuoret saavat koulutusta ja työkokemusta viettämällä aikaa ikään-tyneiden kanssa ja auttamalla heitä mielekkään tekemisen parissa. Kahdenkeskisessä toiminnassa on syntynyt aitoja kohtaamisia, ja siten se mahdollistaa myös omaehtoisten ystävyysuhteiden syntymistä.

Muuallakin nuoria on motivoitu yhteiseen toimintaan ajatuksella työkokemuksen kartuttamisesta. Jo pelkkä vastuun antaminen nuorille esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä on toiminut osallistavana tekijänä.

Kumpulain lasten ja nuorten puutarhayhdistys pyrkii ottamaan huomioon kaikenikäisten tarpeet.

Nuoret saavat työtodistuksen tehtyään tietyn määrän vapaaehtoistyötä puutarhalla.

Mynämäen–Nousiaisten 4H -yhdistyksen Anna aikaa vanhuksele -projektin tarkoituksena on työllistää nuoria vanhusten seuraksi. Niin yhdistykset kuin yksityishenkilöt voivat ostaa työtunteja, joita nuori viettää nimetyssä paikassa erilaisissa tehtävissä.

Ikäpolvitoiminnan järjestäjät kokivat työikäisten ihmisten suhtautuvan välillä epäilevästi tai ylisuojelevasti lasten tai nuorten ja ikäihmisten yhteiseen toimintaan. Toiminnan hyötyjä saatettiin pitää vähäisinä ja sen riskejä tai työmäärää liioitella. Myös lasten ja vanhusten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla oli koettu olevan samankaltaisia ennakkoletuksia.

Yllättävän moni vanhusten parissa työtä tekevä epäilee lasten levittävän tauteja. Ennakkoletuksena on, että päiväkotilapsi vanhusten toimintakeskuksessa altistaa sen asukkaat erilaisille infektioille. Samoin yllättävän moni lasten tai nuorten kanssa työtä tekevä pitää huomionarvoisena riskinä sitä, että joku vanhuksesta kuolee kesken yhteisen tekemisen.

Lasten ja ikäihmisten yhteistoimintaan kohdistuvien kielteisten ennako-oletusten on havaittu hälvenevän, kun toiminta vakiintuu ja siihen sitoudutaan. Epäilyjen karisemista edesauttavat toiminnan ohjaajien ennakkoluulottomat asenteet. Toimintaa seurattaessaan lasten ja ikäihmisten omaiset saattavat itsekin innostua vapaaehtoistoimintaan vaikkapa ”aikuisystävinä”.

HelsinkiMissio hakee jatkuvasti uusia vapaaehtoisia äiti- tai isämentoreita tukemaan lapsiperheitä. Pienperheyhdistys hakee vapaaehtoisia mieskavereita yksinhuoltajien lapsille.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta on tehty kaksi laajaa opinnäytetyötä liittyen Sukupolvet verkoksi (2002–2004) sekä Välittävät sukupolvet (2005–2007) -hankkeisiin. Molemmat toteutettiin Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten kannatusyhdistyksen toimesta RAY:n rahoituksella.³⁰

Toisinaan ikäpolvitoiminta on herättänyt innostusta kaikissa osapuolissa heti alusta alkaen, mutta ei ole epäta- vallista, että siihen on ensin suhtauduttu vähättelevästi tai

Jo pelkkä vastuun antaminen nuorille esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä on toiminut osallistavana tekijänä.

ennakkoluuloisesti. Neljän polven treffejä järjestäneiden kokemuksista kävi kuitenkin ilmi, ettei onnistuneen ikäpolvitoiminnan tarvitse olla menestystarina heti synnyttyään. Ihmisten innostaminen mukaan toimintaan ei välttämättä onnistu ensimmäisellä yrityksellä, sillä ikäryhmien välisen yhteisymmärryksen ja solidaarisuuden syntymiseen tarvitaan toimivien tilojen ja mielekkään toiminnan lisäksi jatkuvuutta. Toiminnassa mukana oleva henkilökunta voi tarvita totuttautumisen lisäksi myös koulutusta toisenikäisten ihmisten kanssa toimimiseen. Tähän ei johdolta aina saa väliä ymmärrystä ja tukea. Toiminnan jatkuessa myös johdon ennako-oletukset usein muuttuvat, ja sitä kautta onnistumisen mahdollisuudet paranevat. Kuten teorioissakin todetaan, hyvään lopputulokseen päästään haasteiden ja kokeiluiden kautta.

Onnistunut ikäpolvitoiminta lähtee usein liikkeelle, kun kaksi asiasta kiinnostunutta, ennakkoluulotonta ja toimeliasta ihmistä saa yhteyden toisiinsa. Ikäpolvia yhdistävä toiminta voi

olla yhden puhelinsoiton päässä, ainakin mikäli soittoon vastaa ihminen, joka on muutenkin aktiivinen erilaisen toiminnan järjestämisessä. *Neljän polven treffit* -kyselyn perusteella on ilmeistä, että innostuneet ihmiset ovat hyvin tärkeitä ikäpolvitoiminnassa. Kun vastaajia pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä edellytystä ikäpolvitoiminnan jatkumiselle omassa organisaatiossaan, hyvät yhteistyökumppanit nousivat tärkeimmäksi tekijäksi hyvän idean rinnalle. Kolmanneksi ja neljänneksi useimmin mainittiin innostuneet työntekijät ja innostuneet vapaaehtoistoimijat.

Mitä tehtäis?

Neljän polven treffit -kyselyyn vastanneiden tahojen ikäpolvitoiminta oli moninaista. Erilainen kulttuuritoiminta, kuten taide, musiikki, lastenkulttuuri tai juhlat, olivat yleisintä tekemistä. Myös liikunta- ja ulkolutapahtumat olivat suosittuja, samoin toisten auttaminen ja vapaaehtoistyö. Ikäpolvitoiminnan erilaisista sisällöistä kerrotaan tarkemmin luvussa ”Mitä kaikkea eri-ikäiset voivat tehdä yhdessä?” Kyselyn

mukaan ikäpolvitoiminta oli usein yksinkertaisesti eri-ikäisten yhdessäoloa. Niin yhdessäolo sinällään kuin varsinainen toimintakin saattoivat synnyttää uusia toimintamuotoja ja onnistunutta yhteistyötä eri toimijoiden välille.

Kuinka sitten *Neljän polven treffejä* järjestäneet saivat yhteisestä tekemisestä mielekäs-
tä ja hyödyllistä eri ikäryhmille? Tekemisen sisältö ei ollut suinkaan ainut eikä läheskään aina olennaisin tekijä. Joskus liian tarkkaan suunniteltu sisältö koettiin ennemminkin rasisitteeksi. Se saattoi jäykistää ja vähentää oma-aloitteista ja luontevaa toimintaa. Toisaalta myös puolivalmiin suunnitelman tarjoamista osallistujille pidettiin huonona ideana, koska se viestii puutteellisesta asiaan paneutumisesta. Ikäpolvinäkökulman onnistuneesta soveltamisesta kertoi monenikäisen osallistujajoukon lisäksi se, että eri-ikäisten välille syntyi vuorovaikutusta: ystävyys-suhteita, yhdessä tekemistä ja ymmärrystä. *Neljän polven treffejä* järjestäneiden vinkit toimintaan voisivat olla vaikka seuraavat:

- Kaikki ikäpolvitoiminta perustuu mukana oleviin ihmisiin: toiminnan järjestäjiin ja suunnittelijoihin, osallistujiin sekä johtoon.
- Osallistujat mukaan tekemisen suunnitteluun – erityisesti nuorille myös vastuuta.
- Tiloilla on merkitystä.
- Jatkuvuudella on merkitystä: ikäpolvien välinen yhteisymmärrys ja välittäminen edellyttävät toistuvaa vuorovaikutusta.



Toimintaesimerkki 3

Näin Lapissa

Sodankylän kunta koostuu kirkonkylän lisäksi 30 sivukylästä. Asumistiheys kunnan alueella on 0,7 henkilöä neliökilometriä kohden koko maan väestötiheyden ollessa noin 17,5. Sivukylissä asukkaita on reilusta sadasta muutamiin satoihin kylää kohden. Niiden etäisyydet taajamasta konkretisoituvat, kun kylien sijainnit siirretään kartalla Sodankylästä Helsinkiin. Kun ikäihminen lähtee jostakin sivukylästä asioimaan kirkolle, välimatka voi olla sama kuin jos Hämeenlinnassa, Mäntsälässä, Keravalla, Nuuksiossa, Inkoossa, Vantaalla tai Porvoossa asuvan pitäisi hakea palvelut Helsingin keskustasta. Etäisyydet ovat siis pitkiä, asukkaita on vähän ja kyläkulttuurit ovat omaperäisiä.

Näistä lähtökohdista vuonna 2011 käynnistyneen Sodankylän Vanhustenkotiyhdistys ry:n hallinnoiman *Kylässä hyvä – Kotona paras* -hankkeen työntekijät, projektipäällikkö Mervi Pääkkö ja projektityöntekijä Merja Laurikainen, alkoivat pohtia, kuinka luoda hankesuunnitelman

mukaisesti ”läheisauttamisen, vertaistuen ja vapaaehtoistoiminnan verkosto maaseutukylissä asuvien ikäihmisten kotona asumisen tueksi”.

Hankkeessa oli mukana seitsemän pilottikylää, joten se aloitettiin seitsemällä erillisellä alkukartoituksella, sillä jokainen kylä on erilainen ja yksilöllinen. Ensimmäisten kyläiltojen pienryhmäpohdinnat palvelutarpeista, toiveista ja kylään liittyvistä ajatuksista kirjoitettiin ylös isolle paperille, joka kiinnitettiin työhuoneen kahvinurkkauksen seinälle:

Kyllä me aina kahvilla istuessa katsottiin paperia ja käytiin läpi kyliä, että päästiin niihin kyliin sisälle, kun ne ovat niin erilaisia.

Hankkeen alussa jokaisessa pilottikylässä valittiin suljetulla lippuäänestyksellä kolme kyläkymppiä, joiden tehtävinä oli sekä auttaa palvelukartoituksessa että tiedottaa hankkeesta kylälle ja kylän toiminnasta hankkeelle matkaku- lujen hinnalla. Näin pienillä resursseilla pyörivä



hanke sai käyttöönsä 21 maallikkopalveluneuvojaa. Suljettu lippuäänestys oli viesti hankkeen asukaslähtöisyydestä: kyläläiset saivat itse päättää, ketkä ovat ne luottoihmiset, joille tehtävä voitiin antaa. Luottamustehtävään valinta toimi samalla palkintona vapaaehtoistyötä tekeville kyläkympeille:

Sen näki jo siellä valintatilanteessa, että tulee semmoinen ylpeys, että minut on valittu.

Kyläkympeihin on onnistuttu värväämään myös työikäisiä ihmisiä. Mervi ja Merja korostivat kyläkymppien merkitystä: hankkeen pyörittäminen Sodankylän seudun etäisyyksillä ei olisi edes mahdollista ilman heitä. Myös kyläkymppit itse ovat erittäin motivoituneita palkattomaan luottamustyöhönsä ja toivoisivat toiminnan jatkuvan myös hankkeen päätyttyä. Näin sanoo

kyläkymppi ja liikunnan vertaisohjaaja Airi Tallavaara Kairalan kylästä:

Kyllä mä toivoisin, että täällä kylissä olisi kyläkymppit semmoisina yhteyshenkilöinä, tiedottamisesta ja muusta vastaisivat kuitenkin, ja sitten kun näitä käytäntöjä on tullu, että niistä tulis normaalkäytäntöjä kylissä.

”Kauhia tarve semmoiselle kaikelle yhdessäolemiselle”

Hankkeessa on koulutettu vapaaehtoisia kyläläisiä niin kyläkympeiksi eli maallikkopalveluneuvojiksi kuin vertaisohjaajiksi liikuntaan ja tietokoneen käyttöön sekä etsitty tekijöitä esimerkiksi lumitöihin ja halonhakuuseen. Kun palvelutarpeita ja niihin vastaamista kartoitettiin kyläkymppien avustuksella, kyliltä löytyi muitakin eri-ikäisiä auttajia vaihteleviin tehtäviin:

Kylliltä löytyi yllättävän paljon vapaaehtoisia työntekijöitä, ja he ovat etsineet just niitä tarpeita, että mitä kylällä mummo tarvitsee. Siellä saattaa olla vaikka lipunnosto ja -lasku: ei mitään muuta tarttis, kun että joku nostas lipun salkoon ja laskis pois, että sitä ei pysty itse tekemään.

Neljän polven treffit -haastekampanja osui hyvin yhteen Kylässä hyvä – Kotona paras -hankkeen kanssa, sillä vain yhdessä seitsemästä pilottikylästä toivottiin hankkeen ensimmäisissä kyläilloissa, että tapahtumat kohdennettaisiin pelkästään yli 65-vuotiaille. Muutaman sadan hengen kylissä halu ikäpolvien väliseen kanssakäymiseen on suuri; halutaan, että kaikki kynnelle kykenevät pääsevät tulemaan. Ikäpolvitoiminta on siis alusta alkaen ollut kiinteä osa hankkeen toteuttamista:

Ajatellaan Vuotson kylää juurikin, niin siellä se työikäinen ihminen niin senhän täytyy olla töissä muualla. Sitten koululaiset kun he pääsevät ylä- ja ala- [koulusta], niin on lähdeittävä muualla. No ei minunkaan ikäluokkaa [nuoria eläkeläisiä] kovin montaa ole, mutta sitten on sitä ihan vanhaa, joka vielä kuitenkin on kotona ja kotia hoijetaan. Mutta sitten kun lomat tulevat, niin se kylä virkustuu ja elää taas, lapset tulevat kouluistaan ja tällä lailla näin. Se on se talvisaika, se on melko hiljainen tapahtumiltaan.

Kylässä hyvä, kotona paras -hankkeeseen on kuulunut olennaisesti tapahtumien järjestäminen sivukylillä. Kun hankkeen ensimmäisenä vuonna järjestettiin vanhustenviikolla ohjelmaa, sivukylien ikääntyneiltä saatu palaute oli heti



erittäin myönteistä: kerrankin jotain lähellä ja juuri heille. Luovuus ja viitseliäisyys ovat tärkeitä, kun toteutetaan toiminnallista hanketta vähäisillä resursseilla. Kylässä hyvä, kotona paras -hankkeessa yhteisellä tekemisellä pyritään aktivoimaan kaikenikäisiä kyläläisiä niin, ettei toiminta loppuisi hankkeen päätyttyäkään.

Sivukylien asukkaita on saatukin jo perehdytettyä tapahtumanjärjestämiseen, ja ikääntyneet osaavat jo odottaa uusia tapahtumia sekä kyseillä kyläkympeiltä, mitä seuraavaksi tapahtuu tai minne seuraavaksi pitäisi mennä,

*kertoo kyläkymppi Airi Tallavaara hankkeen vai-
kutuksista Kairalan kylässä. Yhtenä haasteena
tapahtumien järjestämisessä työntekijät
mainitsevat työikäisten aktivoiminnan, kun palkkatyö*

tuntuu nykyisin vievän ihmisten kaikki voimat. Sen sijaan lasten innostaminen ikäpolvia yhdistävään tekemiseen on helppoa. ”Mullakaan ei ollut yhtään ainoaa tuttua niissä pienemmissä, eikä vähän isommissakaan, ei ensimmäistäkään, mutta ihan olin niin kuin mummo ainakin”, kuvailee eläkeikäinen liikunnan vertaisohjaaja Ilmi Magga Vuotson kylässä järjestettyjen Neljän polven kulttuuritreffien jälkitunnelmia. Kulttuuritreffeillä tapasivat toisensa niin kielipesän päiväkotilapset ja koululaiset kuin ikäihmisetkin. Kielipesän lapset leikkivät ikäihmisiä ja koululaisia saamelaisin laululeikein. Tämä tapahtuma sai kunniamaininnan valtakunnallisessa haastekampanjassa.

”Työnnä! Ja vauhtia! Ja ggrrrrh!”

Hankkeen tähän asti suurin tapahtuma, Neljän polven liikuntatreffit, järjestettiin poikkeuksellisesti Sodankylän kirkonkylällä yhdessä liikunnan vertaisohjaajien kanssa. Tapahtuma oli kaikille avoin, mutta sinne kutsuttiin ikäihmisten lisäksi erikseen esikoululaisia, kahdeksasluokkalaisia sekä kehitysvammaisten kuntouttavan päivätoiminnan väkeä eri-ikäisten osallistumisen takaamiseksi.

Kilpailulajit suunniteltiin niin, että niihin pystyivät osallistumaan kaikki iästä ja toimintakyvystä riippumatta. Joukkueet muodostettiin aina eri ikäryhmien edustajista, mikä teki kilpailulajeista entistä hausempia. Esimerkiksi keppiviesti sai uusia ulottuvuuksia kun 180-senttisen eläkeläisen ja esikoululaisen muodostama joukkue yritti kuljettaa samaa keppiä jalkojensa välissä maaliviivan yli.

Nuoria innostettiin osallistumaan aktiivisesti antamalla heille tehtäviä tapahtuman järjestämisessä. Menetelmä toimi: kun kasiluokkalaiset tapahtuman alussa maleksivat paikalle purkkaa jauhaen ihmettelemään mitä he siellä oikein tekivät, tapahtuman edetessä asenne muuttui täysin:

Kun siellä oli vaikka jättipallolla kuulantyyntöä niin kasiluokkalaiset oikein opettivat sitä tekniikkaa. Olivat ihan että työnnä! Ja vauhtia! Ja ggrrrrh!

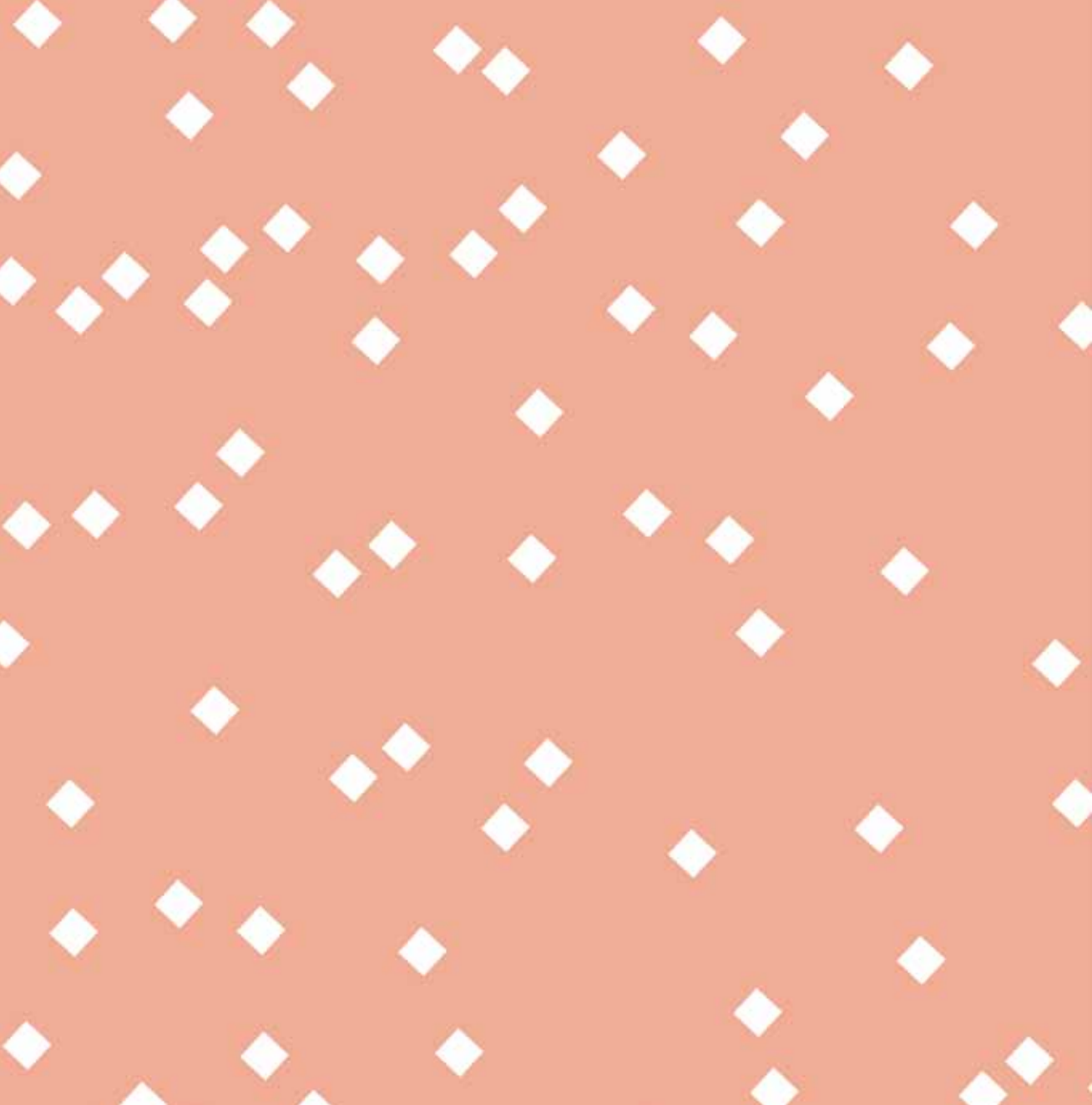
Hankkeen järjestämä Liikuntatreffit -tapahtuma sai toisen sijan ja 250 euron rahapalkinnon *Neljän polven treffit* -haastekampanjan liikuntasarjassa. Palkinto käytettiin kyläymppien ja muiden vapaaehtoistoimijoiden palkitsemiseen yhteisellä illanvietolla. Ohjelmassa oli liikuntatreffeiltä tuttuja kisailuja, saunomista ja hyvää ruokaa. Juhlan kruunasi täytekakku, johon oli kirjoitettu hoppee ei oo häppee.

Mervin ja Merjan vinkit ikäpolvitoimintaan

Ota huomioon alueelliset erot ja paikalliset tarpeet, kun toimit maaseudun sivukylissä. Alkukartoituksen tekeminen kannattaa.

Suunnittele tapahtumien toteutus hyvin. Puolivalmiin esittely kohderyhmälle ei anna hyvää vaikutelmaa.

Etsi yhteistyökumppaneita ja pidä heidät mukana koko ajan tiedottamalla ja järjestämällä yhteisiä tapaamisia.



4

Mitä kaikkea eri-ikäiset voivat tehdä yhdessä?

Ikäpolvitoiminta tuo yhteen monenikäisiä ihmisiä ja lähentää eri ikäpolvia toisiinsa. Sekä yksittäisten ihmisten että yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että eri-ikäiset ihmiset pystyvät ymmärtämään toistensa ajattelu- ja toimintatapoja. Toisenikäisiä voi tietenkin oppia ymmärtämään myös esimerkiksi elokuvien, tv-sarjojen tai kirjallisuuden kautta, mutta helpoimmin ymmärrys lisääntyy nimenomaan monenlaisten ja monenikäisten ihmisten kohtaamisissa. Tässä luvussa käydään läpi monenlaisia käytännön esimerkkejä ikäpolvia yhdistävästä toiminnasta.

Toimintaesimerkit on jaoteltu järjestävien organisaatioiden mukaan. Mallia ei kuitenkaan tarvitse hakea ainoastaan

”omasta” kohdasta, sillä useat ehdotukset ovat helposti muokattavissa kulloisiinkin tarpeisiin sopiviksi. Uusia ajatuksia vaikkapa päiväkotien toimintaan voi saada esimerkiksi kirjastojen tapahtumista tai päivänvastoista. Luvusta voi myös saada hyviä vinkkejä mahdollisten yhteistyökumppaneiden etsintään.

Päiväkodit

Päiväkodit tekevät usein yhteistyötä palvelutalojen, vanhainkotien ja seniorijärjestöjen kanssa. Lapsille ja ikäihmisille voi järjestää esimerkiksi:

- liikunta- ja ulkoiluhetkiä
- musisointia ja laulamista
- kädentaitojen opettelua
- leipomista

Yhteisessä tekemisessä voi hyvin näkyä vuodenaikojen vaihtelu, jolloin esimerkiksi

Ikäpolvitoiminta ei tarkoita ainoastaan lasten ja ikäihmisten yhteen saattamista. Myös vanhemmat ja läheiset kannattaa ottaa huomioon, jotta hekin pääsevät osallistumaan ja jakamaan yhteisiä hetkiä.

talvella rakennetaan lumiukkoja tai lasketaan pulkkamäkeä ja kesällä tehdään kukkasepeleitä tai rakennetaan mäki-autoja. Tuotosten esittelemiseksi on monessa paikassa järjestetty näyttelyitä. Ikäihmiset ja lapset ovat osallistuneet toistensa juhliin ja tapahtumiin sekä tietysti järjestäneet sellaisia myös yhdessä. Koska ikäpolvitoiminta ei tarkoita ainoastaan lasten ja ikäihmisten yhteen saattamista, myös vanhemmat ja läheiset kannattaa ottaa huomioon, jotta hekin pääsevät osallistumaan ja jakamaan yhteisiä hetkiä. Päiväkodeissa voi myös järjestää erityisiä vanhempien ja isovanhempien päiviä, jolloin he tulevat luontevasti mukaan päiväkodin toimintaan.

Kannelmäen palvelutalo ja päiväkotit Vanhainen osallistuivat Helsinki Design Capital -teemavuoteen jäätäidenäyttelyllä, joka pidettiin päiväkodin pihassa. Näyttely oli nimeltään Jäävaloa.

Useissa päiväkodeissa toimii päiväkotimummoja ja -vaareja, joiden tehtävät vaihtelevat sekä päiväkotien että vapaaehtoisten ikäihmisten omien

toiveiden ja mahdollisuuksien mukaan. He voivat olla mukana lasten leikeissä, satujen lukijoina tai vain lasten tukijoina ja kuuntelijoina. Hieno esimerkiksi on vuosittain Sadun päivänä 18.10. vietettävä *Satupäivä*, jolloin satuja luetaan päiväkotien lisäksi teattereissa, kirjastoissa, museoissa, kirjakaupoissa, kulttuurikeskuksissa, kouluissa ja vanhainkodeissa ympäri maan. Silloin lapsetonkin aikuinen voi tutustua lasten maailmaan ja osallistua eräänlaiseen yhteiseen vanhemmuuteen. Isovanhemmat, vanhemmat tai muut aikuiset voivat pitää lapsille myös toimintahetkiä, joiden aiheena on vaikkapa

- ruoanlaitto
- askartelu, käsityöt ja nikkarointi
- musiikki tai tanssi
- luonnossa retkeily
- viljelyharrastus
- liikunta

Aikuisten kanssa lapset voivat pohtia esimerkiksi lastenkulttuuria eilen ja tänään. Lapsista saattaa olla jännittävää kuulla entisaikojen peleistä, leikeistä, saduista ja lauluista. Vanhemmat ihmiset voivat kertoa

omasta lapsuudestaan ja saada toisaalta tietoa nykyajan leikeistä ja peleistä.

Suomen Lelumuseo Hevosenkengässä on museonäyttelyiden lisäksi olemassa myös lainattava Nallevaarin matkassa -näyttely, jonka saa vaikkapa päiväkotiin ilmaiseksi.

Koulut ja oppilaitokset

Kouluissa on järjestetty paljon samantyyppistä ikäpolvitoimintaa kuin päiväkodeissakin. Samoin kuin päiväkodeissa, myös monissa kouluissa toimii koulumummoja ja -vaareja oppilaiden ja opettajien apuna. Mummot ja vaarit voivat auttaa tehtävien tekemisessä tai vain kuunnella lapsia ja kertoa toisaalta omista kokemuksistaan. Myös kouluissa voi järjestää vanhempien ja isovanhempien päiviä ja tehdä yhteistyötä esimerkiksi seniorijärjestöjen kanssa. Kouluikäisten auttaminen voi toki kiinnostaa muitakin aikuisia kuin eläkkeellä olevia. Esimerkiksi vuorotteluvapaalla oleva aikuinen voisi käyttää aikaa vaikkapa läksyavustajana. Suomen Punainen Risti paikallisosastoineen järjestää *LäksyHelppi* -kerhoja, joissa

vapaaehtoiset aikuiset auttavat erityisesti maahanmuuttajataustaisia peruskouluikäisiä läksyjen teossa. Koulumummo ja -vaaritoimintaa esitellään tässä oppaassa tarkemmin Saunalahden koulusta kertovassa toimintaesimerkissä, ja koulun sekä seniorijärjestön yhteistyötä taas kohdassa ”Virtalympialaisia ja perinnepäiviä”.

Koululaiset ja opiskelijat voivat vastaavasti käydä palvelutaloissa tai vanhainkodeissa ja järjestää tapahtumia tai talkoopäiviä, joissa autetaan ikäihmisiä esimerkiksi siivoustöissä tai kaupassakäynnissä. Toiminnan voi myös liittää osaksi eri aineiden opetusta: musiikissa yhteiset lauluhetket, kuvaamataidossa tai käsitöissä niihin sopiva yhteinen tekeminen ikäihmisten kanssa. Historianopetukseen voi kuulua vaikkapa sodan kokeneiden haastatteluinen, minkä pohjalta on mahdollista tehdä esimerkiksi näytelmiä ja esitelmiä tai tallentaa muisteluita verkkoon tai muistitikulle³¹. Ikäihmisten tai muiden aikuisten kanssa voidaan käsitellä lasten ja nuorten elämänvaiheen kan-

nalta merkittävien asioiden muutosta: millaista esimerkiksi aikuistuminen, opiskelu tai työelämään siirtyminen oli heidän nuoruudessaan ja mitä he ajattelevat näistä asioista nyt.

Rautavaaran koulussa järjestettiin valinnaiskurssi ”Sukupolvien kohtaaminen”, jonka tunnit pidettiin joka viikko asumispalveluyksikössä ja jossa oppilaat pääsivät itse suunnittelemaan kurssin teemoja.

Koululaiset voi laittaa pohtimaan ikääntymiseen tai ikäpolvien kanssakäymiseen liittyviä teemoja myös kilpailujen tai tempausten avulla. Näitä teemoja voidaan ottaa ainekirjoitusten, esitelmien tai jopa kokonaisten kurssien aiheiksi.

Ensimmäisen kerran valtakunnallisena kilpailuna vuonna 2012 järjestetty Innolukio kannustaa lukiolaisia pohtimaan ideoita ja ratkaisuja eri yritysten ja yhteisöjen antamiin tehtäviin. Vanhustyön keskusliitto antoi vuonna 2012 lukiolaisille tehtäväksi ideoita nuorten ja ikäihmisten yhteistä toimintaa. Vuoden 2013 tehtävä liittyi ikäihmisten tietotekniikan käyttöön.

Usein jo yhdessä oleminen sinänsä on palkitsevaa kaikille osapuolille.

Myös korkeakouluissa on toteutettu innovaatioprojekteja ja opinnäytetöitä, joiden aiheena on ollut eri-ikäisten vuorovaikutus. Korkeakouluissa ja ammattikouluissa eri-ikäisten kohtaamisen voi myös kytkeä opiskeltavien taitojen harjaannuttamiseen. Esimerkiksi parturikampaaja- ja kosmetologiopiskelijat ovat käyneet harjoittelemassa palvelutalossa. Tämä on mahdollistanut monelle palvelutalossa asuvalle ikäihmiselle hemmotteluhetken, jollaiseen hakeutuminen olisi liikuntavaikeuksien tai taloudellisen tilanteen takia ollut muuten mahdotonta.

Kansalais- ja työväenopistoissa voi järjestää luentosarjoja ja keskustelutilaisuuksia eri-ikäisiä kiinnostavista aiheista, sillä uutta voi oppia missä iässä tahansa. Monilla paikkakunnilla järjestetään ikäihmisten yliopistotoimintaa, joka kokoaa yhteen ison joukon seniori-ikäisiä ihmisiä. Mikä estää markkinoimasta luentoja ja seminaareja myös muun ikäisille? Kun mukana on monen ikäryhmän edustajia, keskusteluissa on mahdollista pohtia esimerkiksi nykyisyy-

den ja menneisyyden eroja sukupolvikokemusten pohjalta. Yhteiset kiinnostuksen kohteet eivät katso ikää, ja niiden kautta syntyy luontevaa vuorovaikutusta eri-ikäisten välille. Yhteisiä kursseja tai työpajoja voi järjestää esimerkiksi seuraavanlaisten aiheiden parissa:

- ruoanlaitto, leipominen ja säilöminen
- puutarhanhoito
- retkeily
- taide ja käsityöt
- liikunta ja urheilu
- vieraat kielet ja kulttuurit
- yhteiskunta
- ympäristö

Kansalaisopistoissa on järjestetty elämäkertakirjoittamisen ryhmiä, joissa kirjoittamista käytetään välineenä omien kokemusten ja taustan pohtimiseen. Eri-ikäisistä koostuvissa ryhmissä kertomusten jakaminen saattaa vähentää stereotyyppisiä käsityksiä ja ennakkoluuloja toisenikäisiä kohtaan.

Monet korkeakoulut järjestävät aktiivista alumnitoimintaa entisille opiskelijoille. Alumni-toiminnassa voi tutustua mo-

nenikäisiin oman alan ihmisiin ja myös toimia opiskelijoiden mentorina.

Palvelutalot ja vanhainkodit

Useissa ikäihmisten asumis- palveluyksiköissä järjestetään yhteistä tekemistä alueen päiväkotien ja/tai koulujen kanssa. Ikäihmiset ja lapset tai nuoret osallistuvat toistensa juhliin ja tilaisuuksiin ja järjestävät yhteisiä tapahtumia, joiden ohjelmana voi olla vaikkapa liikuntaa, retkiä, ruoanlaittoa, musiikkia, taidetta, tarinointia tai lukemista. Varsinkin lähekkäin sijaitsevat palvelutalot ja päiväkodit tai koulut voivat tehdä paljon yhdessä, kuten myös jotkut oppaamme toimintaesimerkit kertovat. Ikäihmiset voivat välittää muistojaan ja kokemuksiaan lapsille ja nuorille, jotka voivat vastaavasti kertoa omasta elämästään. Eri-ikäiset voivat myös opettaa toisilleen monenlaisia taitoja. Usein jo yhdessä oleminen sinänsä on palkitsevaa kaikille osapuolille.

Joensuun kaupungin palvelukeskuksissa ja ryhmäkodeissa järjestetään kerran viikossa Mummolan

lorupirttejä, joissa ikäihmiset, vanhemmat ja lapset kokoontuvat yhteiseen runoleikkiketkeen. Yhdessä esitetään perinteisiä ja uusia runoja ja loruja.

Palvelutalojen toimintaa voi pyrkiä tekemään mahdollisimman avoimeksi erilaisilla tapahtumilla, joihin kutsutaan alueen koululaisia, päiväkotilapsia ja ylipäänsä kaikenikäisiä. Tapahtumiin voi kutsua asukkaiden lisäksi henkilökuntaa, mahdollisia vapaaehtoisia sekä näiden kaikkien lapsia ja lapsenlapsia. Tapahtumia varten voi koettaa virittää yhteistyötä esimerkiksi paikallisten musiikkiopistojen, tanssikoulujen tai teatteripiirien kanssa, jotta näistä saataisiin nuoria esiintyjä tilaisuuksiin. On jo laajalti tunnettua, että kulttuuri vahvistaa hyvinvointia ja jopa pidentää ikää. Hyöty on lisäksi molemminpuolinen – sekä esiintyjät että yleisö vahvistuvat.

Musiikista Voimaa -projektissa päiväkodeissa ja palvelutaloissa harjoiteltiin musiikkikappaleita ja rakennettiin omat soittimet. Lopuksi kappaleet esitettiin

yhteiskonsertissa, jossa esiintyi myös projektin toteuttanut Lemmen Liekit -yhtye.

Ikäpolvitoiminnassa kannattaa ottaa huomioon ihmisten erilaiset kokemukset, joita on käsitelty tarkemmin luvussa ”Ikäpolvitoiminta – mitä se on”. Pelkät elämykset eivät useinkaan riitä, vaan kaiken ikäiset ihmiset haluavat yleensä saada myös toimijuuden ja osallisuuden kokemuksia. Myös ikäihmiset haluavat suunnitella, toteuttaa ja osallistua aktiivisesti. Heidän ei tarvitse olla vain passiivisia ilahdutettavia, vaan myös heillä on paljon annettavaa. Ikäpolvitoimintaa suunnittelevien kannattaa toden teolla pohtia, miten vanhempien ihmisten taitoja ja kokemuksia voidaan hyödyntää. Usein ikäihmisten tehtävä ikäpolvitoiminnassa on nähty melko kapeasti perinteen siirtämisenä. Yhteiskunnassa ylipäänsä vanhempien ihmisten rooli on aikaisemmin liittynyt lähinnä perinteisten arvojen opettamiseen ja kulttuuriperinnön säilyttämiseen. Vaikkei näitä tule mitenkään väheksyä, ikäihmisten

**Museotoiminta
kiinnostaa
tällä hetkellä
kaikenikäisiä.
Kiinnostus on
aktiivisempaa
kuin koskaan.**

arvo yhteiskunnalle nähdään nykyään jo laajempaan. Ikään-tyminen ei enää tarkoita ainoastaan menneisyyteen katsoamista, vaan myös tulevaisuuden suunnittelua ja yhteiskunnan kehittämistä yhdessä kaikenikäisten kanssa.

Kirjastot

Kirjastojen toiminnassa korostuvat luonnollisesti kirjallisuus, sadut ja tarinat, joiden avulla on helppoa tuoda yhteen monenikäisiä ihmisiä. Kirjastoissa voi järjestää esimerkiksi satutuokioita, lukupiirejä tai keskustelutapahtumia. Kirjallisuuden kautta voi helposti kohdata toisia ikäpolvia, ja sen avulla on myös mahdollista pohtia ikäpolvien välisiä kuiluja ja tapoja niiden ylittämiseen. Kirjallisuus kulkee parhaimmillaan ikäpolvelta toiselle.

Kirjastoissa voi pitää näyttelyjä, joissa esitellään ikäpolvia yhdistäviä teemoja tai historiaa, kuten esimerkiksi lastenkirjallisuutta eri vuosikymmeniltä. Useissa kirjastoissa on ollut myös tapahtumia, joissa on saanut etsiä tai arvata oman syntymävuotensa kirjaa.

Alavuden, Töysän ja Ähtärin kirjastot ovat järjestäneet koulujen lomaviikoilla eri taiteenaloihin liittyviä tapahtumia, joihin on toivottu osallistujiksi isovanhempia lapsenlapsineen. Kirjastoissa on esitetty satunäytelmä Peikönhäntää, pidetty Patuvaarin akvarellikursseja ja Taikalaatikko-tanssitapahtumia. Osallistujiksi on saatu paljon muksuja ja mummoja sekä muutama vaarikin.

Kirjastoissa on järjestetty paljon muutakin kuin ainoastaan kirjallisuuteen liittyvää toimintaa, kuten taidekursseja, näytelmiä, käsitöiden tekemistä ja askartelua. Näissä kirjastot voivat myös yhdistää voimansa vaikkapa jonkin järjestön kanssa, jolloin järjestöt tuovat mukanaan asiantuntemusta ja kirjastot tarjoavat helposti lähesyttävät ja avoimet tilat.

Dodon ry:n kaupunkiviljelijät järjestivät Helsingissä Kansalliskirjaston sisäpihalla hyötykasvitapahtuman, jossa tarjottiin neuvoja, inspiraatiota ja maistiaisia. Samassa yhteydessä järjestettiin myös kirjojen kierrätystä, tuunusta ja käsitöitä.

Museot ja teatterit

Museoiden perustehtävä on historian, kulttuuriperinnön ja muistitiedon siirtäminen yhä uusille sukupolville. Museot ovat siis jo olemukseltaan ”sukupolvipaikkoja”. Ne säilyttävät mennyttä ei vain tällä hetkellä eläville vaan myös tuleville ikäpolville. Museotoimijat ovat eri maissa keskustelleet siitä, houkutteleeko perinteinen näyttelytoiminta lähinnä iäkkäämpiä vierailijoita, jolloin nuorten historiatietoisuus jää osittain kehittymättä. Erilaiset multimediasovellukset ja muut teknologiset uudistukset on havaittu loistaviksi keinoiksi saada nuoret kiinnostumaan, mutta samalla on pohdittu, kaikkoavatko puolestaan iäkkäät ihmiset museoista, jos niissä on liikaa näyttörüutuja, videoita ja sähköistä interaktiivista sisältöä.³² Pelko on kuitenkin osoittautunut turhaksi, ja museotoiminta kiinnostaa tällä hetkellä kaikenikäisiä ja on aktiivisempaa kuin koskaan. Monissa museoissa digitaaliset palvelut ovat jo arkipäivää, ja näyttelyt on suunniteltu pitäen silmällä eri kävijäryhmien luonteenomaisia tapoja oppia.

Mielikuvat museoista ovat

muuttuneet sitä mukaa, kun niiden esitystavoissa on alettu korostaa enemmän elämyksellisyyttä ja osallisuutta. Museot tarjoavat yhä useammin myös moniaistisia kokemuksia, kun joitakin esineitä voi katselun lisäksi myös koskea, kuunnella tai haistella. Toiminnallisuuden korostuessa yhä uudet sukupolvet löytävät tiensä museoihin ja ehkä kohtaavat myös toisenikäisiä samojen elämysten äärellä.

Siinä missä nuoret pääsevät museoissa tutustumaan heille kokemuksellisesti vieraisiin menneiden aikojen elämänmuotoihin, vanhemmille ihmisille ne tarjoavat myös mahdollisuuksia oman menneisyyden muisteluun ja läpikäyntiin. Hyvän esimerkin museoiden sukupolvityöstä tarjoaa Skotlannissa vuosina 2010–11 toteutettu laaja hanke, jossa museot houkuttelivat paikallisia nuoria ja ikäihmisiä kohtaamaan toisiaan keskustelujen, muistelun ja luovan toiminnan merkeissä. Hankkeessa haluttiin antaa tilaa suulliselle historialle ja ihmisten aktiiviselle osallistumiselle historian tuottamiseen. Tuotokset näkyivät museoiden näyttelyissä, ja

osallistujat saattoivat kokea ylpeyttä omasta kotipaikastaan ja sen historiasta. Tällainen toiminta ei synny itsestään, vaan tarvitaan ammattilaisia ohjaamaan ryhmiä ja innostamaan ihmisiä mukaan. Toiminnalle pitää lisäksi olla hyvät tilat ja sen aikataulujen tulee sopia sekä koululaisten että työssäkäyvien ja eläkeikäisten omiin aikatauluihin.

Helsingin kaupunginmuseon Sederholmin talo on nykyään Lasten kaupunki. Siellä lapset saavat tutustua entisajan lapsuuteen ja vanhemmat muistella omaa nuoruuttaan. Yksi osa museosta on kalustettu 1970-luvun mummolaksi, jossa on viikonloppuisin paikalla myös vapaaehtoisia museomummoja.

Useissa taidemuseoissa järjestetään kaikenikäisille sopivia työpajoja ja kursseja, joissa opetellaan valokuvausta, sommittelua, maalausta tai oikeastaan mitä tahansa taiteeseen liittyvää. Työpajojen taustalla on ajatus elinikäisestä oppimisesta. Taiteen tiimoilta voidaan myös järjestää luentoja, opastuksia ja seminaareja. Sekä historiamuseoissa että taidemuseoissa voi myös

Yhteiset ateri- at ovat luontevia tilaisuuksia perheen eri-ikäisten väliseen kiireettömään yhdessäoloon.

järjestää työpajoja, jotka liittyvät aina kulloisiinkin näytelyihin.

Kansallismuseon keskiaikanäyttelyn Ritaripajassa vuonna 2011 sai kokeilla haarniskaa, suunnitella ja toteuttaa oman vaakunan sekä tutustua arkeologien työhön.

Ateneumissa järjestetään lauantaisin nonstop-työpajoja, joihin kaikenikäiset taiteenystävät ovat tervetulleita. Vanhemmat ja isovanhemmat, kummit ja muut aikuiset voivat tulla lasten tai lastenlasten kanssa työpajaan ja tutustua taiteeseen tekemällä itse kuvia. Nonstop-pajat eivät vaadi erikoisosaaamista, ja niihin pääsee mukaan niin kauan kuin työpajassa on tilaa. Työskentely tapahtuu ajankohtaisen näyttelyn teemojen tai valittujen, työpajassa esillä olevien Ateneumin kokielmien teosten pohjalta.

Teatterien koko perheen näytelmät ja musikaalit yhdistävät kaikenikäisiä, ja näytelmät voivat myös käsitellä ikäpolvien välisiä suhteita tai auttaa muuten ymmärtämään eri ikäpolvia. Harrastelijateatterit taas voivat yhdistää eri-ikäisiä harrastajia. Tästä hyviä esimerkkejä ovat toisaalla tässä

oppaassa tarkemmin esitelty Kultainen nuoruus -musikaali, joka syntyi nuorten ja ikäihmisten yhteistyönä, sekä Mikkelisä jo 1990-luvulta lähtien toiminut Kutkutus -senioriteatteri.

Samantyyppistä ideaa on käytetty myös muualla maailmassa. Taustalla on ajatus teatterista ikä-, sukupolvi- ja kulttuurirajoja ylittävänä ilmaisumuotona, joka voi olla samanaikaisesti viihdyttävää, syvästi koskettavaa ja opettavaista³³. Osallistujaryhminä ovat usein, kuten Kultaisessa nuoruudessa, nuoret ja vanhat, ja produktioissa korostuvat osallistujien omat elämäkokemukset. Menetelmänä käytetään tarinankerrontaa, improvisaatiota ja keskusteluja, joissa puhutaan osallistujien elämästä, elämänarvoista ja syvistä kokemuksista. Nauhoitetut keskustelu- ja kerrontatilanteet litteroidaan ja niiden pohjalta tuotetaan käsikirjoitus.

Joskus keskustelujen viittäjänä käytetään klassikonäytelmiä, kuten vaikkapa Shakespearea. Erään monisukupolvisen teatteriryhmän lähtökohtana Englannissa oli Kuningas Learin tutkiminen. Kun Lear jakaa valtakuntansa,

hän vaatii lupaa pitää sata ritariaan voidakseen säilyttää arvovaltansa ja identiteettinsä. Ryhmä asetti itselleen kysymyksen: mitkä ovat sinun 100 ritariasi? Mistä luopuminen saisi sinut tuntemaan menettäneesi identiteettisi?

Monisukupolvisesta teatterista on laadittu myös opaskirjoja, jotka auttavat ikäpolviteatterista kiinnostuneita eteenpäin. Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkus ry on kehittänyt oman Kutku-metodinsa, joka perustuu ryhmäläisten tasaveroiseen osallistumiseen ja improvisaatioon. Kutkukuksen vetäjän Sari Mäkitalo-Tulokkaan mukaan Kutku-metodi sopii hyvin sukupolvien välisen työn menetelmäksi, koska se ei ole millään tavoin ikäsidonainen vaan antaa mahdollisuuden tasavertaiseen osallistumiseen toiminnassa. Menetelmää on käytetty esimerkiksi Ikäkutina-ilmalehdessä.³⁴ Kutkukuksen uusin hanke on Muistorasiat sukupolvien tulkkinä -työpajamalli, jossa nuoret ja ikäihmiset työskentelevät teemapohjaisia muistoista ja eletystä elämästä kertovia muistorasioita³⁵.

Oman toimintansa lisäksi museot ja teatterit ovat usein

myös hyviä ja kutsuvia tiloja esimerkiksi erilaisten paneelien tai muiden tilaisuuksien järjestämiseen, joita voi toteuttaa joko itse tai yhteistyössä esimerkiksi jonkin järjestön tai yhdistyksen kanssa. Molemmat osapuolet hyötyvät tästäkin: teatterit ja museot voivat houkutellessa uusia kävijöitä ja järjestöt tai kansalaisryhmät puolestaan tutustua niiden kulttuuritarjontaan.

Harrastus- ja kansalaistoiminta

Harrastukset yhdistävät kaikenikäisiä ja monissa harrastusseuroissa voitaisiinkin panostaa enemmän siihen, etteivät ihmiset harrastaisi ainoastaan omanikäistensä kanssa. Niin urheiluseuroissa kuin erilaisissa käsityö-, taid- ja kulttuuriyhdistyksissä on mahdollista rohkaista osallistujia eri-ikäisten yhteiseen tekemiseen. Esimerkiksi oppaassamme tarkemmin esitellyt suunnistusharrastus kokoaa harjoitus- ja kilpailutilanteissa oivasti eri-ikäisiä yhteisen tekemisen äärelle. Lasten ja nuorten harrastusjärjestöissä voisi myös ottaa enemmän huomioon vanhempia ja isovanhem-

piä esimerkiksi kutsamalla heidät silloin tällöin mukaan tapaamisiin. Samoin ikäihmisten järjestöt voisivat sisällyttää toimintaansa ikäpolvitapahtumia.

Vuonna 2012 Sukeltajaliitto ry organisoii Sukella seurassa -tapahtuman, jossa eri sukelluseurat ympäri Suomea järjestivät leikkimielisiä halliralleja eli taitoratoja, joihin kuului tehtäviä sekä pinnan alla että päällä. Eri ikäpolvet kohtasivat niin tapahtuman suunnittelussa ja toteutuksessa kuin osallistujinakin.

Ruoka ja syöminen kiinnostavat tavalla tai toisella kaikkia. Viime aikoina ruoanvalmistuksesta on tullut jo trendi, mistä kertoo esimerkiksi television kokkiohjelmien ja ruokaan liittyvien tosi-tv -ohjelmien suosio. Siinä missä esimerkiksi oman ruoan viljely ja säilöntä olivat aikaisemmin toimeentuloon liittyviä välttämättömyyksiä, niistä on nykyisin tullut pikemminkin eräänlaisia elämäntyyli-tekijöitä, ja sellaisina ne ovat monien ikäisten suosiossa.

Nuorten ongelmista puhuttaessa korostetaan usein perheen yhteisten ruokailuhetkien merkitystä. Yhteiset ateriat ovat luontevia tilaisuuks-

Miltei mitä tahansa voi tehdä kaikenikäisten kesken. Ikäpolvinäkökulma tuo tekemiseen usein aivan uudenlaista kipinää.

sia myös perheen eri-ikäisten väliseen kiireettömään yhdessäoloon. Monen sukupolven yhdessä syöminen on levinnyt ilmiönä myös julkisiin tiloihin, sillä joissakin kaupungeissa ihmiset ovat saaneet tiettyinä päivinä kokoontua hyvän ruoan ääreen kaduille, puistoihin ja muihin sopiviin paikkoihin.

Kallio-liike pitää kerran kuukaudessa korttelikeittiötä kalliolaisille ja Kallion ystäville teemalla "Älä syö yksin!". Osallistuminen on ilmaista, mutta ruoasta voi halutessaan maksaa vapaaehtoisensa maksun ja se valmistetaan talkootyönä. Korttelikeittiössä on tarjolla yhteistä tekemistä, syömistä ja usein kulttuurielämyksiäkin, ja kävijöitä on riittänyt vauvasta vaariin.

Ruoan lisäksi myös käsityöt, käden taidot ja käsityökulttuuri ovat nousseet uuteen kukoistukseen, osittain sosiaalisen median ansiosta. Käsityöblogit ovat ruoka-, muoti- ja sisustusblogien ohella varmasti seuratuimpia blogisivustoja. Sosiaalinen media on houkuttellut erityisesti nuoria käsityöharrastuksen pariin, mutta näiden teemojen

ympäri on helppo järjestää myös monenikäisten työparioita, kurssia tai muuta yhteistä toimintaa. Esimerkiksi Marttojen paikallisyhdistykset ovat oivallisia paikkoja tutustua eri-ikäisten taitoihin, näkemyskykyyn ja kokemuksiin. Monet nuoremmat naiset (ja miehet) ovat liittyneet Martta-toimintaan tai muihin samantyyppisiin yhdistyksiin, kuten Maa- ja kotitalousnaisiin juuri halusta tavata eri-ikäisiä ihmisiä ja tehdä yhdessä mieluisia asioita. Marttojen yritys yhteistyönä ideoimat sukkarekka- ja tumpurekkakiertueet ovat ohjanneet monenikäisiä suomalaisia neulomisharrastuksen pariin.

Järjestöjen ja yhdistysten ikäpolvitoiminnassa vain mielikuvitus on rajana. Miltei mitä tahansa voi tehdä kaikenikäisten kesken, ja ikäpolvinäkökulma tuo tekemiseen usein aivan uudenlaista kipinää. Seuravassa muutamia esimerkkejä ikäpolvia yhdistävästä kansalaistoiminnasta:

- yhteistä kaupunkiviljelyä
- askartelupajoja
- lukupiirejä
- teatteri-, konsertti- ja museokäyntejä

- taidetyöpajoja (teatteri, tanssi, kuvataide, kirjoittaminen)
- luontoretkeä kävelen tai pyöräillen
- kalastusta
- liikuntaa ja urheilua

Leiritoimintaa on mahdollista järjestää kaikenikäisille tai vaihtoehtoisesti lasten leireille voi tulla leirimummoja ja -vaareja. Myös aikapankkitoiminta³⁶ on usein ikäpolvia yhdistävää, sillä eri-ikäisillä on yleensä erilaisia elämäntilanteita, taitoja ja tarpeita, jolloin he pystyvät hyvin auttamaan toisiaan.

Järjestöt ja yhdistykset panostavat usein vapaaehtoistoimintaan. Omien lähtökohtien ja mahdollisuuksien mukaan vapaaehtoistyössä voi auttaa lapsia, nuoria, perheitä tai ikääntyneitä muun muassa ystävätoiminnalla, mentoroinnilla tai vaikka kummi-isovanhemmudella. Mentoroinnissa työelämässä jo pidempään olleet auttavat ja kannustavat työuransa alkutaipaleella olevia nuoria. Ystävätoiminnassa ja kummi-isovanhemmudessa aikuiset ja ikäihmiset auttavat lapsia ja nuoria esimerkiksi läksyissä sekä retkeilevät ja

harrastavat yhdessä. Yksi vapaaehtoistoiminnan muoto on myös isosisko-toiminta, jossa aikuiset naiset toimivat ”isisiskoina” nuoremmille tytöille.

Myös kerhotoiminnassa voi saattaa eri-ikäisiä kohtaamaan toisiaan. Esimerkiksi eräässä Mannerheimin Lastensuojeluliiton kerhossa lapset ja isovanhempi-ikäiset kohtaavat liikunnan ja kädentaitojen merkeissä. Vanhempi sukupolvi välittää lapsille kulttuuriperimää ja molemmat osapuolet saavat uusia virikkeitä ja iloa elämäänsä. Jotkut järjestöt organisoivat myös jo aiemminkin mainittuja läksykerhoja, joissa vanhemmat vapaaehtoiset auttavat koululaisia läksyjen teossa.

Yhdistykset ja järjestöt organisoivat usein yhteisiä tilaisuuksia koulujen, päiväkotien, palvelutalojen ja muiden järjestöjen kanssa. Tilaisuuksissa voi olla eri-ikäisten esityksiä ja yhteistä tekemistä vaikka pelaamisen tai hauskojen kilpailujen parissa. Tapahtumien keksimisessä on vain taivas rajana, kunhan ohjelma on sellaista, johon osallistuminen ei katso ikää. Kaikenikäisille

sopivia tilaisuuksia voivat olla esimerkiksi:

- laskiaisriehat
- olympialaiset
- kyläjuhlat
- karnevaalit
- konsertit
- sadonkorjuujuhlat

Varsinkin kaupunginosayhdistyksillä ja kyläyhdistyksillä on usein vahva rooli alueen eri toimijoiden ja eri-ikäisten ihmisten yhteen saattamisessa. Kiinnostus omaan asuinalueeseen ja sen historiaan yhdistää eri-ikäisiä. Myös taloyhtiöiden yhteiset tapahtumat saavat eri ikäpolvia hyvin yhteen.



Toimintaesimerkki 4

Virtalympialaisia ja perinnepäiviä

Lanneveden Virtapiirin ja koulun yhteistyö lähti liikkeelle muutama vuosi sitten, kun ikäihmisten virike- ja harrastustoimintaa järjestävän Virtapiirin vapaaehtoisohjaaja Pirkko-Liisa Luotolan mieleen tuli idea: mitä jos me haastaisimme koululaiset mölkkykisaan? Minkälaista yhteistoimintaa haaste voisi herättää? Ensimmäisten haastekisojen jälkeen yhteistä toimintaa on järjestetty säännöllisesti useita kertoja vuodessa.

Monipuolisia tapahtumia

Pirkko-Liisa Luotola kertoo, että he ovat olleet nyt jo useamman kerran järjestämässä Lanneveden koululla perinnepäivää, jossa koululaiset ovat päässeet tutustumaan entisaikojen taitoihin ja tapoihin. Yhdellä kerralla koululaiset perehtyivät vanhoihin työtapoihin, jolloin he pääsivät muun muassa kehräämään ja karstaamaan. Toisella kerralla perinnepäiville oli järjestetty vanhanajan koulu, jossa koululaiset lukivat vanhoja aapisia ja kirjoittivat mustepulloon kastettavilla

kynillä. Yksi virtapiiriläisistä oli pukeutunut entisaajan kouluvaatteisiin, ja yhdessä laulettiin vanhoja koululauluja. Viimeksi perinnepäivässä käytiin läpi vanhoja käyttäytymissäantöjä ja leikittiin vanhanajan leikkejä.

Pirkko-Liisan mielestä paras yhteinen tapahtuma on kuitenkin ollut Virtalympialaiset, johon saatiin myös kaupungin sivistystoimenjohtaja kisojen avaajaksi ja suojelijaksi. Virtalympialaisissa joukkueet kilpailivat useissa lajeissa, jotka oli muokattu omiin tarpeisiin sopiviksi. Esimerkiksi keihäänheitto toteutettiin heittämällä mehupillejä. Koululaisten joukkueet oli muodostettu siten, että kultakin luokka-asteelta oli yksi osallistuja, jolloin myös eri-ikäiset koululaiset pääsivät tutustumaan paremmin toisiinsa.

Myöhemminkin Virtapiiri ja koulu ovat järjestäneet yhdessä erilaisia kilpailupäiviä, jolloin lajeina on ollut esimerkiksi saappaanheittoa ja kävynkuljetusta. Kilpailuihin kuuluu tietysti aina myös palkintojen jako. Virtapiiriläisiä on myös



kutsuttu koulun tapahtumiin, kuten nukketeatteriin, konsertteihin ja joulujuhliin. Vastaavasti koululaiset ovat käyneet Virtapiirin tapaamisissa askartelemassa ja leipomassa.

Helppoa yhteistyötä

Yhteistyö Virtapiirin ja koulun välillä on sujunut ongelmattomasti. Pirkko-Liisa ja Lanneveden koulun johtaja pitävät tiiviisti yhteyttä, ja sekä virtapiiriläiset että koulun opettajat osallistuvat tapahtumien ideointiin. Pienessä kyläkoulussa on hyvä henki ja siellä puhalletaan aina yhteen hiileen. Pirkko-Liisan mukaan eri-ikäisten vuorovaikutusta ei ole juurikaan tarvinnut avittaa, sillä

maaseudulla on totuttu tiettyyn välittömyyteen ja naapurit tunnetaan muutenkin hyvin. Pikku-paikkakunnalla ei myöskään tarvitse pohtia yhtä paljon osallistujien sitouttamista kuin kaupungissa, jossa tekemistä ja virikkeitä on paljon enemmän.

Yhteistyö antaa uutta tietoa sekä ikäihmisille että koululaisille. Lapset oppivat varsinkin perinnepäivinä paljon entisistä ajoista, ja virtapiiriläiset taas pääsevät näkemään nykyajan koulun toimintaa. Monille ikäihmisille tiivis yhteistyö koulun kanssa on mukavaa, koska omat lapsenlapset saattavat asua kaukana, jopa toisella puolella maapalloa. Kaikilla koululaisillakaan omia isovanhempia ei välttämättä ole tai he saattavat asua kaukana. Pirkko-Liisan mielestä eri-ikäisten kohtaaminen on tärkeää, sillä se lisää suvaitsevaisuutta:

Nuoret saavat ihan erilaisen käsityksen kun he huomaavat, että toinen tietääkin asioita. Se kasvattaa suvaitsevaisuutta puolin ja toisin, se on minun mielestä se kaikkein isoin asia.

Vuorovaikutus koululaisten kanssa on ikäihmisille tärkeää jo terveydenkin kannalta. Pirkko-Liisa uskoo, että ilman sosiaalista kanssakäymistä ja keskustelua ihmiset jopa dementoituvat ennen aikojaan:

[Kun] ajattelee ikääntyviä ihmisiä, niin he pysyvät paljon virkeämpinä. Heille on hirveän mielenkiintoista, kun pääsee keskustelemaan, näkemään ja kuulemaan nimenomaan nuorten ihmisten ja pienten ihmisten mielipiteitä.

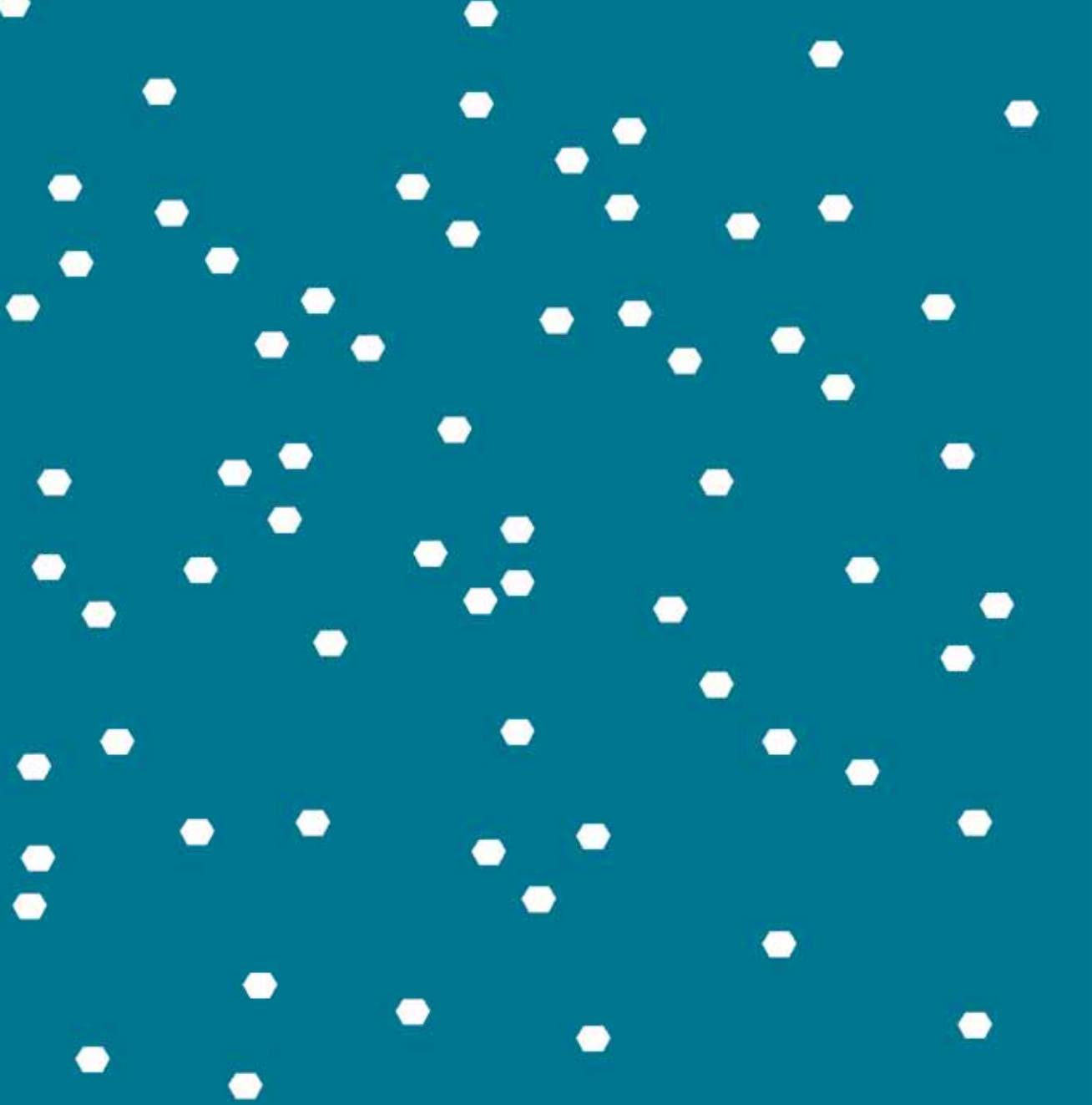
Pirkko-Liisan vinkit ikäpolvitoimintaan

**Jaa vastuuta, ettei
kaikki järjestely
jää yhden ihmisen
harteille.**

**Mieti toiminta
omien tarpeiden ja
mahdollisuuksien
mukaan.**

**Kun suunnittelet
ohjelmaa, hyödynnä
sekä omia että
osallistujien verkostoja**

**Hyödynnä osallistujien
omat kyvyt ja taidot
toiminnassa.**



5

Sukupolvien välinen kuilu – onko sitä ja miten se ylitetään

Usein puhutaan sukupolvien kuilusta, mutta mitä se oikeastaan tarkoittaa 1970-luvulla katsottiin, että länsimaisen yhteiskunnan muutosoli synnyttänyt pysyvän kuilun sukupolvien välille, koska vanhemmat eivät enää kyenneet opettamaan lapsilleen uudenlaisessa maailmassa tarpeellisia asioita³⁷. Maailma on tietysti muuttunut ja muuttuu koko ajan, ja myös ikäpolvien elämäkokemukset eroavat toisistaan, mutta tulkinta vaikuttaa silti turhan suorasukaiselta. Esimerkiksi saman kulttuurin eri-ikäisten ihmisten on huomattu miistelevan ja odottavan elämän myönteisiä käännekohtia hyvin samalla tavalla eli heillä on samantyyppinen ”elämän käsikir-

joituksen” ihanne – jos kohta vanhemmilla realistisempi kuin nuoremmilla³⁸. Suomalaisten nuorten tulevaisuuden odotukset on samoin havaittu varsin perinteisiksi erityisesti perhe-elämän ja sukupuoliroolien osalta³⁹.

Perinteen jatkumosta voi kertoa sekin, että isänmaallisuus sekä talvi- ja jatkosota ovat osalle suomalaisista nuorista edelleen tärkeitä yhteisen samaistumisen kohteita⁴⁰. Tähän perinteeseenhän toivat hetkellisen katkoksen 1960- ja 1970-lukujen nuoret vasemistoradikaalit, jotka asettivat kyseenalaisiksi vanhemman sukupolven – omien vanhempiensa – arvomaailman ja elämäkokemuksen, sota mukaan lukien. Taustalla oli historiallinen murros perinteisestä maatalousyhteiskunnasta moderniin yhteiskuntaan. Mutta ehkä sukupolvisia jännitteitä on yleensäkin herkemmin lasten

Perinteinen suomalainen pidättyväisyys ja keskittyminen omista asioista huolehtimiseen eivät varsinaisesti edistä ikäpolvien kohtaamista ainakaan perheiden ulkopuolella.

ja vanhempien kuin lastenlasten ja isovanhempien sukupolvien välillä? Toisaalta nyky-yhteiskunnassa lasten ja vanhempien elämänpiirit ja -kokemukset voivat jälleen olla hyvin samanlaisiakin – hieman kuin agraariyhteiskunnassa, mutta eri sisällöllä.

Olipa ihmisen suhde perinteesiin ja nykyhetkeen millainen hyvänsä, ainakin sukupolvien kohtaamisen käytännön mahdollisuuksissa näyttää nykyään olevan kuiluja Suomessa. Kohtaamisen mahdollisuudet ovat vähentyneet viimeistään 1960-luvun kulttuurisesta murroksesta ja suuresta maaltamuutosta lähtien, kun nuoret ihmiset muuttivat kaupunkiin uudenlaiseen elämään vanhojen jäädessä maalle perinteisen elämäntavan piiriin. Nykyään työelämä vie suomalaisia ympäri maata ja maailmaa siinä määrin, ettei omaankaan sukuun välttämättä ole läheisiä suhteita. Perinteinen suomalainen pidättyväisyys ja keskittyminen omista asioista huolehtimiseen eivät myöskään varsinaisesti edistä ikäpolvien kohtaamista ainakaan perheiden ulkopuolella.

Yhteiskunnan mittakaavas-

sa ikäpolvien kohtaamismahdollisuuksien katsotaan kaventuneen jopa siinä määrin, että puhutaan ikäsegregaatiosta eli -erottelusta. Tällä tarkoitetaan ikäryhmien eriyttämistä toisistaan esimerkiksi sellaisiin paikkoihin kuin päivähoito, koulu ja hoivakoti, joista kuhunkin vain tietynikäisillä on pääsy.⁴¹ Sellaisetkin tilat ja tilanteet, joihin periaatteessa kaikenikäiset voisivat osallistua, määrittyvät ajatuksissamme usein jopa huomaamatta tietyn ikäisten paikoiksi. Kun esimerkiksi eräässä sanomalehdessä esiteltiin pääkaupunkiseudun yhden kaupunginosan uusia palveluita, todettiin, että ”teinit voivat suunnata [...] elokuviin, vanhemmat konserttiin ja isovanhemmat kirjastoon”. Mielikuvilla siis luodaan tai ylläpidetään ikäerottelua.

Uudessa suomalaistutkimuksessa on seurattu lasten ja nuorten omaehtoista liikkumista kaupunkialueilla ja huomattu, että lapsia ohjataan enenevässä määrin harraste puistoihin, ohjattuihin harrastuksiin ja leikkikentille eli paikkoihin, jotka aikuiset ovat määritelleet lasten alueiksi⁴². Niissä lapsi tai nuori ei luon-

tevasti törmää muihin aikuisiin kuin omiin vanhempiin, mikä lienee tarkoituskin. Kaupunkien yleiset tilat taas nähdään yleisesti ottaen eniten työikäisten aikuisten alueiksi, joissa sekä ”liian nuoret” että ”liian vanhat” kokevat helposti olevansa väärässä paikassa⁴³. Asenteita perustellaan usein turvallisuusnäkökohdilla, mutta samalla tullaan huomaamatta kaventaneeksi eri-ikäisten mahdollisuuksia kohdata toisiinsa luontevasti.

Länsimaisia yhteiskuntia on kuvattu jo jonkun aikaa yksilöityneiksi tai yksilökeskeisiksi kulttuureiksi, ja samalla on kannettu huolta yhteisöllisyyden murenemisestä. Yksilöllisyyden korostuminen ei kuitenkaan välttämättä johda yksilöiden erillisyyteen tai – mikä vielä pahempaa – eristytymiseen ja eristämiseen. Ikäpolvitoimintaa suunnittelevalla yksilöllisyys avaa etupäässä mahdollisuuksia, mutta ihmisten eristyneisyys ongelmia. Miten saada mukaan esimerkiksi huoneisiinsa tietokonepelejä pelaamaan lukkiutuneet nuoret tai omaan asuntoonsa eristetyt vanhat ihmiset, joille televisio, ruuantoimittaja ja sai-

raanhoitaja ovat ainoita yhteyksiä ulkomaailmaan? Miten saisi houkuteltua ihmiset laajentamaan sosiaalisen vuorovaikutuksen piiriä samanmielisten ikätovereiden porukoista?

Ikäpolvitoimijaa voi lohduttaa tieto, että aina ennenkin ihmiset ovat hakeutuneet samanmielisten seuraan. Yhdistyksissä, seurakunnissa, järjestöissä ja varsinkin poliittisissa puolueissa keskeistä on aina ollut se, että samanmieliset perustavat yhteisön ja ajavat yhteiseksi koettuja etujaan. Kyse lienee siis vain uusista asioista, joissa yksilöityneet ihmiset haluavat toimia yhdessä toisten kanssa. Mutta voisiko yhteinen toiminta entistä useammin ylittää ikärajoja?

Mistä ikäpolvien erot syntyvät?

Joidenkin teorioiden mukaan ihmisen identiteetti rakentuu nuoruudenaikaisten kokemusten seurauksena melko pysyväksi, niin että sitä on myöhemmin vaikea horjuttaa⁴⁴. On myös ajateltu, että merkittävät yhteiskunnalliset ja historialliset tapahtumat muovaavat kokonaisnuorisosukupolvia määrätynlaiseen suuntaan. Siten

voidaan puhua esimerkiksi *soitien ja jälleenrakennuksen sukupolvesta, lamasukupolvesta tai teknologian, kansainvälisyyden ja terrorismin sukupolvesta*⁴⁵. Erityisesti 1970-luvun jälkeen sukupolville on annettu myös sellaisia arvoituksellisilta kuulostavia nimiä kuin x-sukupolvi⁴⁶ ja y-sukupolvi⁴⁷. Viime vuosikymmenien nopea teknologian kehitys on saanut monet kysymään, miten ne, jotka ovat tulleet maailmaan kännykkäkameran tallentaessa syntymätapahtumaa, voisivat koskaan oppia ymmärtämään niitä, joiden elämästä on dokumentoitu vain pieniä palasia käsin kirjoitettuihin kirjeisiin ja juhlallisiin mustavalkoisiin albumikuviin. Tai päinvastoin. Miten sähköinen kanssakäyminen ja internet muuttavat meitä ihmisinä ja millaisia vaikutuksia muutoksella on sukupolvien väliseen yhteisymmärrykseen?

Vaikka monet meistä tuntevat itsessään vähintään muutamia ikäpolvelleen tyypilliseksi ajateltuja piirteitä, poikkeamme aina myös joissain suhteissa sukupolvemme stereotyyppistä. Näin ollen voi olla aivan liian yksinkertaistavaa palauttaa eri-ikäisten välisiä

Elämänkulku ja kokemukset valmistavat ihmisiä kohtaamaan erilaisuutta ja auttavat ymmärtämään toisenikäisiä.

jännitteitä tai yhteisymmärrystä yleistäviin sukupolviominaisuuksiin. Samaan aikaan elävien eri-ikäisten ihmisten välille voivat synnyttää jännitteitä myös heidän yksilölliset ajattelu- ja toimintatapansa tai heidän erilaiset elämänvaiheensa ja asemansa suhteessa yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Kun tarkastelee julkista keskustelua esimerkiksi sanomalehdissä tai internetissä, ei voi välttyä havaitsemasta, että tämän hetken näkyvimmat jännitteet kiristävät erityisesti niin sanottujen suurten ikäluokkien ja 1970- ja 1980-luvuilla syntyneiden ikäpolvien välejä. Jännitteet liittyvät leimallisesti talouteen – erityisesti eläkkeisiin ja tulevien ikäihmisten ennakoituihin hoitokustannuksiin. Suuria ikäluokkia arvostellaan siitä, että ne ovat varmistaneet itselleen hyvät eläkkeet ja muut edut; suuret ikäluokat itse puolestaan korostavat panostaan hyvinvointivaltion rakentajina. Jännitteiden lisääntymisestä kertoo myös keskustelu, jota käydään vanhempien ja lasten asemasta perheessä sekä siitä, millaisia keinoja yhteiskunnalla on vaikuttaa esimerkiksi perheiden kasvatuskäy-

täntöihin. Usein väitetään, että ”vanhemmuus on hukassa” ja että ”lapset ovat ottaneet perheessä vallan”.

Sukupolvien erot tiivistetään usein eroiksi siinä, mitkä asiat elämässä koetaan arvokkaiksi ja merkityksellisiksi. Vanhempien ihmisten väitetään arvostavan nuoria enemmän esimerkiksi materiaalista hyvää, kun taas nuoremmille sanotaan olevan tärkeämpää itsensä toteuttaminen, viihtyminen ja työssä sen mielekkyys.

Psykologisesta näkökulmasta merkityksellisyys on yksi inhimillisen olemassaolon kulmakivistä, mutta mikä sen sisältö kulloinkin on, vaihtelee kulttuurista ja historian ajanjaksoista toiseen. Niukoissa oloissa taloudellisen toimeentulon turvaamiseen keskittyminen on mielekästä ja muodostaa keskeisen elämän sisällön. Hyvinvointiyhteiskunnissa säälinen toimeentulo on suurelle osalle ihmisiä eräänlainen itsestänselvyyys, johon ei tarvitse jatkuvasti keskittyä. Silloin voimavaroja vapautuu muihin itsensä toteuttamisen muotoihin ja voi olla mahdollista esimerkiksi valita työ sen kiinnostavuuden, hauskuuden

tai etenemismahdollisuuksien perusteella.

Yhteistä vanhemmille ja nuoremmille on pyrkimys hyvään elämään, mutta kun erikäisiä mittailee hyvän elämän tavoittelemisessa käytetyistä keinoista käsin, erot saattavat korostua samanlaisuuksien kustannuksella. Lisäksi osa sukupolviin liitetystä ominaisuuksista saattaa liittyä pikemminkin ikään tai elämänvaiheeseen.

Kuilu vertauskuvana erikäisten välisille jännitteille on hankala, sillä sellaisen olemassaolo kertoo erillisyydestä ja vaikeudesta lähestyä toisenikäisiä. Julkinen keskustelu siitä, millaisia minkin sukupolven edustajat ovat, saakin ajoittain paitsi kriittisiä tai ironisia, myös suorastaan paheksuvia sävyjä. Suurten ikäluokkien on esimerkiksi väitetty⁴⁸ ”palanneen takaisin puberteettiin hyppimään ja pomppimaan kaikissa mahdollisissa paikoissa, kaikilla mahdollisilla tavoilla.” Y-sukupolvea taas on luonnehdittu muun muassa sanomalla (ed. palsta), että heihin ”...on kiinnitetty heidän koko elämänsä ajan tavattomasti huomiota. He tuntevat olevansa mahtavia, erityisiä ja poik-

keuksellisia. Tuskin mikään sukupolvi on saanut niin paljon jakamatonta huomiota omilta vanhemmiltaan.⁴⁹”

Eroja syntyy, kun ihmiset elävät erilaisen historian ja sisältävät erilaiset kulttuuriset arvot ja arvostukset. Eroja syntyy myös siitä, että yhdet ovat vasta hakemassa paikkaansa yhteiskunnassa, toiset keskellä työn ja perhe-elämän kiihkeimpiä vaatimuksia ja kolmannet vapautumassa aikataulutetusta arjesta joko halukkaasti tai pakon edessä. Myös ikä tekee tehtäviään: vaikka kuinka hyvin pitäisi kunnostaa ja vireydestään huolta, on erilaista olla 80-vuotias kuin 20-vuotias. Toisaalta elämänkulku ja kokemukset myös valmistavat ihmisiä kohtaamaan erilaisuutta ja auttavat ymmärtämään toisenikäisiä. **Jännitteet** eivät välttämättä ole paha asia, sillä ne ainakin synnyttävät keskustelua, mutta **kuilu** voi olla jo kohtalokkaampi, sillä se pitää ihmiset aika pysyvästi erillään.

Millainen tulevaisuus meitä odottaa?

Ikäpolvien välisestä yhdenvertaisuudesta on tullut merkittävä teema, kun mietitään, millai-

nen tulevaisuus meitä odottaa ikääntyvässä yhteiskunnassa. On kysely – usein huolestuneina – millainen on se yhteiskunta, jossa joka neljäs tai vielä useampi on vanha. Aletaanko vanhat ihmiset esimerkiksi nähdä yhä useammin yhteiskunnan kehityksen hidasteina ja lisäkulojen aiheuttajina? Tuleeko itsestä huolehtimisesta pikemminkin yhteiskunnallinen velvoite kuin henkilökohtainen oikeus? Pitäisikö lapsia hankkia, jotta saadaan lisää veronmaksajia ja itselle mahdollista vanhuuden turvaa? Suvaitaanko vain työikäisiä ja täysin työkykyisiä maahanmuuttajia? Vai löydämmekö yhä uusia valinnan vapauksia tarjoavassa kulttuurissamme myös vapauden olla valitsematta vain itsemme kanssa samanikäisten, samanmielisten tai itsellemme hyödyllisten ihmisten seura?

Yhdenvertaisuus syrjimättömyyden merkityksessä on suomalaisen yhteiskunnan keskeinen arvo, joka näkyy myös lainsäädännössä, mutta laajemmassa mielessä siihen kuuluu ihmisten keskinäinen kunnioitus ja arvostava kohtelu. Vaikka erikäiset olisivat lain edessä samanarvoisia,

kaikkien ääni ei välttämättä kuulu yhteiskunnassa samalla voimakkuudella. Erityisesti tämä koskee niitä, jotka eivät syystä tai toisesta pääse lainkaan osallistumaan yhteiskunnan päätöksiin – siis lapsia ja nuoria. He – samoin kuin kaikki tulevat sukupolvet – ovat meidän aikuisten hyvien aikeiden ja sukupolvitajun varassa.

Minkä ikäiset sitten käyttävät valtaa milläkin yhteiskuntaelämän alueilla? Kasaantuuko se tietyille ikäpolville? Ihmisillä on erilaisia mielikuvia siitä, ketkä asioista kulloinkin päättävät. *Elämänkulku ja ikäpolvet* -hankkeen laajassa kyselyssä (N=820) tutkittiin näitä mielikuvia ja ilmeni, että monilla elämänalueilla vallan uskottiin keskittyvän 40–60-vuotiaille (eli puhekielellä keski-ikäisille). Edelleen vastaajat katsoivat 30–40-vuotiaille ja 60–70-vuotiaille olevan valtaa keskenään yhtä paljon, eli heidän mielikuvissaan ”suuret ikäluokat” eivät jyränneet lapsiaan. Sen sijaan alle 20-vuotiaiden ja yli 70-vuotiaiden ääni ei vastajien mukaan juuri kuulu vallan linnakkeissa.

Leikitellään hetki ajatuksella, että tulokset kuvaisivat

todenmukaisesti vallan ikäpolvittaista jakautumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Ne vastaavat aika tavalla esimerkiksi nykyisten kansanedustajien ikäjakamaa: heistä 61 prosenttia on 44–63-vuotiaita ja vain 13,5 prosenttia yli 64-vuotiaita, kun taas alle 20-vuotiaita ei ole lainkaan.⁵⁰ Mitä tämä merkitsee ikäpolvitalitikan näkökulmasta? Ainakin sitä, että päättävässä asemassa olevien pitäisi erityisen tarkasti tutkia omia ikäpolvikokemuksiaan ja niiden vaikutusta tekemiinsä päätöksiin. Samoin heidän pitäisi määrätietoisesti kehittää omaa sukupolvitajuaan. Todellisuudessa valtaa on kuitenkin monenlaista ja eri paikoissa, joten se ei myöskään liene aivan näin ikäsidonnaista. Toivon mukaan useammat ikäpolvet saavat äänensä kuuluviin ainakin joillain yhteiskunnan osaluilla. Toisaalta kun nykyään pidetään tärkeänä sukupuolten tasavertaisuutta päätöksenteossa, miksi tasa-arvoajattelua ei voisi laajentaa koskemaan myös ikäpolvia?

Elämänkulku ja ikäpolvet -hankkeen kyselyssä eri järjestöjen kautta tavoitetuilta ihmisiltä kysyttiin myös, mil-

laisiksi he arvioivat suhteensa eri-ikäisiin ihmisiin, onko heillä riittävästi eri-ikäisiä ystäviä, haluaisivatko he tuntea enemmän eri-ikäisiä ihmisiä ja pitäisikö eri-ikäisten ihmisten toimia enemmän yhdessä. Vastajien ikähaitari oli 17–96 vuotta, joten kysymyssarja antoi aika hyvän kuvan siitä, onko ikäpolvitoiminnalle sosiaalista tilausta.

Miten ihmiset vastasivat? Melkein kaikilla – yhdeksällä kymmenestä vastaajasta – oli mielestään hyvät suhteet eri-ikäisiin ihmisiin. Alle 45-vuotiaat ja 60–75-vuotiaat arvioivat suhteet erityisen hyväksi. Keski-ikäisillä lienee kovasti kiireitä ja vanhimmat kokivat syystä tai toisesta, etteivät heidän suhteensa muun ikäisiin ole niin erinomaiset kuin nuorilla. Tämä on kuitenkin hyvä lähtökohta ikäpolvitoiminnalle – suhteet eri-ikäisiin ovat monilla ainakin periaatteessa kunnossa.

Entä onko vastaajilla ollut puutetta eri-ikäisistä ystäväistä? Kyllä, ainakin osittain. Kolmella neljästä monenikäisiä ystäviä oli riittävästi, mutta neljäsosan mielestä heitä voisi olla enemmänkin. Reilulla kymmenellä prosentilla ei mielestään ollut

eri-ikäisiä ystäviä lainkaan riittävästi – vanhimmassa ikäryhmässä (yli 75-vuotiaat) melkein neljäsosa koki näin. Tulos voisi olla valoisampikin, sillä näyttää siltä, että etenkin iäkkäimmät ihmiset jäävät yhteiskunnassa vaille luontevaa vuorovaikutusta muunikäisten kanssa. Toisaalta kaikki eivät välttämättä kaipaa yhteyttä toisenikäisiin, koska heillä ei ole kokemuksia tällaisen vuorovaikutuksen palkitsevuudesta. Hankkeessa toteutetuissa tutkimushaastatteluissa tuli monesti esiin, että ihmiset liikkuvat paljolti samanikäisten porukoissa, eikä yhteiskunta juuri tarjoa luontevia tilaisuuksia monenikäisten kohtaamisiin.

Sosiaalinen tilaus ikäpolvitoiminnalle: tarvetta on, rohkeutta kaivataan

Ikäpolvitoiminnan suurin haaste lienee sama kuin kaikkien hyvien asioiden edistämisessä: vaikka sosiaalista tilausta ja yhteiskunnallista tarvetta olisikin, miten saada ihmiset mukaan? Ja juuri tässä on vapaana viisasten kiven löytäjän paikka, sillä kaikki eivät välttämättä halua tutustua nykyistä

enempää muunikäisiin ihmisiin. Ja jotkut eivät vielä tiedä haluavansa.

Halu on tietenkin vain yksi syy toimia – joskus nykyihmisenkin olisi hyvä tehdä asioita, joista ei välttämättä kaikkein eniten ”tykkää”. Siksi kysymekin, pitäisikö eri-ikäisten ihmisten toimia yhdessä enemmän. Syytä emme kysyneet, mutta vastaajat saattoivat ajatella vaikkapa yksinäisiä vanhuksia, kiireisiä vanhempia, väestöpakoa syrjäseuduilta tai yhtä hyvin jotain mukavaa tapahtumaa omassa elämänhistoriassaan. Joku saattoi ajatella asiaa myös järkeillen, ettei palveluja riitä kaikille, jolloin olisi hyvä, että huolehtisimme paremmin toinen toisistamme. Joka tapauksessa vastaajat olivat melko yksimielisiä siitä, että meidän tulisi toimia enemmän yhdessä eri-ikäisten ihmisten kanssa. Tilausta siis on, sitten vain toimimaan!

Ikäpolvitoimijalle kyselyn tulokset ovat rohkaisevia – toisenikäisiin suhtaudutaan myönteisesti, ikäpolvien kohtaamiselle nähdään tarvetta ja valmiutta toisenikäisiin tutustumiseenkin on olemassa. Mutta rohkeutta voisi olla enemmän. Halu yh-

teistoimintaan ei välttämättä synny itsestään, vaan tarvitaan innokkaita ikäpolvitoimijoita, jotka järjestävät mahdollisuuksia monenikäisten kohtaamisiin. Mistä voi tietää haluavansa jotain, jos siitä ei ole edes kokemuksia? Ei siis muuta kuin kokeilemaan ikäpolvitoimintaa – viiden vuoden päästä tulokset voivat tässäkin suhteessa olla aivan toiset.



Toimintaesimerkki 5

Ihmisenä kasvamisen vuoksi

Saunalahden koulun rehtori Hanna Sarakorvella ei ole muuta kuin hyvää sanottavaa koulumummo- ja kouluvaaritoiminnasta. Toiminta aloitettiin noin neljä vuotta sitten ennen uuden koulurakennuksen valmistumista vanhassa Meriusvan koulussa, ja se on pyörinyt siitä lähtien kaikkien osapuolten innostuksen saattelemana.

Alkusysäys toiminnalle oli rehtorin kirjoittama ja oppilaiden omaisille lähetetty kutsukirje vapaaehtoistoimintaan. Ensimmäinen kouluvaari, erään oppilaan isoisä ja eläkkeelle jäänyt yrittäjä, innostui kutsusta oitis. Myöhemmin mukaan tulivat myös kahden muun oppilaan isoäidit ja tiedon levitessä yksi lähistöllä asuva eläkeläispariskunta. Koulumummojen ja -vaarien työnkuva on vaihteleva, ja Hanna Sarakorvelle on tärkeää, että toiminta on räätälöity kunkin tekijän toiveiden mukaan. Ensin halukkaiksi ilmoittautuneet kutsutaan rehtorin luo kertomaan toiveistaan ja mahdollisuuksistaan osallistua.

Sen jälkeen koulumummot ja -vaarit ohjataan sopimaan yhdessä opettajien kanssa ikäpolvia yhdistävän toiminnan sisällöstä. Sisällön suunnittelun suhteen rehtorilla on täysi luottamus koulun opettajiin: he ovat ammattitaitoisia ja hyviä opettajia, jotka ymmärtävät asian merkityksen.

Pisimpään mukana ollut ja eniten opetukseen osallistuva kouluvaari on mukana erilaisissa projekteissa, joita hän suunnittelee ja toteuttaa yhdessä opettajan kanssa, kun taas iäkkäin koulumummo käy säännöllisesti yhdessä ryhmässä kerran viikossa muutaman tunnin ajan. Osallistumisen määrän lisäksi sisältö on vaihtelevaa: käsityöt ja sadunlukeminen ovat suosittuja yhteisiä toimintoja kuten myös erilaiset kädentaitoprojektit. Eräs kouluvaareista on innokas harmonikansoittaja, joten hän järjestää lapsille musiikkituokioita. Tärkeintä on kuitenkin läsnäolo:



Aikuisen tarve on varsinkin noilla pienillä lapsilla mutta myös isommilla niin valtavan iso, että jos opettajalla on 25 oppilasta ja hän on yksin, hän ei pysty vastaamaan kaikkien lasten tarpeisiin. Jos me saadaan yhdet silmät, korvat, kädet siihen lisäksi, niin se hyöty on suoraan lapsille. Välillä se sisältää lohduttamista ja välillä sylissä pitoa ja kaikkea maan ja taivaan väliltä.

”Win-win”

Ketkä koulumummo- ja kouluvaaritoiminnasta hyötyvät? Kaikki, vastaa rehtori Hanna Sara-korpi. Vaareille ja mummoille toiminta tuo elämään rytmiä ja sisältöä sekä kokemuksen siitä,

että voi olla avuksi. Lapsille tärkeintä on tulla kohdatuksi, nähdyksi ja kuulluksi. Hyödyt eivät kuitenkaan jää tähän, vaan sivutuotteena ylimääräisestä aikuisesta luokassa on ihan konkreettista apua opettajille:

Jokainen opettaja tällä hetkellä ottaa avosylin vastaan joka ikisen mummon ja vaarin jolta vaan saa apua.

Lapsille toiminnasta on hyötyä myös koulumaailman ulkopuolella. Se, että lapsi oppii olemaan ja toimimaan eri-ikäisten ihmisten kanssa edellyttää säännöllistä vuorovaikutusta. Monen koululaisen isovanhemmat asuvat niin kaukana, että

heitä nähdään kasvotusten vain harvoin. Maa-hanmuuttajaperheillä isovanhemmat saattavat asua tuhansien kilometrien päässä.

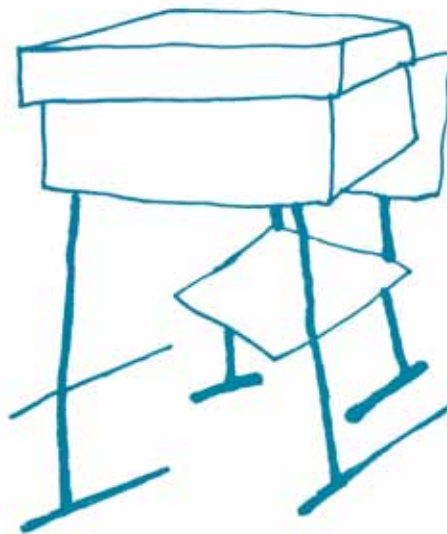
Saunalahden koulussa on totuttu toteuttamaan erilaisia projekteja, ja Hanna Sarakorpi mainitseekin, että kouluun on kehittynyt poikkeuksellisen yhteisöllinen toimintakulttuuri. Vapaaehtoistyötä tekevät koulumummot ja kouluvaarit ovat rehtorin mukaan osa kasvattajayhteisöä, johon he tuovat oman tärkeän lisänsä. Tilanetta parantaa entisestään se, että oppilaiden vanhemmilta on saatu toiminnalle täysi luottamus sekä yksinomaan myönteistä ja kiitollista palautetta.

Mukana olevat koulumummot ja -vaarit ovat hyväkuntoisia ja aktiivisia eläkeläisiä, joten tilanne on Hanna Sarakorven mukaan täysin *win-win*. Koska koulu saa niin paljon ikääntyneiltä, se haluaa olla myös antajapuolella asuinalueella:

Meillä on ollut pitkän aikaa kontakti myös yhteen lähellä olevaan vanhainkotiin, jossa sitten taas lapset käyvät antavana osapuolena niille, jotka ovat heikkokuntoisia ja eivät pysty itse osallistumaan. Siellä käydään sitten käytännössä vaan muutaman kerran tällöisessä ilahduttamismerkityksessä.

Vapaaehtoistyö resurssina kouluille

Vaikka koulumummo- ja kouluvaaritoiminta on säännöllistä ja hyödyllistä, vapaaehtoisuus tekee siitä kuitenkin erityistä. Saunalahden koulussa tämä on huomioitu toiminnan alkuvaiheesta lähtien sisällön räätälöimisessä. Esimiehenä rehtorin tulee ottaa vastuu työhön perehdyttämisestä ja toiminnan organisoimisesta:



Mulla pitää olla aikaa perehdyttää heidät ja käydä vähän läpi pelisääntöjä ja salassapitajuttuja, eli asioita, jotka on koulumaailmassa näitä lain velvoitteita. Sillä tavalla he ovat selvillä niistä ja tietävät, että missä puitteissa toimitaan.

Opettajien puolestaan täytyy muistaa asennoitua siihen, ettei varsinaista opetustoimintaa voida säilyttää koulumummojen ja -vaarien hartioiden. Vapaaehtoistoiminta voi kyllä nivoutua koulutyöhön, mutta se ei saa olla liian sitovaa. Toisin sanottuna koulumummojen ja kouluvaarien poissaoloihin täytyy suhtautua joustavasti, eivätkä ne saa aiheuttaa ongelmia koulutyöhön.



Toiminnan hyötyihin verrattuna Hanna Sarakorpi katsoo opetusyhteisöltä vaadittavien aikaresurssien olevan hyvin pieniä panostuksia. Osallistujien löytämiseen tarvitaan kuitenkin aikaa, ja tuki siihen voisi olla tarpeen. Esimerkiksi järjestöillä voisi olla valmiita verkostoja, joiden kautta olisi helpompaa tiedottaa toiminnasta. Tällä hetkellä Saunalahden koulussa toiminnan tiedottamisesta vastaavat koulumummit ja kouluvaarit itse kirjoittamalla yleisönosastoihin ja puhumalla aiheesta radiossa.

Tästä syystä rehtori Hanna Sarakorpi kaipaisi tietoa eri toimijoista, joihin koulu voisi mahdollisesti ottaa kontaktia ja joiden kanssa verkos-

toitua. Se säästäisi häneltä ja muilta vastaavaa toimintaa jo tekeviltä tai harkitsevilta aikaa. Kuitenkin koulu pärjää rehtorin mukaan varsin hyvin ilman valmiita tiedonlähteitäkin, ja pieni lisätyö korvautuu täysin toiminnan hyödyillä:

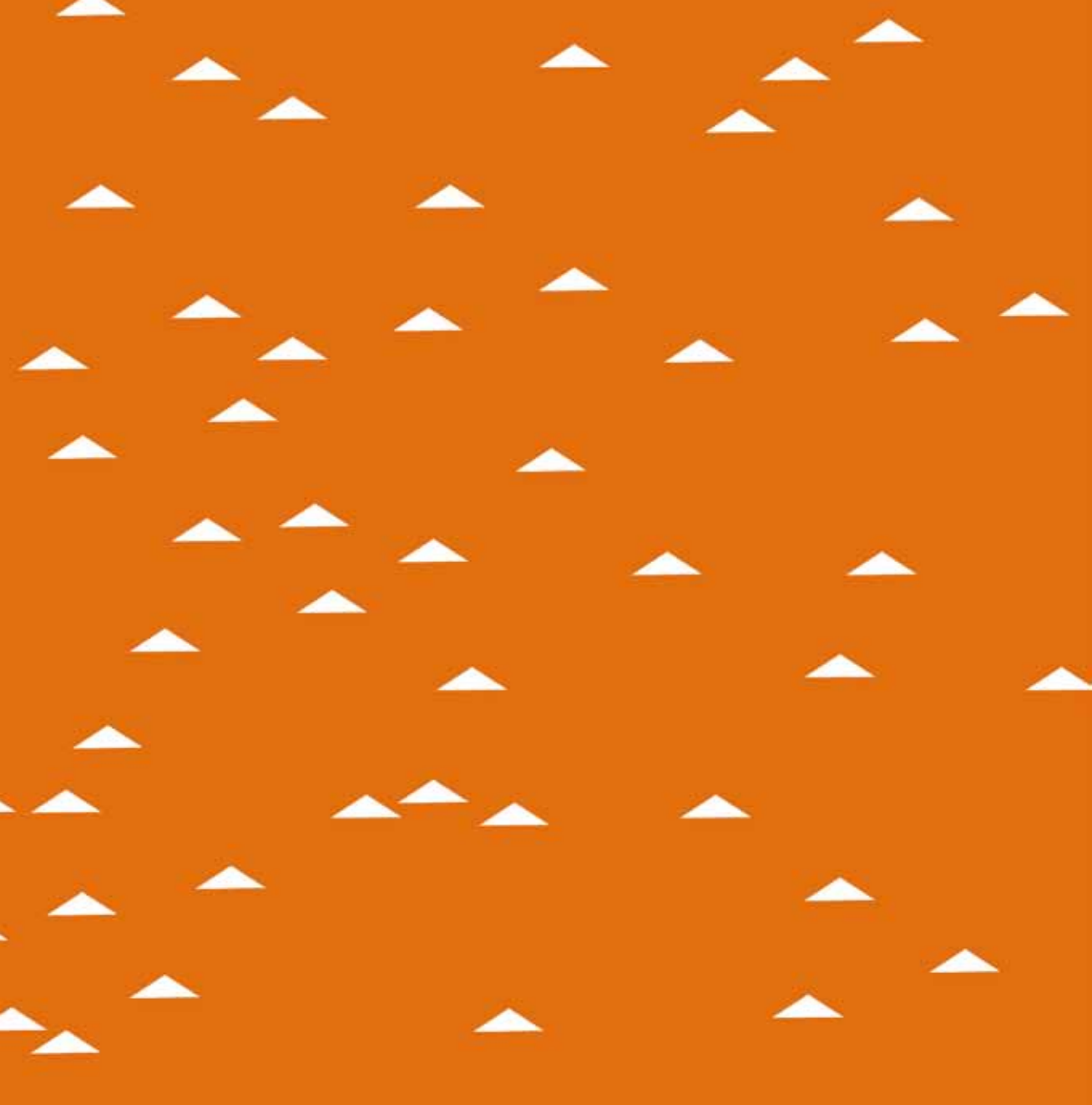
Olemme oppineet, että ylisukupolisessa yhteistyössä on mahtava mahdollisuus ja voima. Tuntuu että ei riitä sanat kuvaamaan sitä, mitkä hyödyt siitä on.

Hannan vinkit ikäpolvitoimintaan

**Rohkeasti eteenpäin
avoimin mielin.
Uusissa jutuissa voi
oppia näkemään
uusissa jutuissa ensin
mahdollisuuksia
ongelmien sijaan.**

**Eteen tulevat
ongelmat ovat
yleensä aina
ratkaistavissa.**

**Koulujen kannattaa avautua
ulkopuoliselle maailmalle.
Tämä edellyttää
asennemuutosta koulussa
toimivilta ihmisiltä:
Luokan ovet auki.**



6

Ikäpolvitoiminta – kansalais- ja vapaaehtois- toiminnan uusi mahdollisuus

Kansalaistoiminta on ihmisten julkista toimintaa yhteiskunnan jäsenenä erilaisissa yhdistyksissä, järjestöissä ja muissa yhteisöissä. Vapaaehtoistoiminnassa ihmiset toimivat omasta vapaasta tahdostaan ja palkatta toisten hyväksi. Suomea ja muita Pohjoismaita on sanottu kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan mallimaiksi. Se tarkoittaa, että yhteiskunnissamme on tehty paljon yhteiseksi hyväksi luokiteltua työtä vapaaehtoisesti erilaisten yhdistysten ja järjestöjen siipien suojissa. Aiemmin vapaaehtoistoimintaa oli muun muassa talkoiden ja naapuriavun muodossa vieläkin enemmän ilman erityisiä

organisaatioita – monet keskiikäiset ja iäkkäämmät ihmiset ovat viettäneet lapsuutensa kesiä heinätoissā, viljanpuinnissa ja perunatalkoissa naapureita auttamassa. Siellä kohtasivat kaikki ikäpolvet tasavertaisina.

Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat perustuneet laajaan julkiseen vastuuseen ihmisten hyvinvoinnista. Siihen on tarvittu yhteiskunnan eri osa-alueiden toimivaa yhteistyötä ja työnjakoa. Nykyään puhutaan entistä enemmän hyvinvointiyhteiskunnasta, jossa vapaaehtois- ja kansalaistoiminnan merkitys korostuu. Julkinen sektori tarjoaa edelleen kaikille periaatteessa yhteiset peruspalvelut, kuten koulutuksen ja terveydenhuollon. Lähinnä teollisuuden ja kaupan aiemmin keskittynyt yksityinen ja kaupallinen toiminta on viime vuosina laajentunut muun

muassa hoivapalveluiden piiriin. Kolmas sektori eli vapaaehtois- ja kansalaistoiminta on ollut laajaa ja monipuolista aina 1860-luvulta alkaen sisältäen aatteellisuutta, kulttuuria ja auttamista. Se kattaa nykyään toimintaa harrastamisesta aina vahvaa sitoutumista vaativaan työhön. Kolmannelle sektorille on myös annettu tehtäväksi muun muassa lähes kaiken liikuntatoiminnan järjestäminen⁵¹. Pohjoismaissa kolmannen sektorin merkitys on huomattavan suuri moniin muihin maihin verrattuna – se edistää kansalaisaktiivisuutta ja rakentaa sosiaalista pääomaa, mutta tuo myös esiin eri kansalaisryhmien äänen.

Kansalaistoiminnan uudet tuulet

Tämän vuosituhannen puolella kansalais- ja vapaaehtoistoiminta on jälleen kokenut pienimuotoisen renessanssin. Kun suomalaista yhteiskuntaa ja julkisia palveluja kehitettiin useamman vuosikymmenen ajan valtio- ja kuntajohtoisesti, muutos ajattelutavassa ja poliittikassakin koettiin 1990-luvulla. Syyinä oli osin maatamme koh-

dannut lama, mutta taustalla oli muutakin. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan merkitys huomattiin monella suunnalla, kun tutkimukset osoittivat, miten myönteisesti oma aktiivisuus vaikuttaa yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointiin ja jopa taloudelliseen menestymiseen. Nyt jo klassisiksi muodostuneet tutkimukset sosiaalisen pääoman ja sen peruspilareiden luottamuksen, vastavuoroisuuden, vertaisuuden ja osallisuuden merkityksistä ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskuntien hyvinvoinnille tulivat tutuiksi.⁵² Samanaikaisesti nähtiin, että kolmas sektori saattoi tukea ja auttaa erilaisiin vaikeuksiin joutuneita ihmisiä inhimillisemmin, joustavammin ja ennen kaikkea voimaannuttavammin kuin julkiset tai yksityiset, usein kasvottomiksi (tai kalliiksi) koetut palvelut. Muualla maailmassa lisääntyivät niin sanotut oma-apuryhmät, joita Suomessa kutsutaan osuvammalla termillä vertaistukiryhmät. Niiden kautta ihminen saa kokemuksellista tietoa ja tukea oman elämänsä ongelmiin. Vertaistuki on havaittu hyväksi täydentäjäksi

koululääketeelle sekä sosiaali- ja terveyspalveluille.

Suomessa on vahva sosiaali- ja terveystalan järjestökenttä, ja monenlaisia innovaatioita on kehitetty muun muassa Raha-automaattiyhdistyksen antaman tuen turvin. Hankkeissa on päätoimijana aina jokin kolmannen sektorin järjestö, mutta yhteistyötä tehdään usein julkisen ja lisääntyvästi myös yksityisen sektorin kanssa. Hyvän kuvan tästä laajasta ja merkityksellisestä toiminnasta saa vaikkapa Soste ry:n julkaisuista, joissa esitellään käytännön esimerkkien avulla sosiaali- ja terveystalan järjestöjen monimuotoista toimintaa hyvinvoinnin rakentajana⁵³.

Kolmas sektori tekee myös vahvasti yhteistyötä julkisen sektorin kanssa rakentaessaan ihmisille tukimuotoja, joissa palvelutoiminta, vapaaehtoistyö ja -toiminta sekä järjestöjen asiantuntijuus yhdistyvät. Tällaisista yhteiskunnan eri sektoreiden väliin sijoittuvasta kumppanuustoiminnasta ovat esimerkkeinä viime vuosikymmeninä voimakkaasti lisääntyneet toimintamallit, kuten omaishoito ja perhehoito. Hoi-

Viime vuosina ei ole voinut välttyä keskusteluilta, joissa on korostettu yhteisöllisyyden positiivisia vaikutuksia.

don toteuttavat yksittäiset ihmiset (omaishoidossa perheenjäsenet ja perhehoidossa lapsen tai vanhuksen syntymäperheen ulkopuoliset) ja jonka paikka on kodissa tai kodin-omaisessa yhteisössä. Julkinen sektori rahoittaa ja koordinoi toimintaa, mutta toimijoina voivat olla yksityisten ihmisten lisäksi yhdistykset, yksityiset palveluntarjoajat ja järjestöt, jotka toimivat tukena, asian-tuntijatahoina ja toiminnan kehittäjinä.⁵⁴

Suurin osa kolmannen sektorin toiminnasta on edellisiä esimerkkejä huomattavasti joustavampaa ja ajallisesti vähemmän sitovaa. Esimerkiksi Vanhustyön keskusliiton innovoimassa tutkimusnäytöön perustuvassa *Ystäväpiiri*-toiminnassa on kyse vapaaehtoistyöstä ja vertaistukitoiminnasta, jossa koulutetut tukihenkilöt auttavat yksinäisiä ikäihmisiä löytämään itselleen ystäviä, harrastusta ja mielekkyyttä arkeen⁵⁵. Myös ulkoilu- ja kulttuurikaveritoiminta on yleistymässä - esimerkkinä Ikäinstituutin *Vie vanhus ulos*-kampanja⁵⁶. Kansalaistoiminnan eittämätön vahvuus on

siinä, että ihmiset voivat olla monin vaihtelevin tavoin sekä erilaisella osaamisella ja erilaisilla aikaresursseilla rakentamassa yhteistä hyvinvointia.

Yhteisöllisyys

Kansalaisyhteiskunnan tärkeä periaate on ihmisten yhdenvertaisuus, minkä lisäksi tarvitaan yhdessä olemista ja tekemistä. Viime vuosina ei ole voinut välttyä keskusteluilta, joissa on korostettu yhteisöllisyyden positiivisia vaikutuksia. On puhuttu sosiaalisesta pääomasta ja sen terveyttä ja hyvinvointia lisäävästä vaikutuksesta. Monelle tutun kiteytyksen ”kuorolaulu pidentää elinikää” esitti Markku T. Hyyppä, joka tutki suomenruotsalaisten sosiaalista pääomaa ja yhteisöllisyyttä rakentavaa kulttuuria⁵⁷. Yhteisöön kuulumisella ja yhteisöllisillä harrastuksilla on selitetty muun muassa suomenruotsalaisten muita suomalaisia pidempää elinikää sekä parempaa fyysistä ja psyykkistä terveyttä. Nämä perustuvat yhteisössä saatavaan sosiaaliseen tukeen ja sitä kautta mahdollisuuteen säädellä stressiä ja lisätä elämänhallintaa.

Yhteenkuuluvuuden tunne luo turvallisuutta.

Osallisuuden ja osallistumisen merkitystä on korostettu myös eri ministeriöiden poliitikoissa – ”kaveria ei jätetä”-kampanjoita on ollut useita. Veteraaneja, yksinäisiä ikäihmisiä ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria autetaan ja tuetaan kampanjoilla, joihin haastetaan mukaan yksilöitä, järjestöjä ja yrityksiä.

On syntynyt myös uudenlaista yhteisöllisyyttä, jossa korostuu spontaanisuus, väliaikaisuus sekä pyrkimys välttää byrokratiaa ja raskaita rakenteita. Ravintolapäivä, korttelikeittiöt, valtakunnallisen siivouspäivän pop-up-kirpputorit ja pihapelipäivä ovat esimerkkejä tällaisesta kevyemmästä yhteisöllisyydestä, joka ei vaadi pitkäaikaista sitoutumista. Uutta yhteisöllisyyttä syntyy usein myös jonkin tiettyä ihmisten joukkoa koskevan asian ympärille. Tällainen nopeasti syntyvä ja myös nopeasti hajoava yhteisö voisi olla esimerkiksi asuinalueen liikennesuunnittelua vastustamaan perustettu asukasliike. Yhteisöjä syntyy nykyisin yhä enemmän myös ilman paikallista läheisyyttä. Sosiaalisessa medias-

sa ja laajemminkin internetissä muodostuu jatkuvasti uusia milloin kiinteämpiä, milloin väljempiä yhteisöjä, joissa toteutuvat periaatteessa samantyyppiset lainalaisuudet kuin läsnäoloon perustuvassa yhteisöllisyydessä.

Vaikka yhteisöllisyys yleisesti ottaen nähdään myönteisenä asiana ja jopa ratkaisuna moniin yhteiskunnan ongelmiin, kuten syrjäytymiseen tai väkivaltaan, myös sen nurjia puolia on tuotu ajoin esiin. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa on yhteisöjä, joissa samanmieliset lietsovat yksimielisyyttä ja suvaitsemattomuutta toisin ajattelevia kohtaan. Hyvin kiinteät (esimerkiksi uskonnolliset) yhteisöt, joissa on tiukat normit, säännöt ja rangaistukset voidaan kokea ahdistavina ja omaa yksilöllisyyttä vakavasti rajoittavina. Pienen paikkakunnan sosiaaliseen elämään ei ulkopuolinen välttämättä pääse helposti sisään. Yhteisöllisyyttäkin on siis hyödynnettävä taiten.

Sosiaalinen pääoma

Yhteisöllisyys ja kansalaistointa tuottavat parhaimmillaan sosiaalista pääomaa, joka mahdollistaa yksittäisille

ihmisille erilaisia elämänlaatua lisääviä asioita samaan tapaan kuin taloudellinen pääoma. Sosiaalinen pääoma rakentuu parhaiten suhteellisen löyhässä yhteisöllisyydessä, jossa on riittävästi silloittavia eli ihmisiä toisiinsa yhdistäviä tekijöitä, kuten yhteisiä harrastuksia tai muita sosiaalisen toiminnan muotoja, tapahtumia, talkoita tai muuta vastaavaa. Tärkeää on, että aiemmin toisilleen tuntemattomat ihmiset kokoontuvat yhteen ja oppivat kokemuksen ja toiminnan kautta luottamaan toisiinsa. Silloin syntyy vertaisuutta, vastavuoroisuuteen perustuvaa yhteistoimintaa ja luontevaa osallisuutta yhteisöön – ja tätä kautta koko yhteiskuntaan⁵⁸.

Sosiaalisen pääoman on osoitettu lisäävän elinikää ja hyvinvointia, ja tietyt kulttuuriharrastukset ovat tässä erityisen hyviä. Ihan tarkkaan ei tiedetä, mitkä mekanismit vaikuttavat siihen, että kulttuuria harrastavat elävät muita pidempään, mutta vahvana oletuksena on, että elämä on tällaisille ihmisille kaikin puolin merkityksellistä ja arvokasta. Elämän kokeminen arvokkaana johtaa sekä jonkin verran terveellisempiin elämänta-

poihin (mikä ei kuitenkaan kokonaan selitä eliniän pituutta) että turvallisempaan tai vähemmän riskialttiiseen elämäntyyliin⁵⁹. Vapaaehtoistoiminnan tutkimuksesta saatu tulos taas on kiteytettynä: ”Kun antaa, niin saa”. Tehdessään toisia ihmisiä tukevaa vapaaehtoista ja sosiaalista pääomaa kasvattavaa työtä tekijä saa itselleen vastalahjaksi hyvän mielen ja merkityksellisyden kokemuksen⁶⁰. Sekä vanhat että nuoret ihmiset voivat tuntea itsensä tarpeellisiksi; Vantaan Kultainen nuoruus -musikaalissa nämä kokemukset suorastaan virtasivat katsojien aistittaviksi nuorten ja vanhojen ihmisten yhteisesiintymisessä (ks. toimintaesimerkki Teidän tarinane eivät unohdu” - Musikaali yhdisti vanhat ja nuoret).

2010-luvulla eletään jälleen rakennemuutosten aikaa, ja kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan merkitys mitä todennäköisimmin kasvaa entisestään. Suomi ei elä yhteiskuntapolittisessa tyhjiössä vaan samat trendit ovat nähtävissä ainakin Pohjoismaissa ja osassa Länsi-Eurooppaa. Olemme taloudellisesti yhteen sidottuja, ja yhdistävää on myös väestön ikääntyminen. Yhteiskunnalli-

sesti ja taloudellisesti epävarmoissa oloissa on keksittävä myös monenlaisia epävirallisia ihmisten tukemisen keinoja, jotka täydentävät yhteiskunnan palveluita. Yhteisöllisyys sinällään edistää ihmisten psykososiaalista hyvinvointia. Oli kyse sitten julkisista palveluista tai vapaaehtoistoiminnasta, liiallinen tukeminen ja auttaminen, ”puolesta tekeminen”, voivat kuitenkin aiheuttaa ihmisten passivoitumista, aloittekyvyttömyyttä ja lopulta toimintakyvyttömyyttä. Yleistävä toimintatapa onkin yhdessä eikä puolesta tekeminen.

Ikäpolvitoiminta ei estä taloudellista taantumaa eikä ratkaise kestävyysvajetta, mutta se voi olla osa positiivista rakenne- ja toimintatapamuutosta, josta hyötyvät lopulta kaikki yhteiskunnan toimijat. Monenikäisten kohtaamiset, tapahtumat, harrastukset, vertaistuki ja suoranainen auttaminen on tutkitustikin osoitettu hyödylliseksi eri-ikäisille. Yksi hyvä keino ikäpolvitoiminnan edistämiseen on luopua keinoitekaisista ikärajoista siten, että monenikäiset voisivat harrastaa yhdessä, kohdata toisensa iästä riippumatta ja tukea toisiaan ilman, että oikeastaan edes

ajattelevat tukevansa toisiaan. Tässä oppaassa on erinomaisia esimerkkejä siitä, miten kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan yhdistykset ja järjestöt ovat oivaltaneet, kuinka tärkeää on vaikkapa suunnistaa monen sukupolven voimin tai miten syrjäkylällä saadaan toimintaa aikaiseksi ikäpolvirajat rikkomalla.

Kyse ei tietenkään ole pelkästään vapaaehtoistoiminnasta ja kolmannesta sektorista. Ikäpolvia yhdistävä toiminta on inhimillistä yhteispeliä, joka voi toteutua missä vain. Sitä voi olla päiväkodeissa, kouluissa, työpaikoilla ja palvelukeskuksissa, mutta se voi myös ylittää sektorirajoja, jolloin yhdistykset ja järjestöt ovat aloitteentekijöinä tai kumppaneina kotien, oppilaitosten, kirjastojen tai vaikkapa työpaikkojen huomattaessa, että ikäpolvitoiminta voisi olla niille juuri SE juttu. Juttu, jolla ratkaistaan myönteisesti, kokemuksellisesti antoisasti ja monella tavalla merkityksellisesti yksilöiden, perheiden, lähiyhteisöjen, instituutioiden ja koko yhteiskunnan eteen asettuvia haasteita.⁶¹



Toimintaesimerkki 6

Vähemmän rajoja, enemmän elämänlaatua

Helsingin Roihuvuori on kaupunginosa, jolla on jo pitkät perinteet eri-ikäisiä yhdistävästä toiminnasta ja eri organisaatioiden yhteistyöstä. Roihuvuoressa on perinteisesti vaalittu yhteisöllisyyttä ja alueen viihtyisyyttä. Viime vuosina yhteistyötä on kehitetty yhä voimakkaammin ja tällä hetkellä Roihuvuoressa on käynnissä *Monen polven kasvutila* -hanke, jonka pääorganisaatiot ovat nuorisotalo, leikkipuisto ja palvelukeskus. Hankkeessa on lisäksi tehty paljon yhteistyötä alueen muiden toimijoiden, kuten esimerkiksi Roihuvuoriseuran, urheiluseura Roihu ry:n, Roihuvuoren eläkkeensaajien, kuvataidekoulun, Itä-Helsingin musiikkiopiston sekä Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen kanssa.

Asenteiden muokkausta

Nuoriso-ohjaaja ja hankkeen koordinaattori Senja Lappalainen Roihuvuoren nuorisotalosta ja vastaava ohjaaja Päivikki Paakkanen Roihuvuoren palvelukeskuksesta kertovat, että nuorisotalo, leikkipuisto ja palvelukeskus järjes-

tivät jonkin verran yhteistä toimintaa jo ennen *Monen polven kasvutila* -hankkeen alkamista, mutta hankkeen myötä painopiste on hieman muuttunut, ja nykyisin yhteistyö keskittyy enemmän erilaisten tapahtumien järjestämiseen. Hankkeen aikana on pidetty esimerkiksi kevätkekkerit, kesäolympialaiset ja tarinasaunoja. Roihuvuoressa järjestetään myös kaikenikäisille suunnattua kaupunkiviljelyä, ja kesän päiväleirit onkin tarkoitettu 9–100-vuotiaille. Uusin aluevaltaus on vuonna 2013 aloitettu puutarha- ja parvekekaveritoiminta, jossa nuoria palkataan ikäihmisten avuksi esimerkiksi puutarhanhoitoon.

Aikaisempien yhteistyökokemusten perusteella Roihuvuoressa huomattiin, ettei heti kannata haukata liian suurta palaa, vaan mieluummin edetä pikkuhiljaa. Senja ja Päivikki painottavat, että ennakkoluulot ja vanhat asenteet eivät muutu hetkessä, vaan täytyy olla valmis pitkäjänteiseen työhön. Muutos tapahtuu askel kerrallaan ja pienestäkin etenemisestä on osat-



tava iloita. Aluksi on oltava tyytyväinen jo siihen, että eri-ikäiset saadaan samaan paikkaan, vaikka vuorovaikutusta ei heti niin paljoa olisikaan.

Muistan aina kun yksi pikkukundi tuli sanomaan "Heei! Mitä noi kaikki vanhukset täällä tekee!" Se äänensävy oli vielä semmoinen, että camoon! Me naurettiin kyllä, vanhuksetkin nauroivat. Mutta ehkä se oli silti tärkeä kokeilu meille kaikille.

Vuorovaikutus ei muutu luontevaksi hetkessä, vaan sitä pitää myös avittaa esimerkiksi yhtei-

sellä toiminnalla ja tekemällä asiaa tutuksi, jotta asenteet muuttuisivat.

Senja ja Päivikki muistuttavat, että yllätyksiin kannattaa varautua. Mutta jos mietitään ainoastaan riskejä, ei voi koskaan tapahtua mitään uutta – ja toisaalta virheistä myös oppii.

Avoimin ovin – avoimin mielin

Senjan ja Päivikin mielestä kannattaa lähteä liikkeelle pohtimalla toiminnan konkreettisia hyötyjä. Esimerkiksi puutarhakaveritoiminnassa nuoret saavat palkan lisäksi tärkeää työkokemusta ja hyötyä opintoihin. Ikäihmiset taas

saavat konkreettista apua, mutta myös seuraa ja elämyksiä. Toiminnan taustalla on samalla ajatus asennekasvatuksesta. Senja ja Päivikki odottavat, että puutarhakaveritoiminnassa syntyy hyviä ystävyysuhteita ja että osallistujien ennakkoluulot toisenikäisiä kohtaan vähenevät. Toiminta nähdään edelleen hyvänä tapana esitellä vanhustyötä nuorille, sillä tulevaisuudessa alalle tarvitaan yhä enemmän työntekijöitä. Ideaalitilanteessa nuoret saavat niin hyviä kokemuksia, että ne saattavat vaikuttaa jopa uravalintoihin.

Nuorten työllistäminen hankkeessa on tärkeää, sillä toiminnan yksi tavoite on tehdä ehkäisevää nuorisotyötä, jolla autetaan työuran alkutaipaleella olevia. Puutarhan ja puutarhakaveritoiminnan lisäksi nuoria työllistetään kesätoimitukseen ja kahvilaan. Hankkeessa on ollut mukana myös paljon harjoittelijoita ja työssä oppijoita.

Palvelukeskuksen puolella tavoitteena on myös avata ovia kaikenikäisille. Päivikki kertoo, että talossa on esimerkiksi ravintola ja kirjasto, joita kaikki voisivat käyttää. Ihmiset eivät kuitenkaan ole tottuneet siihen, että palvelukeskus olisi kaikille avoin kohtaamispaikka. Tässäkin ajattelutapojen muuttaminen on hidasta, mutta kannattavaa työtä.

Koska me halusimme, että meidän vanhuksilla on täällä mahdollisimman normaali arki, niin me lähdeittiin miettimään sitä, että mitä siihen normaaliin arkeen kuuluu – no siihen kuuluu tämä koko ympäristö.

Samalla tavalla myös nuorisotalo halutaan saada avoimemmaksi ja houkuttelevammaksi muillekin kuin ainoastaan nuorille.

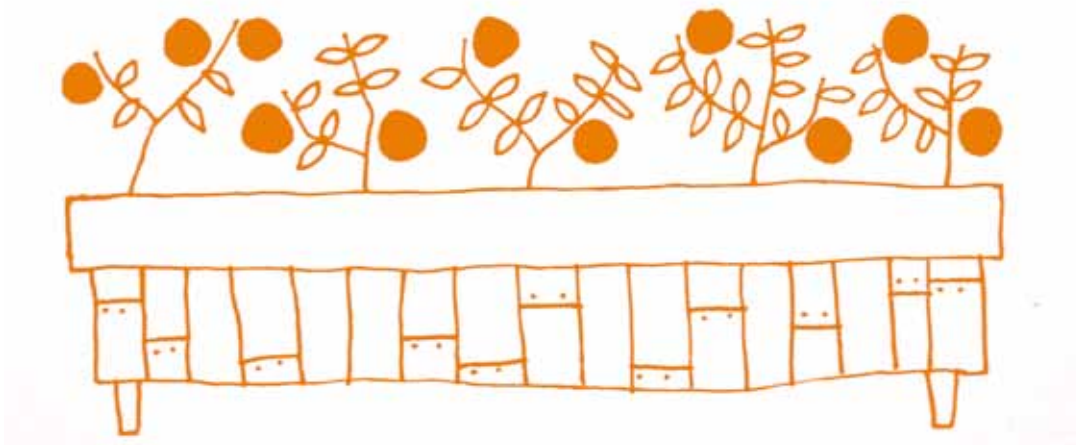


Elinikäistä oppimista

Senjan mielestä se, että eri-ikäiset eivät toimisi yhdessä, kuulostaa luonnottomalta. Molemmat sanovat, että yhteiskunta joka lokeroituisi vielä entisestään, olisi pelottava. Päivikin mielestä elämän monimuotoisuuden tunteminen lisää omaa elämänhallintaa, minkä lisäksi yhteisöllisyys luo turvallisuuden tunnetta.

Ainakin mulle tulee turvallisuuden tunne juuri siitä. Mitä enemmän tuntee aluetta, niin siitä tulee se turva ja silloin ei pelota vaikka kaatuisin jossain, koska vanhuksenakin voi ajatella että toi Mikko tai Minna tuntee mut, se voi tulla nostamaan. Se on mun mielestä tässä monen polven jutussa, mikä tuo ihan hirveän paljon niin monella tasolla. Mä uskon että kasvavalle lapselle ja nuorelle se tuo uskoa, sellaista turvallisuudentunnetta tulevaisuuteen.

Päivikki pitää positiivisena sitä, että nykyään uuden oppimisen ajatellaan jatkuvan läpi koko



elämän ja että eri-ikäiset voivat oppia toisiltaan yhteisen tekemisen kautta. Myös työntekijät ovat oppineet yhteistyöstä paljon ja toiminta on ollut heille palkitsevaa. Eri organisaatioiden yhteistyö on ollut hedelmällistä ja sitä kautta on saatu uusia ajattelutapoja.

Tärkeitä kohtaamisia

Päivikin mielestä on tärkeää, että lapset kohtaavat erilaisia ihmisiä. Aikuiset usein pelkäävät uteliaisuuden ja kyselemisen olevan loukkaavaa, mutta Päivikin mielestä lasten aito ja vilpitön ihmettely on oikeastaan paljon arvostavampaa käytöstä toista ihmistä kohtaan kuin katseen kääntäminen.

Kerran mä näin kun eskari-ikäinen lapsi meni kysymään, että minkä takia sun sormet on noin koukkuiset ja siitä lähti hyvä keskustelu. He vertailivat käsiä ja ryppysyyttä...

Senjan ja Päivikin mielestä eri-ikäisten vuorovaikutus ei aina ole helppoa, mutta se on kuitenkin erittäin tärkeää. Se vaatii työtä ja aikaa, mutta pidemmällä aikavälillä sillä on ainoastaan positiivisia vaikutuksia.

Tavallaan me tehdään oikeasti helsinkiläisten elämänlaadun hyväksi asioita, koska onhan se elämänlaatua kaikille helsinkiläisille mitä vähemmän meillä on rajoja täällä.

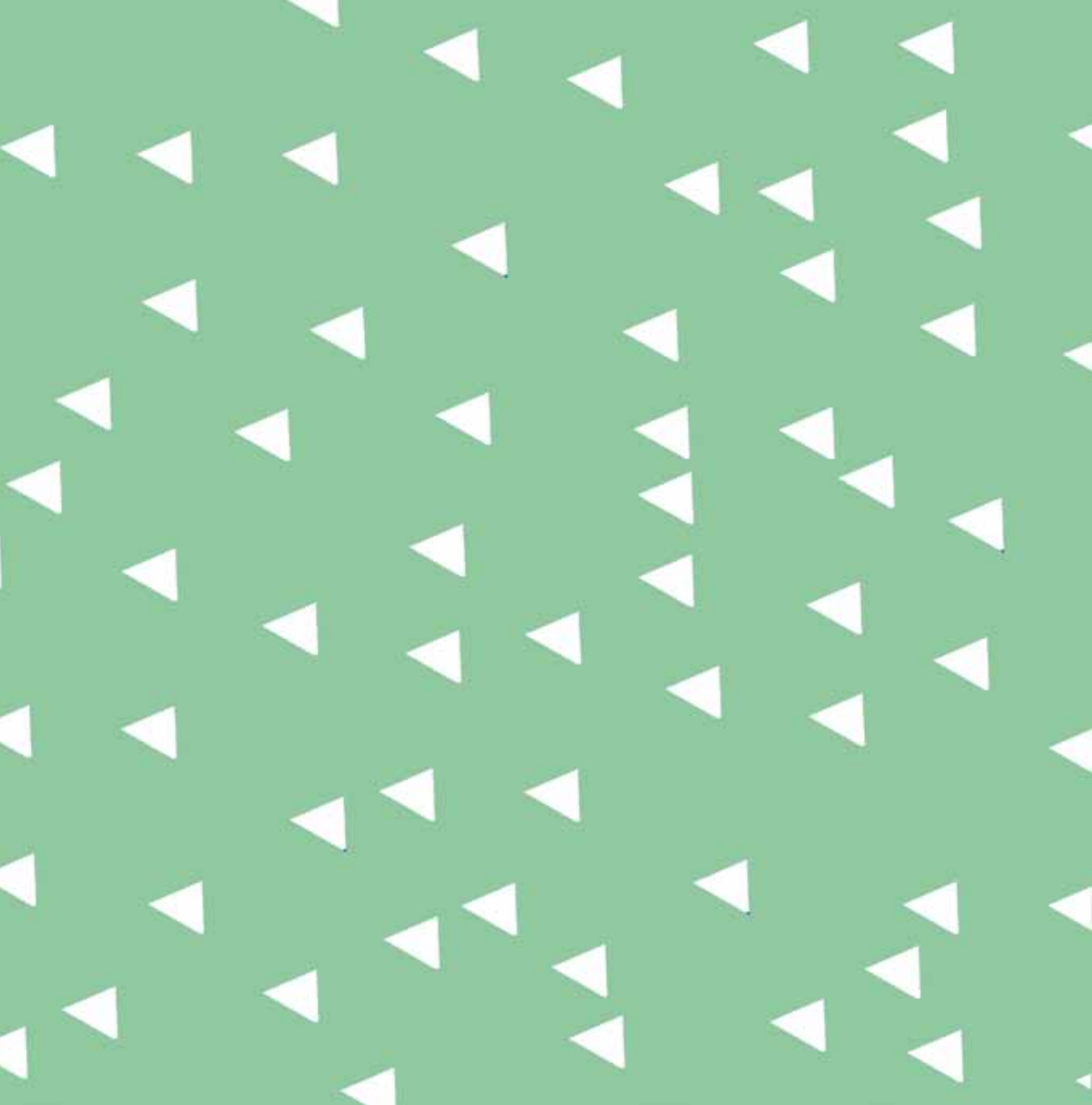
Senjan ja Päivikin vinkit ikäpolvitoimintaan

Useiden toimijoiden yhteistyössä tarvitaan koordinaattori, jolla on kokonaiskuva hallinnassa.

Sitouta työntekijät toimintaan, sillä heidän esimerkkinsä vaikuttaa paljon osallistujiin.

Varautukaa pitkäjänteiseen toimintaan, sillä muutokset eivät tapahdu hetkessä.

Uskaltakaa katsoa asioita rohkeasti uudesta näkökulmasta.



7

Miten tuunata omasta toiminnasta ikäpolviystävällistä?

Tämän oppaan toimintaesimerkkejä voi lukea ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin on toimintamalleja, jotka on alun perin rakennettu monen ikäisiä ajatellen. Ikäpolvinäkökulma on yksi kantavista ajatuksista näissä usein hanke pohjaisissa toiminnoissa. Toiseksi joissakin esimerkeissä monenikäisten osallistuminen on ollut niin ikään luonnollinen osa toimintaa alusta lähtien, vaikka sitä ei ole ehkä tietoisesti näin ajateltukaan. Suunnistus on hyvä esimerkki tällaisesta ikä- tai sukupolvia yhdistävästä harrastuksesta, jolla on pitkät perinteet. Kolmas tapa on ollut ”tuunata” jotakin aiempaa toimintaa monenikäisiä osallistujia silmälläpitäen.

Tuunaamisella tarkoitetaan jonkin vanhan muokkaamista ja tekemistä jossakin suhteessa entistä sopivammaksi. Tuunaamisella kuvataan oivasti sitä prosessia, jossa hinkataan ja ihastellaan käden jälkiä ja otetaan taas uusi työkalu, jolla kohde saadaan ehkä vieläkin toimivammaksi. Tuunaamiseen liittyy usein ajatus, että valmistaa ei tule välttämättä koskaan. Aina olisi vielä jotakin muutettavaa. Miten sitten tuunata ikäpolvitoimintaa toiminnasta, jossa ikäpolvinäkökulmaa ei aiemmin ole ollut?

Analysoi oma toimintasi

Aluksi on tietenkin mietittävä, mitä eri-ikäisten yhteen saattamisella tavoitellaan ja mitä eri osapuolet hyötyvät toiminnan tuunaamisesta (ks. myös luku ”Miksi sukupolvien suhteet ovat tärkeitä”). Kyse voi olla

esimerkiksi oppimisesta, kulttuuriperinnön tai toimintatapojen siirtämisestä, sukupolvien välisen ymmärryksen edistämisestä tai ihan vain halusta mahdollistaa eri-ikäisten ihmisten kohtaamisia muuallakin kuin perhepiirissä. Tavoitteet antavat toiminnalle ryhtiä ja toimijoille kärsivällisyyttä silloinkin, kun muutos on hidasta tai hankalaa.

Muutoksen lähtökohta on nykytilanne: esimerkiksi se, minkä **ikäisiä** toiminnassa tällä hetkellä on mukana. Erityisen tärkeää on päättää, minkä ikäisiä toimintaan halutaan mukaan ja millä keinoin eri-ikäisiä kannattaa houkutella osallistumaan. Markkinoinnissa tai innostamisessa kannattaa hyödyntää elementtejä, joiden voi olettaa vetoavan juuri siihen porukkaan, jonka toivotaan kiinnostuvan toiminnasta. Mitä useampia ikäryhmiä halutaan mukaan, sitä haasteellisempaa innostaminen on. Usein auttaa se, että keskustelee eri-ikäisten potentiaalisten osallistujien kanssa ja kuuntelee, mitkä asiat heitä kiinnostavat, ja suunnittelee markkinointinsa tältä pohjalta.

Seuraavaksi kannattaa ennakoida toiminnan laajentamisen **esteitä**: mikä voisi jarruttaa ihmisten osallistumista? Osallistumattomuuteen voi olla monenlaisia syitä. Ylipäänsä ajan löytäminen on haasteellista maailmassa, jossa arki ja vapaa-aikakin ovat monesti kovin aikataulutettuja. Ajan puute vaivaa erityisesti työikäisiä ja sen kerrannaisvaikutukset ulottuvat lapsiin, jos kukaan ei ehdi tuoda heitä paikalle. Nuoret eivät välttämättä spontaanisti innostu yhteistoiminnasta eläkeikäisten kanssa, jolloin taustalla voi olla esimerkiksi yleistäviä kielteisävyisiä käsityksiä vanhoista ihmisistä. Toisaalta ikäihmisetkään eivät aina ole halukkaita kohtaamaan nuorisoa, jos heillä on varauksellisuutta tätä ikäryhmää kohtaan.

Monissa järjestöissä tai harrastusseuroissa toimintaan tullaan mukaan tietyn ikäisenä ja sitten vanhetaan harrastuksen/toiminnan mukana, mutta ei välttämättä huolehdi siitä, että uudet ihmiset pääsisivät yhtä helposti sisään toimintaan. Järjestöissä puhutaankin usein "ukkoutumisesta" tai "mummoutumisesta", vaikka

toiminta sinänsä sopisi aivan hyvin kaikenikäisille. Tällaisessa tapauksessa toiminnan tuunaaminen voi olla helpompaa kuin silloin, jos itse toiminta mielletään jollekin ikäryhmälle muita sopivammaksi. Toisaalta "ukkoutuminen" tai "mummoutuminen" käsitetään helposti leimana, joka kertoo toiminnan vanhanaikaisuudesta tai epämuodikkuudesta. Silloin toiminnan markkinointiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kun toiminnan laajentamisen mahdolliset esteet kartoitetaan jo alun alkaen, välttyään monilta pettymyksiltä. Toisaalta liian pessimistisesti esteisiin ei kannata suhtautua, sillä useimmiten ne ovat voitettavissa, kun pannaan mielikuvitus liikkeelle.

Miten toiminnan analyysi etenee tämän jälkeen? Ihmiset tulevat mukaan toimintaan monista eri syistä: joillekin on tärkeintä vaikuttaa asioihin, jotkut haluavat ylipäänsä tehdä vapaa-ajallaan jotain mielekasta, jotkut etsivät yhteyttä toisiin ihmisiin tai mahdollisuutta kehittää itseään. Kun **motiivit** ovat vaihtelevia, myös erilaiset toiminnan muodot houkuttelevat vaihtelevasti. Samoin vaihtelevat ne **kokemukset**, joita

toiminnassa syntyy. Toisaalta, kuten olemme kertoneet luvussa ”Ikäpolvitoiminta - mitä se on”, kokemukset voi jakaa esimerkiksi elämys-, identiteetti-, osallisuus- ja toimijuuskokemuksiin, millä kuvataan toiminnan keskeisintä merkitystä osallistujalle. Ihmisen kokemusta elämänsä merkityksellisyydestä sinänsä pidetään usein suurimpana yksittäisenä onnellisuutta lisäävänä asiana, ja usein se liittyy toisten auttamiseen, vastavuoroisiin ihmissuhteisiin, tarpeellisten asioiden tekemiseen yhdessä muiden kanssa sekä mielekkäisiin sosiaalisiin rooleihin.

Tuunaaja voikin seuravaksi eritellä nykyistä toimintaansa miettimällä, millaisin motiivein siihen hakeudutaan ja millaisia kokemuksia se tekijälleen tarjoaa. Aatteelliseen toimintaan tullaan usein siksi, että halutaan aktiivisesti vaikuttaa johonkin tärkeäksi koettuun asiaan, kun taas esimerkiksi urheilusta haetaan usein nimenomaan osallisuutta, itsensä kehittämistä ja urheilijan identiteettiä. Monissa kulttuuririennoissa korostuvat puolestaan elämykselliset elementit. Toisaalta eri toiminta-

muodoista voi syntyä myös useammanlaisia kokemuksia, ja siten hyvin erilaiset ja erikäiset ihmiset voivat kiinnostua samastakin toiminnasta.

Parhaimmillaan ikäpolvitoiminnassa yhdistyvät monenlaiset kiinnostukset ja kokemusmaailmat: järjestetään kivaa toimintaa, jossa voi samalla vaikuttaa yhteisiin asioihin. Tällaisesta ovat hyviä esimerkkejä vaikkapa kylätoiminta, jossa iloisen yhdessäolon lisäksi viestitään siitä, että kylä pitää säilyttää elävänä, tai kaupunkiviljely, jossa yhdistyvät luontoelämykset, itse tekemisen nautinto, lähiruoka-ajattelu ja halu kaupunkiympäristön uudistamiseen.

Mikäli toimintaa ei koeta riittävän mielekkäänä eikä se ole kokemuksellisesti palkitsevaa, siitä vieraannutaan helposti, varsinkin jos tarjolla on muitakin vaihtoehtoja. Näin voi käydä, jos esimerkiksi aatteellinen toiminta näivettyä vain lausuntojen antamiseksi ja omien etujen valvonnaksi tai jos harrastuksissa ei voi kehittyä eivätkä ne synnytä yhteisöllisyyttä. Myös sitoutumisen astetta mietitään usein toimintaan hakeuduttaessa: sitou-

tuminen kovin pitkäksi ajaksi saattaa tuntua liian raskaalta, jolloin mennään mieluummin mukaan toimintaan, jossa saa itse valita, milloin ja minkä verran siihen käyttää aikaansa.

Kokemukset ja toiminnan motiivit eivät ole ikäsidonniaisia siinä mielessä, että lapset kaipaisivat etupäässä elämyksiä ja hauskanpitoa, nuoret omaa identiteettiään rakentavaa tekemistä ja aikuiset pääsääntöisesti toimijuuskokemuksia tai mahdollisuuksia vaikuttaa. Esimerkiksi nuorille on tärkeää saada sekä identiteettiä vahvistavia (kuka minä olen tai keneksi haluan tulla?) että yhteenkuuluvuutta lisääviä (mihin ryhmään minä kuulun ja mihin en?) kokemuksia, jotka tarjoavat samalla elämyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia. Myös eläkkeelle siirtyvät, niin sanottua kolmatta ikää elävät ovat usein nuorten kanssa kokemuksellisesti samantyyppisessä murrosvaiheessa. Elämän nivelkohdissa ihminen usein kysyy itseltään, kuka haluaa olla, mitä haluaa elämässään saavuttaa ja minkä eteen on valmis ponnistelemaan. Jotkut lähtevät eläkeiässä lisääntyneellä vapaa-ajallaan etsimään

uusia elämyksiä, ja monet aloittavat uuden yhteisöllisen tai toimijuutta lisäävän harrastuksen.

Mitä tehdä käytännössä?

Mitä ikäpolvitoiminnan tuunajan sitten pitäisi tehdä käytännössä, kun nykyisen toiminnan analyysi on tehty ja tuunattavan toiminnan tavoitteet ovat selvillä? Ainakin kannattaa kysyä, millaiset sisällöt ja muodot vastaisivat toiminnalle asetettuihin **tavoitteisiin** sekä pidetäänkö kiinni nykyisistä vai olisiko tarpeen kehittää uusia. Jos toiminnan sisältö vetoaa nykyisellään vain tietyn ikäisiin, on hyvä miettiä, voisiko sitä laajentaa. Joskus toiminnan sisältö taas sopii kaikille, mutta sen muodot eivät välttämättä kohtaa kaiken ikäisten tarpeita. Tällöin on järkevää pohtia, miten toimintamuodot saataisiin kaikkia kiinnostaviksi (ks. myös luvut ”Mitä kaikkea erikäiset voivat tehdä yhdessä” ja ”Mikä toimii”).

Haasteena on usein sellaisten toimintamuotojen kehittäminen, joissa kaikenikäiset löytävät oman mielekkään roolinsa. Esimerkiksi liikunta-

puolella vanhemmat tai iso-vanhemmat toimivat usein ohjaajina, toimitsijatehtävissä, varainkeruussa ja talkoolaisina, mutta miksei yhtä hyvin voisi olla yhteisiä kisoja ja harjoituksiakin? Toisaalta myös lapset ja nuoret innostuvat usein järjestely- ja suunnittelu-tehtävistä. Ikäihmisten virkistystoiminnassa lasten ja nuorten luonteva paikka taas löytyy juuri yhteisestä tekemisestä. Olivatpa toiminnan sisällöt ja muodot mitä hyvänsä, kaikki eivät halua osallistua yhtä aktiivisesti. On tärkeää, että osallistuminen ei ole pakko, vaan että halutessaan voi ainakin aluksi vain seuraila muiden tekemistä.

Entä millaisia omia tavoitteita osallistujilla voi olla? Miten jokaisen olisi mahdollista toimia niin, että hänen osuudestaan on hyötyä kokonaisuudelle, ja miten mahdollisimman moni voisi toimia hyvän asian puolesta? Hyvää on mahdollista tehdä monin tavoin – sekä perinteisin että uusin keinoin. Juhlissa kerätään eri tavoin rahaa vaikkapa Itämeren suojeluun, mutta niin, ettei siitä tule vaivaannuttava olo, vaan vapaaehtoinen ilo. Joku tulee

esiintymään ilmaiseksi, joku luovuttaa kirpparituloistaan osan hyvään asiaan. Keinot ovat monet.

Millainen toiminta sitten synnyttää minkilaisia kokemuksia: syntykö esimerkiksi elämyksiä lähinnä silloin, kun tehdään yhdessä jotain kivaa – seurataan vaikka jotain esitystä tai aterioidaan yhdessä? Vai voisiko elämyksellisyys liittyä myös vakavampiin sisältöihin? Entä voiko toiminnassa kehittää käsitystään itsestä ja muista, eli syntykö identiteetikokemuksia tai kehittykö sukupolvitajua? Onko mahdollisuus osallistua aktiivisesti vaikkapa esittämällä omaa osaamistaan laulamalla, kirjoittamalla, piirtämällä, urheilemalla, ruokaa tekemällä tai nikkaroimalla? Ja mikä yhdistää osallistujat – sopiiko siihen leikki, yhteislaulu, yhteisen tavoitteen saavuttaminen, kilpailu tai jokin muu asia, jossa on mahdollista osallistua yhteiseen tekemiseen?

Kannattaa myös arvioida, miten helppoa tai hankalaa toimintaan on tulla mukaan ja miten se sopii sosiaalisten verkostojensa suhteen erilaisille ihmisille – niille, jotka tulevat yk-

sin, niille jotka tulevat ystävien, kumppanin tai työkaverin kanssa ja niille, jotka tulevat koko perheen kanssa. Sekä toimintaa että esimerkiksi tiedotusta kannattaa suunnitella sen mukaan, minkälaisia sosiaalisia ryhmiä sen toivotaan puhuttelevan. Koska ihmisten elämä on usein kiireistä, toimintaan osallistumiselle pitää olla muitakin kuin sisällöllisiä syitä. Ystävät ja läheiset ovat tärkeitä vaikuttajia elämässämme. Toisaalta ei pidä unohtaa, että monet asuvat yksin tai haluavat tulla mukaan yksin. Myös heille osallistumisen kynnys on tehtävä matalaksi.

Tämän oppaan tapauseimerkeissä on monta sellaista, joissa on oivallisesti yhdistetty erilaisia tapoja toimia niin, että monenikäiset kokevat ne itselleen sopiviksi. Itse asiassa aika harvoin toiminta on vain jonkun ikäisille sopivaa, vaikka olisimme tottuneet ajattelemaan niin. Vanhat ihmiset ovat usein hyvin avoimia osallistumaan uusiin toimintamuotoihin eivätkä lapset tai nuoretkaan enää välttämättä ajattele, että jokin on tylsää sen takia, että mukana on aikuisia tai ikäihmisiä. ”Ikäpolvituunarille” tilan-

ne näyttää siis aika hyvältä. Luutuneiden asenteiden murtaamiseen tarvitaan vain uskallusta ottaa monenikäiset mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja itse toimintaan.

Ikäpolvituunauksen muistilista

Toiminnan tavoitteet ja niitä vastaavat sisällöt

- Mitä halutaan saada aikaan
- Millaisia elementtejä toiminnan halutaan sisältävän
- Millaisia toimintamuotoja haluttujen sisältöjen ympärille voisi rakentaa

Minkä ikäisiä halutaan mukaan

- Mikä voisi estää heitä osallistumasta
- Miten innostetaan eri-ikäisiä

Mistä syistä ihmiset lähtisivät mukaan

- Miten ihmisten odotuksia, toiveita ja tarpeita voisi selvittää
- Miten varmistetaan, että toiminta vastaa osallistujien odotuksiin, toiveisiin ja tarpeisiin

Mukaan tulemisen mahdollistaminen

- Matala kynnys ja miten se rakennetaan
- Millaiset tilat tarvitaan
- Miten paikalle pääsee

- Virallisen tiedotuksen ja puskaradion merkitys osallistujien paikalle saamisessa

Millaisia kokemuksia toiminta synnyttää

- Elämykset
- Identiteettikokemukset ja merkityksellisyys
- Osallisuus ja yhteisöllisyys
- Vaikutusmahdollisuudet ja toimijuus

Toteutus

- Kuka vastaa toiminnan suunnittelusta
- Toteutus: vaiheet, aikataulut ja vastuuhenkilöt
- Tiedotus
- Palaute ja arviointi

Tuunaus on pitkäjänteistä toimintaa, ja lumipalloeefekti on hyvä muistaa. Jos toiminta onnistuu laadultaan hyvin mutta osallistujia on vähän, seuraavalla kerralla hyvä sana on jo kiertänyt ja vetää mukaan uusia ikäpolvitoimijoita.

Lisätietoa ikäpolvitoiminnasta löytyy Vanhustyön keskusliiton verkkosivuilta⁶², vapaaehtoistoiminnasta esimerkiksi Ikäinstituutin Vapaaehtoiseksi seniorina –tietopankista⁶³ ja oppaassa esittelemämme toimintojen toteuttajilta ja heidän verkkosivuiltaan.



Toimintaesimerkki 7

Säkätisäx – yhdessä kivaa!

Kannelmäen palvelutalon ja päiväkotia Vanhaisen yhteistyö alkoi toden teolla vuonna 2009, vaikka jo tätä ennen päiväkodin lapset olivat käyneet satunnaisina juhlapyhinä laulamassa palvelutalossa. Kannelmäen palvelutalon Riitta Grönlund ja päiväkotia Vanhaisen Ritva Uosukainen kertovat, että toimintaa haluttiin tiivistää, koska se oli ollut melko satunnaista ja palvelutalon asukkaiden puolelta myös passiivista. Toiminta lähti liikkeelle kun Riitta soitti päiväkotiin, jossa puhelin lopulta työkätkettiin Ritvan käteen. Yhteistyö siis alkoi yksittäisten työntekijöiden aloitteellisuudesta ja innostuksesta. Koska Riitta on fysioterapeutti, oli luontevaa lähteä kehittämään toimintaa liikuntapainotteisesti, ja aluksi yhdessä järjestettiin kävelytempauksia kerran kuussa. Ne olivat niin suuri menestys, että toimintaa ruvettiin pikku hiljaa tiivistämään entisestään. Nykyisin yhteistyö sisältää muun muassa pienryhmätoimintaa, kuten tarinatupia, taidepajoja, yhteisiä lauluhetkiä, aamujumppia sekä leipomista. Myös juhlia on järjestetty ja perinteiset olympialaiset pidetään vuosittain.

Toiminnan tavoitteena on eri ikäpolvien luonteva kohtaaminen ja vuoropuhelu. Lapset ja ikäihmiset voisivat jakaa yhteisiä kokemuksia ja myös oppia toisiltaan paljon. Riitan ja Ritvan mielestä on tärkeää, että kulttuuriperinnön ja perimätiedon jakamista jatketaan, varsinkin kun monilla lapsilla omat isovanhemmat saattavat asua kaukana ja ikäihmisillä ei välttämättä ole lapsenlapsia. Päiväkotilapset tuovat paljon iloa ja mahdollisuuden toteuttaa isovanhemmuutta. Luonteva kohtaaminen opettaa lapsille myös kunnioitusta vanhempia ihmisiä kohtaan.

Liika suunnittelu tekee väkinäiseksi

Päiväkodin ja palvelutalon läheisyys tekee yhteistyön helpoksi, kun päiväkodista pääsee palvelutaloon vain ylittämällä kadun. Toiminta ei yleensä ole tarkkaan suunniteltua, vaan lapset saattavat ”pöllähtää paikalle ex tempore”. Riitan ja Ritvan mukaan liika suunnittelu tekee toiminnasta virallista ja väkinäistä. Toisaalta on tärkeää, että tapaamisia on usein, jolloin yhdessä tekeminen

ei unohdu vaan muuttuu arkipäiväiseksi. Yhteistä toimintaa onkin lähes viikoittain.

Myös osallistujien toiveet pyritään ottamaan huomioon, ja tällä hetkellä pohditaan sitä, miten osallistujat saataisiin vielä tiiviimmin mukaan suunnitteluun. Riitan ja Ritvan mielestä kaikkia kiinnostavan toiminnan keksimisessä ei ole ollut hankaluuksia, sillä lapsilla ja ikäihmisillä on hyvin samanlaisia kiinnostuksen kohteita, kuten musiikki, liikunta ja käsillä tekeminen. Myös huumori on hyvin samankaltaista.

Lasten ja ikäihmisten yhdessä toimiminen on nykyisin jo erittäin luontevaa kun alun jännityksestä on päästy. Nykyisin lapset eivät kiinnitä esimerkiksi erilaisiin apuvälineisiin lainkaan huomiota. Tärkeintä eivät ole välineet, vaan ihminen – mummo tai pappa.

Yhteistyötä ei aluksi ajateltu erityisenä projektina vaan nimenomaan jatkuvana osana arkea. Vasta kun toimintaa ruvettiin ilmoittamaan *Neljän polven treffit* -kampanjaan, sille piti jostain keksiä myös nimi. Lopputuloksena oli hauska Säkätisäx.

Oma mummola ja pappala

Palvelutalo tunnetaan päiväkodissa nimellä mummola ja pappala. Kutsumanimi lähti suoraan lapsilta, ja aikuiset ottivat sen mielellään käyttöön. Harvalla päiväkodilla on omaa mummolaa ja pappalaa, Ritva mainitsee.

Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, sillä pakolla järjestetty ei motivoi. Osallistujista ei kuitenkaan ole ollut pulaa, oikeastaan päinvastoin. Lapsia täytyy pikemminkin jakaa vuorotteleviin ryhmiin, koska tulijoita olisi niin paljon. Ainakaan ei ole pelkoa siitä että toimintaa olisi liian usein.

Kun lapset poistuvat vierailuiltaan, kysytään, että koska te tulette takaisin tai lähdettekö te jo, Ritva kertoo. Tärkeää on ollut myös se, että lapset saavat mennä ja liikkua palvelutalon tiloissa vapaasti, eikä kaikkea tarvitse varoa: aikuiset eivät liiaksi hyssyttele ja lapset saavat mennä ja koskea.

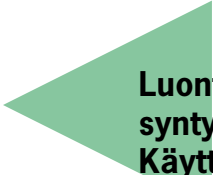
Eroon vanhoista ajattelumalleista

Myös työntekijöille ikäpolvitoiminta antaa paljon. Tärkeintä on tyytyväinen asiakas, ja myös perheiltä on tullut paljon hyvää palautetta. Riitta ja Ritva ovat todenneet, että työnteko voi olla hauskaa. Yhteistyö vaatii tietysti joustavuutta ja ennen kaikkea kykyä hahmottaa asiat positiivisen kautta. Pitää kyetä näkemään toiminnan hyödyt, jolloin myös työntekijöiden on helpompi sitoutua toimintaan.


Riitan ja Ritvan mielestä eri ikäpolvia yhdistävä toiminta pitäisi ottaa huomioon jo siinä vaiheessa, kun uusia päiväkoteja ja palvelutaloja suunnitellaan. Tiivis yhteistyö olisi hankalaa, mikäli päiväkoti ja palvelutalo eivät sijaitsisi näin lähellä toisiaan. He eivät myöskään näe mahdottomana sitä, että toimittaisiin kokonaan samoissa tiloissa.

Riitta toivoisi että palvelutaloissa ymmärrettäisiin asukkaiden aktivoinnin ja toiminnan mahdollistamisen tärkeys, koska asukkaiden hyvinvointi on kokonaisuus. Ikäihmisille merkittävin hyöty onkin ollut juuri aktivoituminen. Lapset ovat tuoneet palvelutaloon paljon elämää, riemua ja lapsenmielisyyttä.

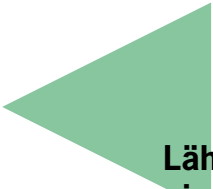
Riitan ja Ritvan vinkit ikäpolvitoimintaan



**Luontevuus toimintaan
syntyy ajan myötä.
Käyttäydy itse
luontevasti, niin muut
seuraavat perässä.**



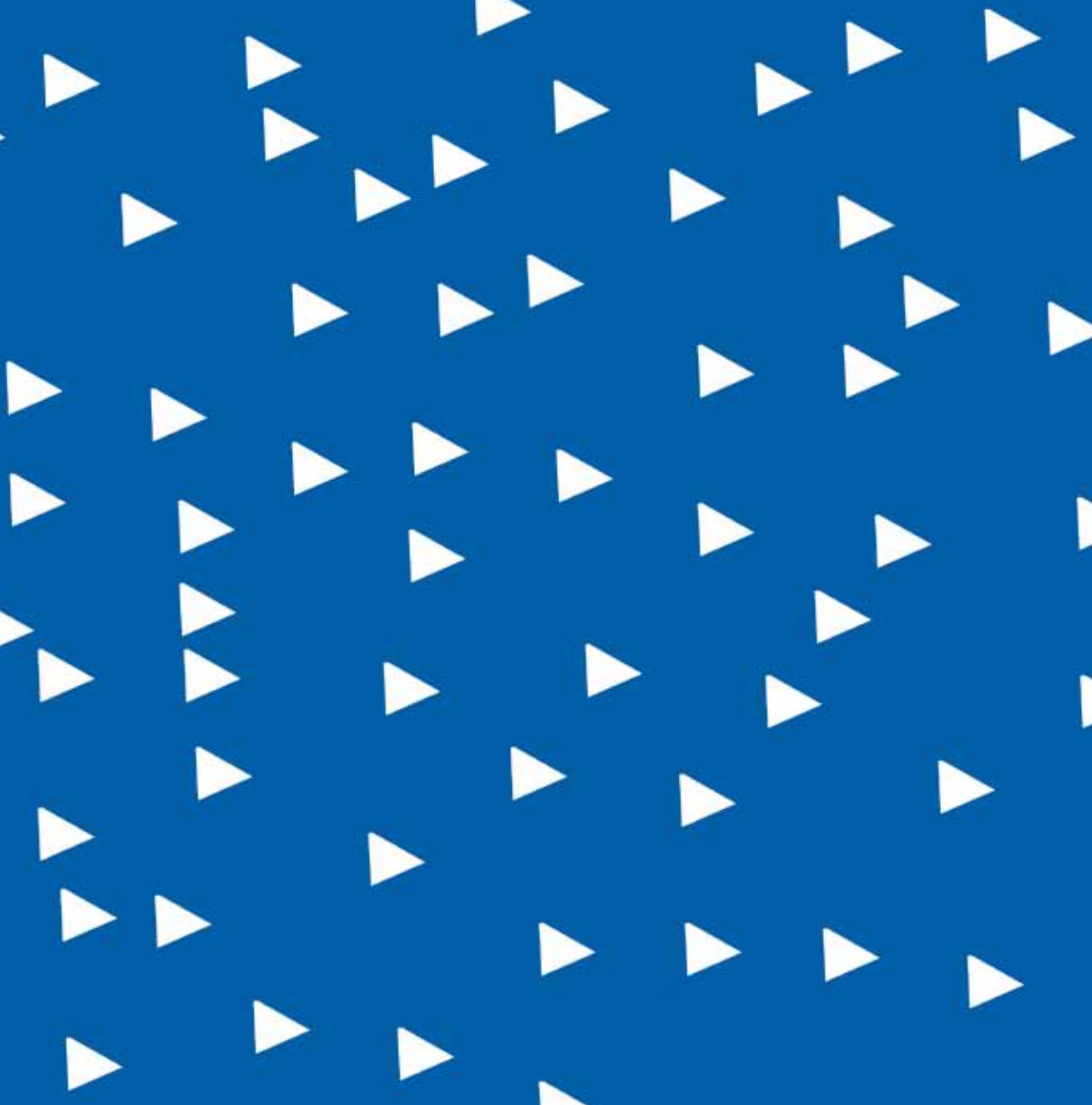
**Rohkeasti
kokeilemaan –
siinä ei menetä
mitään.**



**Lähde liikkeelle
pienestä - alkuun
pääsee hyvinkin
vähällä.**



**Ajattele toimintaa
positiivisten seurausten
eikä uhkakuvien kautta.**



8

Elämänkulku ja ikäpolvet -hankkeen tapahtumia

Neljän polven treffit oli Vanhustyön keskusliiton ja sen yhteistyökumppanien vuonna 2012 toteutama valtakunnallinen haastekampanja, joka liittyi Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalaiseen teemavuoteen monin konkreettisin esimerkein.

Haaste oli tarkoitettu kaikille suomalaisille: järjestöille, kunnille, oppilaitoksille, kulttuuriorganisaatioille, yrityksille ja yksityisille ihmisille. Eri tahoja innostettiin järjestämään omia *neljän polven treffejään* tai kertomaan ikäpolvia jo nyt yhdistävästä toiminnastaan. Kampanjan nimessä esiintyvät neljä polvea viittasivat ajatukseen, että kaikenikäiset voisivat hyötyä toistensa kohtaamisesta.

Kampanjaan saattoi osallistua kertomalla hankkeen verkkosivuilla ikäpolvia yhdistävästä toiminnastaan, järjestämällä ikäpolvitoimintaa, ilmaisemalla halukkuutensa osallistua ja saada yhteistyökumppaneita, haastamalla muita sekä faniittamalla kampanjaa Facebookissa.

Neljän polven treffeillä keskityttiin erityisesti kolmeen aihepiiriin: ruokaan ja perinteisiin, liikuntaan ja kulttuuriin. Hankkeen verkkosivuille ilmoitettiin vuoden aikana noin 140 erilaista tapahtumaa ja toimintaa. Hanke itse järjesti kymmenkunta tapahtumaa, joista muutamia esitellään tässä luvussa. *Neljän polven treffit* -konsepti ja nimi sekä kaikki tapahtumaideat ovat jatkossakin kenen tahansa ikäpolvitoimintaa järjestävän vapaasti käytettävissä. Treffi-*logoa* voi myös käyttää ja sen saa käyttöönsä Vanhustyön keskusliiton viestinnästä.

Aikuisilla on usein hauskaa, jos lapsilla on hauskaa, ja lapsista on mukavaa, että aikuisetkin tempautuvat karnevaali-tunnelmaan.

Neljän polven illallinen

Ruoka ja ateriointi yhdistävät luontevasti ihmisiä ikään katsomatta. Suomalaiset ihastelevat usein esimerkiksi Välimeren maiden perhekeskeistä kulttuuria, jossa koko suku vauvasta vaariin aterioi saman pöydän ääressä vilkkaasti keskustellen ja iloisessa ilmapiirissä. Mikään ei tietenkään estä meitä suomalaisia toimimasta samoin. Olemme ehkä pidättyväisempiä, mutta ruokapöytä kokoaa meitäkin yhteen.

Elämänkulku ja ikäpolvet

-hanke järjesti Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuoden alkajaisiksi Ateneumin taidemuseon kanssa Neljän polven illallisen – ohjelmallisen tapahtuman, jossa tutustuttiin Carl Larsson -näyttelyyn, syötiin hyvää ruokaa neljän polven seurueissa ja saatiin nauttia musiikkiohjelmasta ja taikuudesta. Neljän ikäpolven seurueita kutsuivat tilaisuuteen hankkeen yhteistyökumppanit. Jokaiseen pöytään kutsuttiin neljä henkilöä, jotka edustivat eri ikäpolvia.

Yhteistyökumppaneiden lisäksi mukana oli myös kansanedustajien seurue sekä mediamaailman seurue.

Neljän polven illallista levitettiin konseptina eri tahoille. Mukaan lähtivät sekä hankkeen yhteistyökumppanit että esimerkiksi seurakunnat. Tätä kirjoitettaessa emme tiedä kovin tarkkaan, kuinka idea on otettu vastaan, mutta sitä saa edelleen vapaasti levittää niin perhepiirissä kuin laajemmissa yhteisöissä. Neljän polven illallinen on sukua eri paikoissa toteutetuille korttelikeittiöille, puistopiknikeille ja muille vastaaville yhteisille ruokailutapahtumille.

Kaikenikäisten karnevaali

Toinen *Elämänkulku ja ikäpolvet* -hankkeen suurista tapahtumista oli Kaikenikäisten karnevaali, joka järjestettiin yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa. Ohjelmassa oli neljän polven muotinäytös, kuoroesityksiä, sirkusakrobatiaa, rap-musiikkia, tanssiesityksiä, taikuutta ja paljon muuta. Karnevaalitunnelma houkutteli paikalle lähes 700 eri-ikäistä ihmistä.

Suurien tapahtumien järjestäminen vaatii aikaa ja monen ihmisen yhteishenkeä. Kampanjan aikana huomattiin, että ikäpolvien välisen vuoro-

vaikutuksen ja ymmärryksen lisääminen on teema, jonka monet kokevat helposti omakseen. Mukaan tulemiselle ei ole ainakaan ajatuksellisia esteitä. Aikuisilla on usein hauskaa, jos lapsilla on hauskaa, ja lapsista on mukavaa, että aikuisetkin tempautuvat karnevaalitunnelmaan. Myös kuntatoimijan mukaan saaminen saattaa olla vaivatonta, kun kyseessä on toiminta, jota ei ole ”kohderyhmitelty” vain tietyille asukasryhmille vaan joka on tarkoitettu ihan kaikille.

Taianomainen musiikki-ilta

Kolmas *Elämänkulku ja ikäpolvet* -hankkeen isoista tapahtumista oli Taiteiden yönä toteutettu ja kaikenikäisille suunniteltu iltamatyyppinen ohjelma. Yhteistyökumppanina oli taas Helsingin kaupunki tarjoamalla tilat, joissa saattoi myös nauttia pientä purtavaa. Uuden musiikin orkesteri (UMO) vastasi musiikista, kaksi kuoroa lauloi ja yhteislaulatti monenikäisistä koostunutta monisatapäistä yleisöä. Taikuri hauskutti niin perheen pienimpiä, aikuisia kuin senioreitakin. Monet olivatkin tulleet perheineen paikalle.

Ikäpolvet saatiin helposti yhteen, kun taustalla oli vakiintunut tapahtuma, johon kaiken ikäiset ovat tervetulleita. Markkinointi oli helppoa ja esiintyjien saaminen vaivatonta, kun jo etukäteen tiedettiin, että yleisö todennäköisesti löytää paikalle. Yhteistoiminta kumppaneiden kanssa onnistui sekin mainiosti – kysehän oli win-win -tilanteesta. Me järjestimme ohjelmaa ja houkuttelimme mahdollisesti jopa uutta yleisöä Taiteiden yöhön.

Tällaisia tilaisuuksia ja tapahtumia voi ehdottaa ja toteuttaa monilla paikkakunnilla, joissa on jokin vakiintunut kesäjuhla tai vastaava tapahtuma. Suomihan on kesäfestivaalien ja -juhlien luvattu maa, joten mahdollisuuksia luulisi löytyvän monelta paikkakunnalta. Todennäköisesti myös erilaisten tapahtumien järjestäjät ovat tyytyväisiä, jos joku taho tai jotkut ihmiset järjestävät ohjelmaa heidän tilaisuuksensa sisältöä rikastuttamaan. Ikäpolvia yhdistävä teema ja ohjelma on sitä paitsi monelle tapahtumalle varmaankin uusi ajatus, jonka avulla voi saada uutta osallistujakuntaa.

Sukupolvien välisen solidaarisuuden Eurooppa-päivä 29.4.

Vapun alla nostetaan Euroopassa esiin sukupolvien välisen solidaarisuuden teemaa. Suomessa tämä teemapäivä ei ole vielä vakiintunut kovin laajalti, mutta Vanhustyön keskusliitto on järjestänyt toimintaa jo kolmena vuonna. Vuonna 2011 järjestettiin keskustelutilaisuus, vuonna 2012 edellä kuvailtu Kaikenikäisten karnevaali ja vuonna 2013 jälleen keskustelutilaisuus. Mielissämme väikkyä tulevaisuus, jossa 29.4. eri puolilla Suomea järjestettäisiin monenlaista ikäpolvitoimintaa: suuria kansanjuhlia, pieniä paneelikeskusteluja, sukupolviteemaisia elokuvaesityksiä, neljän polven urheilutapahtumia, yhteislaulutilaisuuksia ja mitä ikinä mieleen juolahtaa.



Toimintaesimerkki 8

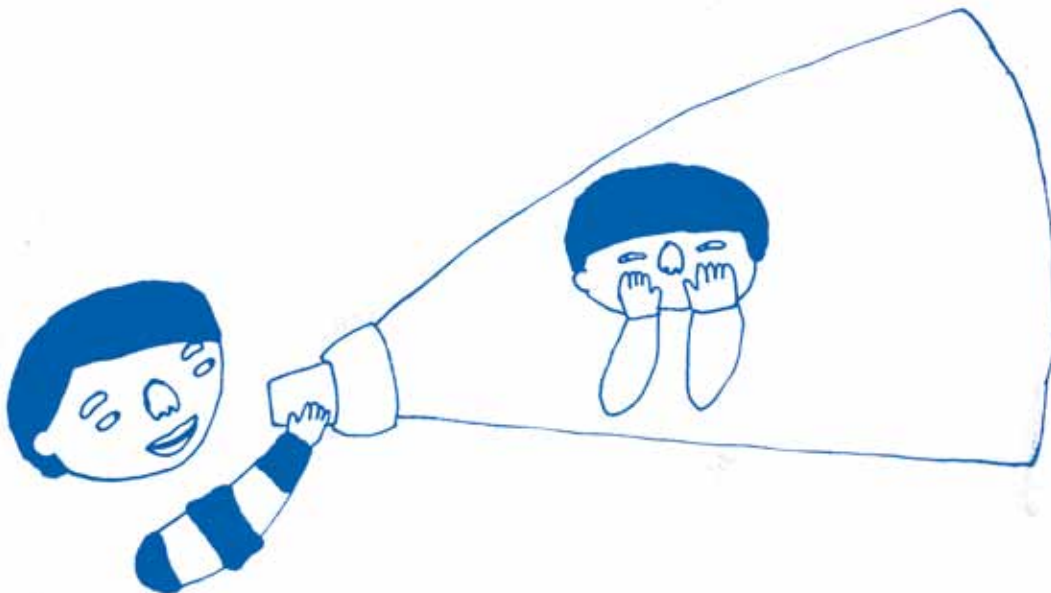
”Teidän tarinanne eivät unohdu” Musikaali yhdisti vanhat ja nuoret

Näyttämöllä sotilaspukuun pukeutuneen nuoren miehen vahva ääni soi kirkkaana yhteislaulusa *Elämää juoksuhaudoissa*. Vanha mies istuu vieressä pyörätuolissaan ja muistaa. Laulussa soi hänen nuoruutensa – kultainen nuoruus rintamalla. Kuulijat liikuttuvat. Nenäliinoja kaivetaan esiin. Menossa on nuorten ja ikäihmisten yhteinen luova ponnistus: musikaali *Kultainen nuoruus*. Jokainen esitys on erilainen. Joku vanhimmista musikaalitähdistä on ehkä sairaalassa ja joltain saattavat repliikit unohtua, mutta tunnelma on aina suurenmoinen. Se ei unohdu esiintyjiltä eikä yleisöltä.

Nuoret Luovat on Vantaan nuorisopalveluiden sisällä toimiva esittävän taiteen ryhmä, jonka toiminta alkoi keväällä 2010. Ideana oli tarjota nuorille mahdollisuus taiteelliseen ilmaisuun ja taiteesta oppimiseen, mutta perusajatuksena oli ennen kaikkea hyvinvoinnin lisääminen taiteen keinoin. Ryhmään kuuluu vantaalaisia

tyttöjä ja poikia, joiden iät vaihtelevat 13 ja 18 ikävuoden välillä. Sen perusti erityisnuorisotyöntekijä ja teatteri-ilmaisuohjaaja Sari Svensson, joka on vetänyt toimintaa erikokoisten ja erilaisten työryhmien kanssa aina kulloisestakin produktiosta riippuen. *Kultainen nuoruus* -musikaalissa Svenssonin työpari oli musiikkipedagogi Saara Kiiveri, joka vastasi esityksen musiikki-osuuksista.

Musikaali toteutettiin syksyllä 2012, mutta idea yhteistyöstä nuorten ja vanhojen kesken oli syntynyt jo edellisen vuoden joulun alla, kun ryhmä vieraili vantaalaisissa vanhainkodeissa ja palvelukeskuksissa joululauluesityksen kanssa. Tunteita ja muistoja herättänyt sekä monia paikalla olleita liikuttanut ikäpolvien kohtaaminen toi Sari Svenssonille idean yhteisestä esittävän taiteen projektista. Idean taustalla olivat Svenssonin omat kokemukset taidetyöstä erikäisten kanssa, ja niiden perusteella hän halusi



toteuttaa nimenomaan pitkäkestoisen projektin.

Kultainen nuoruus-projekti alkoi parikeskusteluilla, joita käytiin yhteisten kävelyretkien ja muun ajanvieron lomassa. Kokemuksia jaettiin ja ystävyysuhteita syntyi. Elämäntarinoita kirjattiin ylös, ja tarinoiden pohjalta Sari Svensson kirjoitti musikaalin käsikirjoituksen. Näin syntyi esitys, joka yhdisti veteraanien ja muiden sotajan kokeneiden muistot tarinoihin tämän päivän Koivukylästä ja jossa nämä kaksi erilaista maailmaa kohtaavat toisensa musiikin ja tanssin säestyksellä. Samalla palvelutalossa pidetyt harjoitukset ja muut yhteiset tekemiset toivat vaihtelua ja uudenlaisia elämyksiä sekä nuorille että vanhoille.

Musikaalin valmisteluun osallistui kaiken kaikkiaan 15 ikäihmistä, joista osa myös esiintyi näyttämöllä. Esiintyjien korkea ikä loi harjoituksiin ja esityksiin jännitystä, sillä heidän

osallistumisensa riippui aina jaksamisesta ja terveydentilasta. Harjoitukset ja esitykset eivät saaneet venyä liian pitkiksi, mutta yhdessä vietettyjä tunteja kertyi pisimmillään 15 viikossa. Melkein jokaisessa harjoituksessa joku vanhimmista oli poissa, joten pikaiset muutokset käsikirjoituksessa olivat tavallisia. Nuorille muutokset olivat haasteita, mutta samalla kasvun paikkoja, ja ohjaajaltakin ne vaativat Sari Svenssonin sanoin *kaaoksensietokykyä*:

Pitää olla suunnitelma, mutta pitää osata olla ilman suunnitelmaa. Tällöinen toiminta onnistuu vain hetkessä elämällä.

Sari Svensson käyttää *Kultainen nuoruus*-projektin myötä kehittämästään toimintamuodosta käsitettä **ylisukupolvinen taidetoiminta**. Taidetoiminta voi yhdistää eri-ikäisiä ihmisiä aivan eri tavalla kuin esimerkiksi keskustelu,

koska taiteessa jaetaan kokemuksia, elämyksiä ja tunnetiloja eri tasolla. Taide on kokonaisvaltainen, kaikkien jakama kieli ja siksi taidemenetelmien välityksellä voidaan kaataa stereotyyppioita ja muuttaa asenteita. Taide siis auttaa kaikenikäisiä ihmisiä ymmärtämään toistensa elämää. ”Ikä sai merkityksen ja samalla menetti merkityksen”, Svensson kuvailee taidemenetelmien yleisiä mahdollisuuksia sekä niiden vaikutuksia *Kultainen nuoruus* -projektissa.

Kultainen nuoruus palkittiin vuoden 2012 valtakunnallisena vanhustekona. Hakemuksessa musikaalia kuvattiin seuraavasti:

Musikaali on ollut silta nuorten ja vanhusten välillä. Se kipinä, joka syttyi kun sukupolvet kohtasivat ja toimivat yhdessä tasavertaisina on mallina sille, että elämä on tässä ja nyt. Sukupolvet seuraavat toinen toisiaan ja me nuoremmat voimme ja haluamme kuulla eletystä elämästä sekä kunnioittaa elettyä elämää.

Vaikka *Kultainen nuoruus* -projekti oli kokonaisuudessaan menestys, ennakkoluulojen mureneminen ja sukupolvien välisten rajojen hämärtyminen ei tapahtunut kuin itsestään. Heti idean syntyessä Sari Svenssonille oli selvää, että yhteisprojektin on oltava pitkäkestoinen, ja jo pelkkä nuorten sitouttaminen toimintaan oli oma prosessinsa. ”Eihän se nyt automaattisesti mennyt niin, että nuoret olisivat olleet ihan jeejee”, Svensson tiivistää. Esimerkiksi eräs nuorista totesi musikaalin teosta kertovalla videolla, että alussa ajatus yhteistoiminnasta vanhojen ihmisten kanssa pelotti häntä.

Kultainen nuoruus -musikaalissa nuorten sitouttamiseen käytettiin erilaisia taidemene-

telmiä, mikä edellyttää niihin perehtymistä. Myös kokemukset niiden käyttämisestä kaikenikäisten kanssa ovat hyödyllisiä, samoin kuin pedagogisen ajattelun omaksuminen. Toiminnan tulee olla sopivan haastavaa, jotta nuoret kiinnittyisivät siihen. Nuorten sitouttamisessa pitkäkestoiseen taidetoimintaan tarvitaan siis sanalla sanoen ammattitaitoa. Sari Svenssonin lisäksi kuitenkin, että kaiken perustana on lopulta kohtaamisen taito sekä kyky hallita tilanteita ja käsitellä niissä syntyviä tunteita.

Jokainen vanha on kerran ollut nuori ja jos hyvin käy, jokaisesta nuoresta tulee joskus vanha. Yhteinen toiminta herättää tunteita niin esiintyjissä kuin koko työryhmässä ja yleisössäkkin. Esitys kertoo jotain olennaista ihmisen elämäkulusta toiveineen ja pettymyksineen. Näin se voi olla myös terapeutin kokemus monille osallistujille. Ylisukupolisessa taidetoiminnassa ei ole kyse yksisuuntaisesta antamisesta tai auttamisesta, vaan siitä, että kaikki osapuolet saavat elämyksiä, oppivat toisiltaan ja luovat yhdessä uusia merkityksiä. Kun nuorin esiintyjä on 13-vuotias ja vanhin 96-vuotias, mukana on melkoinen kirjo elämäkokemuksia.

Sari Svensson kertoi eräästä harjoituksesta, jossa pitkään sairastellut ja siksi harjoituksista poissa ollut Hilikka-rouva liikuttui kyyneliin nuoren tytön laulusta. Laulu oli herättänyt hänessä suuren ikävän, koska juuri sinä päivänä oli hänen puolisonsa kuoleman vuosipäivä. Siltä istumalta harjoitukset kääntyivät siihen, että Hilikka kertoi nuorille rakkaudesta ja elämästä. ”Ei se rakkaus aina ole sellaista, että ollaan 16-vuotiaita ja rakastetaan, vaan myös että olet ikäsi ollut jonkun kanssa”, nuoret käsittivät liikuttuneina.



Tapauksen jälkeen ja Hilkan sairastuttua uudestaan nuoret halusivat oma-aloitteisesti lukea hänen runojaan esityksen lopussa. Sari Svensson kertoi myös, että kysyttäessä nuorilta *Kultainen nuoruus* -musikaalista he haluavat aina kertoa tämän tarinan.

Vuoden vanhusteko -palkintoraadin mukaan Nuoret luovat -ryhmän ja Koivukylän vanhustenkeskuksen ylisukupolvinen taidetyöprojekti nousi esiin hakemusten joukosta, koska se liittyi aihepiiriltään vuoden 2012 vanhustenviikon teemaan *Yhdessä vahvempia* sekä *Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalaiseen teemavuoteen*. Projektiä ei suunniteltu palkintoa tavoitellen, mutta tekijät toivovat, että palkinnon ja siitä seuranneen

julkisen huomion myötä uusi toimintamalli saisi jalansijaa. Sari Svensson on parhaillaan kirjoittamassa opinnäytetyötä, jossa käsitellään muun muassa ylisukupolvista taidetoimintaa.

Viimeistään siinä kohdassa musikaalia, kun 95-vuotias Svea ja 18-vuotias Suvi lauloivat yhdessä vanhan ruotsinkielisen laulun, yleisön oli helppo uskoa projektin palkintohakemukseen kirjatut lauseet:

Me kaikki iästä riippumatta haluamme tulla nähdyiksi, kohdatuiksi, kosketetuiksi ja kuulukuiksi. Kultainen nuoruus -musikaali mahdollisti tämän kaiken.

Sarin vinkit ikäpolvitoimintaan

**Ylisukupolvinen
taidoiminta edellyttää
hetkessä elämisen ja
kohtaamisen taitoja.
Myös tunteiden
käsittely on tärkeää.**

**Ammattitaito auttaa:
perehdy kunnolla
käyttämiisi menetelmiin.**

**Pitkäkestoisella
toiminnalla on
ennakkoluuloja purkava
vaikutus niin nuoriin
kuin vanhoihin.**

**Älä anna iän tulla
esteeksi. Erään nuoren
sanoja lainaten: ”He on
ihan samanlaisia kuin
me, paitsi noi rypyt.”**

Lähdekirjallisuus

- Abrams, J. & Giles, H. (1999): *Intergenerational Contact as Intergroup Communication*. Teoksessa Kuehne, V.S. (toim.): *Intergenerational Programs: Understanding What We Have Created*. Oxford: The Haworth Press, 203–217.
- Ahonen, S. (1998): *Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Bengtson, V. & Oyama, P. (2010): *Intergenerational Solidarity and Conflict: What Does it Mean and What are the Big Issues?* Teoksessa Cruz-Saco, M. A. & Zelenev, S. (toim.): *Intergenerational solidarity. Strengthening economic and social ties*. New York: Palgrave MacMillan.
- Biggs, S. & Lowenstein, A. (2011): *Generational Intelligence. A Critical Approach to Age Relations*. Abingdon, UK: Routledge.
- Bohn, A. (2010): *Generational Differences in Cultural Life Scripts and Life Story Memories of Younger and Older Adults*. *Applied cognitive psychology* 24/2010, 1324–1345.
- Butts, D., Thang, L.L. & Hatton Yeo, A. (2012): *Policies and Programmes Supporting Intergenerational Relations*. Background paper. New York: UNDESA. [<http://social.un.org/index/LinkClick.aspx?fileticket=VGkxtn3WSyA%3D&tabid=1733>] [15.10.2013]
- Erikson, E.H. (1980): *Identity and the Life Cycle*. New York: W.W. Norton & Co.
- Erikson, E.H., Erikson, J. & Kivnick, H.Q. (1986): *Vital Involvement in Old Age*. New York: W.W. Norton & Co.
- Haarni, I. (2010): *Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeikäiset kaupungissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hagestad, G. & Uhlenberg, P. (2005): *The Social Separation of Old and Young: A Root of Ageism*. *Journal of Social Issues* Vol. 61, No 2, 343–360.
- Hagestad, G. & Uhlenberg, P. (2006): *Should We Be Concerned About Age Segregation? Some Theoretical and Empirical Explorations*. *Research on Aging* 28, 638–653. [<http://roa.sagepub.com/content/28/6/638>] [17.10.2013]
- Hatton-Yeo, A. & Ohsako, T. (toim.) (1999): *Intergenerational programmes: Public policy and research implications. An international perspective*. The UNESCO Institute for Education, The Beth Johnson Foundation. [http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/aisbl-generations/documents/DocPart_Etud_UnescoPublicPolicy.pdf] [11.10.2013]
- Hayes, C. (2003): *An Observational Study in Developing an Intergenerational Shared Site Program: Challenges and Insights*. *Journal of Intergenerational Relationships* 1/2003, 113–132.

- Hyypä, M. (2002): Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyypä, M. (2013): Kulttuuri pidentää ikää. Helsinki: Duodecim.
- Jarrott, S. & Smith C. (2010): Contact Theory at Work in Nonfamilial Intergenerational Programs. *The Gerontologist*, Advance Access. Julkaistu 25.7.2010. Oxford University Press: The Gerontological Society of America.
- Jyrkämä, J. (2008): Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehukseksi. *Gerontologia* 22/4, 190–203. Jyväskylä: Kasvun ja vanhenemisen tutkijat.
- Kari, A. & Rajalin, M. (2008): Välittävät sukupolvet -hanke 2005–2007. Loppuraportti. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Raportteja 10. Jyväskylä: Tekevä.
- Karisto A., Kihalampi A. & Tiihonen A. (2010): Rantautumisia – kaksitoista kertomusta Arabianrannasta. Helsinki: Gaudeamus.
- Karisto, A. (2012): Sukupolvien yhteydet. Teoksessa Helne, T. & Silvasti, T. (toim.): Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. 222–234. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Liikanen, H-L. (2010): Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja 1:2010.
- Lowenstein, A. (2007): Determinants of the Complex Interchange among Generations: Collaboration and Conflict. Paper for UN Social Policy Division Expert Group Meeting “Intergenerational Solidarity: Strengthening Economic and Social Ties”. 23. – 25. October 2007. New York: United Nations Headquarters.
- Mannheim, K. (1952/1928): *Essays on the sociology of knowledge*. London: Routledge & Kegan.
- Mead, M. (1978): *Culture and Commitment. The New Relationships Between the Generations in the 1970s*. New York: Columbia University Press.
- Miller, J. (2011): *Active, Balanced, and Happy: These young Americans are not bowling alone. The Generation X Report 1:1. A quarterly research report from the longitude study of American youth.* [http://lsay.org/GenX_Rept_Iss1.pdf] [24.10.2013]
- Moilanen, J. (2005): *Lapset ja aikuiset kumppaneina – Sukupolvet verkoksi -hanke 2002–2004. Sukupolvet verkoksi -hankkeen loppuraportti.* Jyväskylä: Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen opinäytetöitä.
- Myllyniemi, S. (toim.) (2010): *Puolustuskanalla. Nuorisobarometri 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 43.* Helsinki: Yliopistopaino Oy.

- Newman, S. & Smith, T.B. (1997): Developmental Theories as the Basis for Intergenerational Programs. Teoksessa Newman, S., Ward, C., Smith, T., Wilson, J. & McCreary, J. (toim.): Intergenerational Programs: Past, Present and Future. 3–19. Washington: Taylor & Francis.
- Nylund, M. & Yeung, A.B. (toim.) (2005): Vapaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Pajamäki, O. (2006): Ahne sukupolvi: suurten ikäluokkien perintö. Helsinki: Ajatus-kirjat.
- Parry, E. & Urwin, P. (2011): Generational Differences in Work Values. A Review of Theory and Evidence. *International Journal of Management Reviews*, Vol. 13, 79–96. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Pettigrew, T.F. (1998): Intergroup Contact Theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65–85.
- Pirnes, E. & Tiihonen A. (2010): Hyvinvointia liikunnasta ja kulttuurista. Käsitteiden, kokemusten ja vastuiden uusia tulkinnoja. *Kasvatus & Aika* 4/2 2010, 203–235. [http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=275] [23.10.2013]
- Pirnes, E. & Tiihonen, A. (2011): Merkityksellisen ja kokemuksellisen (kansalais)toimijuuden pelikenttä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76/4, 436–448. [<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102867/pirnes.pdf?sequence=1>] [23.10.2013]
- Putnam, R. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and the Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Roos, J.P. (1987): *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salari, S.M. (2002): Intergenerational partnerships in adult day centers: Importance of age-appropriate environments and behaviors. *The Gerontologist* 42, 321–333.
- Sánchez, M. (2007): Spain's Intergenerational Awakening: New Initiatives to Promote Intergenerational Solidarity. *Journal of Intergenerational Relationships*, 5 (2), 113–118. Abingdon, UK: Routledge.
- Schön, D.A. (1983): *Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books.
- Springate, I., Atkinson, M. & Martin, K. (2008): *Intergenerational Practice: a Review of the Literature*. LGA Research Report F/SR262. Berkshire: National Foundation for Educational Research.
- Seppänen, E. (2008): *Nuorten tulevaisuuskuvat*. Helsinki: Sitra & Tekes.
- Strimling, A. (2004): *Roots & Branches: Creating Intergenerational Theatre*. Portsmouth: Heinemann.
- Tiihonen A. (2010a): 'Loppukäyttäjät' kolmannen sektorin hyvinvointipalveluissa. Teoksessa Koivisto, N., Lehtikoinen, K.,

- Pasanen-Willberg, R., Ruusuvirta, M., Saukkonen, P., Tolvanen, P. & Veikkolainen, A. (toim.) Kolmannella lähteellä. Hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta Helsinki: Kokos julkaisuja 1. 213–223. [http://www.kolmaslahde.fi/images/stories/kolmannella_lahteella_julkaisu.pdf]
- Tiihonen A. (2010b): Vapaaehtoisuus ja järjestöt lähimmäisvastuussa. Julkaisussa Lähimmäisvastuu Suomessa – ketä kiinnostaa? Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Etene-julkaisuja 28/2010. 35–49. [http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=41970&name=DLFE-1001.pdf]
- Tiihonen, A. & Pirnes, E. (2011): Maaseutuyhteisöllisyyden muutos ja tulevaisuuden näkymät -viitekehystenä kulttuuri- ja liikuntaharrastukset. Teoksessa Kattilakoski M., Kilpeläinen A. & Peltomäki P. (toim.): Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Tampere: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 9/2011. 119–134. [http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/2150/MMM_YTR_2012-WEB.pdf]
- Torsti P. (2012): Suomalaiset ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Ukkonen-Mikkola, T. (2011): Sukupolvien kohtaamia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Vaarama, M. (2013): Kaikenikäisille hyvä Suomi. Sukupolvi politiikalla sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväan hyvinvointiyhteiskuntaan. Työpäpaperi 18/2013. Sosiaali ja terveysministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Copyset Oy. [<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-929-9>] [15.10.2013]
- Vaillant, G.H. (2002): Aging Well. New York: Little, Brown & Co.
- Wermundsen, (toim.) (2007): Intergenerational Learning in Europe. Policies, Programmes & Initiatives. EAGLE Desk Research Synthesis Report. Erlangen: FIM-NewLearning, University of Erlangen-Nuremberg. [<http://www.eagle-project.eu/welcome-to-eagle/policies-programmes-initiatives>] [12.4.2010]
- Yeung, A.B. (2005): Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A.B. (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 101–125.

Muut lähteet

Digital Storytelling: Museums for a New Generation. Andrew Albertin Albanyn yliopiston History lives! konferenssin työpäpaperiin “Reinterpreting the Role of Museums in the 21st Century” perustuva blogikirjoitus. [<http://newyorkhistoryblog.org/2013/08/19/digital-storytelling-museums-for-a-new-generation/>] [15.10.2013]

- Fondation Roi Baudouin (2008): Une société pour tous les âges – Le défi des relations intergénérationnelles. [http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/aisbl-generations/documents/DocPart_Etud_FondationRoi-Baudouin.pdf] [24.10.2013]
- Global ageing: Intergenerational theater. [http://www.global-ageing.eu/theater.html]
- Ikäinstituutin Vapaaehtoiseksi seniorina -tietopankki. [www.vapaaehtoiseksiseniorina.fi]
- Kutku-projekti 2005–2007. Kulttuurin sovellusmahdollisuuksien edistäminen ikääntyvien parissa. Loppuraportti. Teatteri- ja kulttuuriyhdistys KUTKUTUS ry, 29.2.2008.
- Lapsen leikkireviiri kutistuu. Tutkija Pauliina Rautio, Kaleva 20.8.2013.
- Muistojen talo: verkkosivut. [www.muistojentalo.fi]
- Muistelu- ja elämäntarinapalvelu Epoolq. [www.epoolq.net]
- Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing (2002): Second World Assembly on Ageing, Madrid, Spain 8-12th April, 2002. New York: United Nations. [http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf] [15.10.2013]
- Roots & Branches. Creating Intergenerational Theatrer. Arthur Strimlingin samannimisen kirjan arvostelu. [http://www.seniortheatre.com/roots-branches/] [25.10.2013]
- Stadin aikapankki, verkkosivut. [http://stadin-aikapankki.wordpress.com/]
- Suomen sosiaali ja terveys ry:n (SOSTE) julkaisuja, verkkosivut. [http://www.soste.fi/julkaisut.html]
- Tikutus -hanke, verkkosivut. [http://www.tikutus.fi/]
- Vanhustyön keskusliitto, verkkosivut [www.vtkl.fi]
- ”Y-sukupolvi janoaa kiitosta.” EVA:n toimitusjohtaja Matti Apunen Apteekkari-lehdessä 22.1.2013.

Muu kirjallisuus

- Bardy, M. (2010): Sukupolvet vaiivhkaa vierekäin? Teoksessa Anttila, A-H., Kuussaari, K. & Puhakka, T. (toim.): Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2010. Nuorisotutkimusverkosto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Valtion nuorisoasiain neuvottelukeskus Nuora, julkaisuja 108.
- Deutchman, D., Bruno, K.E. & Jarrott, S. (2003): Young at heart: Intergenerational activities involving persons with dementia. Activities Director's Quarterly for Alzheimer's & Other Dementia Patients 4 (2), 27–35 (2003).
- Grefe, D. (2011): Combating Ageism with Narrative and Intergroup Contact: Possibilities of Intergenerational Connections. Pastoral Psychology 60, 99–105.
- Ilmonen, K. (2007): Suomalaiset yhdistykset

- ja luottamus vuosituhannen vaihteessa. *Sosiologia* 44/1, 3–18.
- Jallinoja, R. (2000): *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Johnsson, M. (toim.) (2005): *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge University Press.
- Kolmas Lähde (toim.): Kohti uudenlaista maailmaa. Arviointiraportti paikallistason hankkeista ESR-kehittämishjelmassa: Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana 2007—2013. [http://www.kolmaslahde.fi/images/stories/2012/kolmas_lahde_kohti_uudenlaista_maailmaa.pdf]
- Kunto V., Manninen, J., Nieminen, M., Suominen, H., Sundqvist, C., Tiihonen, A. & Taponen, R. (toim.) (2011): *Erlainen tapa vanheta*. Kajaani: Suomen Veteraaniurheiluliitto.
- Marin, M. (2008): Perheet, sukupolvet ja sosiaaliset verkostot. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim.). *Gerontologia*. Helsinki: Duodecim, 64–75.
- McCrea, J.M. & Smith, T.B. (1997): *Types and Models of Intergenerational Programs*. Teoksessa Newman, S., Ward, C., Smith, T., Wilson, J. & McCrea, J. (toim.): *Intergenerational Programs: Past, Present and Future*. Washington: Taylor & Francis, 81–93.
- Mortimer, J. & Shanahan, M. (2004): *Handbook of the Life Course*. USA: Springer.
- Tiihonen, A. (toim.) (2011): *Vastavuoroisuutta, vertaisuutta ja osallisuutta ikäihmisille. Ikäihmisten vapaaehtois- ja vertaistoiminnan tutkimus- ja kehittämishanke (Vavero) 2007—2011*. Loppuraportti, raportteja 2/2011. Helsinki: Ikäinstituutti.
- Tiihonen, A. (2013): *Kokemuksellinen toimintakyky ja merkityksellinen toiminnallisuus. Kokemuksellinen toimintakyky Ikäinstituutin Laaja-alaisen toimintakyvyn tutkimus- kehitysprosessissa (2007–2012) esimerkkinä tutkimuksellisten käsitteiden ja käytännön sovellutusten kehittämisestä, yhteensovittamisesta, juurruttamisesta ja jatkokehittämisestä*. [<http://www.miksiliikun.fi/wp-content/uploads/2012/08/1.1KOKEMUSJULKAISUTIIHONEN.pdf>] [24.10.2013]
- Westerholm, H. (2011): *Kulttuurin käsikirja opettajille*. Helsingin kaupungin opetusvirasto ja Helsingin kulttuurikeskus. [<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/dea2100048e72c168cc28f138591ded5/Kulttuurin+kasikirja+opettajille.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=dea2100048e72c168cc28f138591ded5>] [3.12.2013]

Viitteet

- 1 Hankkeen yhteistyökumppaneita olivat Ikäinstituutti, Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia & Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Marttaliitto, Oppifi Oy, Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry, Suomen Vanhempainliitto ry sekä Suomen Veteraanuurheiluliitto ry.
- 2 Erikson 1980; Erikson, Erikson & Kivnick 1986
- 3 Esim. Vaillant 2002
- 4 Butts, Thang & Hatton-Yeo 2012; Lowenstein 2007
- 5 Vaarama 2013
- 6 Bengtson & Oyama 2010
- 7 Political Declaration and Madrid International Plan of Action 2002
- 8 Biggs ja Lowenstein (2011) käyttävät termiä "generational being" kuvatessaan iän ja ikäpolven osittain tiedostamattomiakin vaikutuksia ajattelu- ja toimintatapoihimme.
- 9 Elämänkulku ja ikäpolvet -tutkimuksen yhteydessä koottiin eri-ikäisten keskusteluryhmiä, ja esimerkiksi parikymppisten ryhmässä hämmästeltiin, kuinka jo 9–11-vuotiaat nykyisin parveilevat ostarilla humalaisina.
- 10 Lowenstein 2007
- 11 Englanniksi generational intelligence. Antti Karisto (2012) käyttää suomenkielisenä terminä sukupolvitajua, ja mainitsee, että vaihtoehtoisia käännöksiä voisivat olla sukupolviäly ja sukupolvitietoisuus.
- 12 Biggs & Lowenstein 2011
- 13 Vapaaehtoistoiminnan motiivit voidaan jakaa muillakin tavoilla, esim. Yeung 2005; Ikäinstituutin Vapaaehtoiseksi seniorina -tietopankki [<http://www.vapaaehtoiseksiseniorina.fi>]
- 14 Pirnes & Tiihonen 2010, 2011; Tiihonen & Pirnes 2011
- 15 Jyrkämä 2008
- 16 Tässä luvussa käytetään nimeä Neljän polven treffit kaikesta haastekampanjaan ilmoitetusta toiminnasta. Haastekampanjasta enemmän luvussa 8.
- 17 Ks. esim. Schön 1983
- 18 Hatton-Yeo & Ohsako (1999)
- 19 Newman & Smith 1997; Abrams & Giles 1999
- 20 Salari 2002; Jarrott & Smith 2010

- 21 Hayes 2003
- 22 Englanniksi “intergenerational shared site”
- 23 Jarrott & Smith 2010; ks. myös Springate, Atkinson & Martin 2008; Hayes 2003
- 24 Jarrott & Smith 2010
- 25 Pettigrew 1998
- 26 Ukkonen-Mikkola 2011
- 27 Wermundsen (toim.) 2007
- 28 Sánchez 2007
- 29 Fondation Roi Baudouin 2008
- 30 Kari & Rajalin 2008; Moilanen 2005
- 31 Esimerkiksi muistelu- ja elämäntarinapalvelu Epooqiin voi tallentaa muistoja, tarinoita ja kokemuksia jaettavaksi toisten käyttäjien kanssa [www.epooq.net]. Tikutus -hankkeessa käytetään terveys- ja muistelutikkuja tukemaan omaehtoista terveyden edistämistä ja hyvinvoinnista huolehtimista [http://www.tikutus.fi/].
- 32 Ks. Digital Storytelling: Museums for a New Generation.
- 33 Ks esim. Strimling 2004; Global ageing: Intergenerational theater [http://www.globalageing.eu/theater.html]; “Roots&branches” [http://www.seniortheatre.com/roots-branches/]
- 34 Kutku-projektin 2005–2007 loppuraportti.
- 35 YTT Leonie Hohenthal-Antin toi 2000-luvun alussa muistorasiatyöskentelyn ja -koulutuksen Suomeen Lontoossa sijaitsevasta luovan muistelutyön keskuksesta, Age Exchange Reminiscence Centeristä. Vuonna 2005 Kotkassa avattiin Suomen ensimmäinen Muistojen Talo [www.muistojentalo.fi].
- 36 Aikapankin ideana on vaihtaa palveluita siten, että vaihdon yksikkönä on aika ja jokaisen työ on yhtä arvokasta. Taustalla on ajatus paikallisyhteisöjen vahvistamisesta. Aikapankissa jaetaan yhteisön taitoja niin, että esimerkiksi ompelusta pitävä henkilö tarjoaa korjausompelua muille jäsenille ja saa itselleen apua esimerkiksi lastenhoitossa tai juhlien järjestämisessä. Ks. esim. [http://stadinaikapankki.wordpress.com/]
- 37 Mead 1978
- 38 Bohn 2010
- 39 Seppänen 2008
- 40 Ahonen 1998; Myllyniemi 2010
- 41 Hagestad & Uhlenberg 2005, 2006
- 42 Tutkimus on osa Oulun ja Helsingin yliopistojen Lasten ja nuorten omaehtoinen liikuminen kaupunkialueilla -tutkimusta, joka alkoi vuonna 2011 ja päättyi 2015.

- 43 "Lapsen leikkireviiri kutistuu." Tutkija Pauliina Rautio Kaleva -lehden artikkelissa [20.8.2013].
- 44 Esim. Mannheim (1952/1928)
- 45 Roos 1987; Torsti 2012
- 46 Miller 2011; X-sukupolvella kuvataan 1980-luvulla nuoruuttaan elänyttä sukupolvea. Käsite on peräisin Douglas Couplandin vuonna 1991 (suom. 1992) julkaistusta kirjasta Tuntematon sukupolvi (Generation X: Tales for an Accelerated Culture).
- 47 Parry & Urwin 2011; Y-sukupolvi on aakostettu edeltävän X-sukupolven mukaan ja sillä tarkoitetaan 1980-luvulla ja 1990-luvun puolivälissä syntynyttä sukupolvea.
- 48 Pajamäki 2006
- 49 "Y-sukupolvi janoaa kiitosta." EVA:n toimitusjohtaja Matti Apunen Apteekkarilehdessä [11.1.2013]
- 50 Esimerkiksi valtakunnan politiikan ylimmällä tasolla ikärakenne painottuu pikemminkin nuorempaan kuin vanhempaan päähän, sillä ministereistä lähes kolmannes on alle 40-vuotiaita.
- 51 Liikuntalaissa liikunta- ja urheilutoiminta määritellään pääosin urheiluseurojen ja järjestöjen tehtäväksi (yhteiskuntasektoreiden tehtävistä tarkemmin Pirnes & Tiihonen 2010, 2011).
- 52 Ks. esim. Putnam 2000; Hyyppä 2002, 2013
- 53 [<http://www.soste.fi/julkaisut.html>]
- 54 Ks. Tiihonen 2010ab.
- 55 Ks. [www.vtkl.fi]
- 56 [www.ikainstituutti.fi]
- 57 Hyyppä 2002, 2013
- 58 Ks. Karisto, Kuhalampi & Tiihonen 2010
- 59 Haarni 2010; Hyyppä 2013; Liikanen 2010
- 60 Yeung 2005; Nylund & Yeung 2005
- 61 Ks. esim. [www.kolmaslahde.fi]
- 62 [www.vtkl.fi]
- 63 [<http://www.vapaaehtoiseksiseniorina.fi/etusivu/>]

